

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Nováková Miroslava

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Císař Augustus – historie a fikce
Imperator Augustus – history and fiction
Nováková Miroslava

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Keprtová, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Císař Augustus – historie a fikce vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 2. července 2019

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Janě Kepartové, CSc., za její podporu, neuvěřitelnou trpělivost, a především za velmi přínosné rady, bez nichž by tato práce nikdy nemohla vzniknout. Mé další poděkování patří Mgr. Ivaně Kulinové za její pomoc s překladem německých textů. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svojí mamince za to, že to se mou nikdy nevzdala.

ANOTACE

Cílem této práce bylo zjistit, nakolik se shoduje fiktivní obraz císaře Augusta s historií. Srovnání bylo provedeno na základě románu Johna Williamse, *Augustus*, New York Review Books Classics, 1972. Získaný obraz je konfrontován s dalšími románovými zobrazeními prvního římského císaře (Allan Massie, *Augustus* z roku 1995 a Philipp Vandenberg, *Tajné deníky císaře Augusta* z roku 2007), již dříve rozebranými Veronikou Vondrovou v diplomové práci obhájené v roce 2013 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Zamyslím se také nad tím, proč se císař Augustus na konci 20. století opět stává hlavní postavou historických románů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Augustus, Marcus Antonius, Livie, Julie, Řím, dějiny, fikce, román, John Williams, Allan Massie, Philipp Vandenberg

ANNOTATION

The aim of this work was to find out, how much the fictive image of Emperor Augustus corresponds history. The comparison was made on the basis of John Williams's novel, *Augustus*, New York Review Books Classics, 1972. Acquired image is confronted with other displays of the first Roman emperor in other novels (Allan Massie, *Augustus*, 1995 and Philipp Vandenberg, *The Secret Diary of Emperor Augustus*, 2007), previously analyzed by Veronika Vondrová in her thesis, defended in 2013 at Faculty of Education, Charles University. I will also deal with that why Emperor Augustus is once again getting into historical novels at the end of the 20th century as the main figure of the narrative.

KEYWORDS

Augustus, Marcus Antonius, Livia, Julia, Rome, history, fiction, novel, John Williams, Allan Massie, Philipp Vandenberg

Obsah

1. Úvod	7
2. Kompozice zkoumaných děl	10
2.1. John Williams a jeho historický román <i>Augustus</i>	10
2.2. <i>Tajné deníky císaře Augusta</i> , Philipp Vandenberg	14
2.3. <i>Augustus</i> , Allan Massie	16
3. Augustus – historie a fikce	19
3.1. Rodinné vztahy jako odrazový můstek	19
3.1.1 John Williams a Octaviovo dětství	20
3.1.2 Philipp Vandenberg, Allan Massie	24
3.2. Caesarova smrt	26
3.2.1 John Williams	29
3.2.2 Philipp Vandenberg, Allan Massie	31
3.3. Vytvoření druhého triumvirátu a filipská válka	32
3.3.1 John Williams	34
3.3.2 Philipp Vandenberg, Allan Massie	39
3.4. Pouze jeden může vládnout	43
3.4.1 John Williams	47
3.4.2 Philipp Vandenberg, Allan Massie	51
3.5. Vláda císaře Augusta a jeho smrt	57
3.5.1 John Williams	58
3.5.2 Philipp Vandenberg, Allan Massie	61
4. Závěr	65
5. Zdroje:	68

1. Úvod

„Maje devatenáct let věku, sebral jsem z vlastního popudu a na vlastní náklad vojsko, s jehož pomocí jsem stát ujařmený samovládou (Antoniovy) strany osvobodil. Za to mne senát čestnými usneseními přibral do svých řad (...).“¹

„Když jsem zastával třináctý konsulát, senát i jezdecký stav a veškerý lid římský mne nazvali otcem vlasti a dali to napsat nade vchod mého domu a na Juliovu radnici a na Augustovo fórum pod čtverospřeží, které mi bylo postaveno z usnesení senátu. Když jsem toto psal, šlo mi na sedmdesátý šestý rok.“²

Takto začínají a končí paměti císaře Augusta, jenž byl jednou z nejvýznamnějších postav antického Říma. Právě on zásadně ovlivnil podobu římského impéria, když položil základy císařství, které mělo trvat více než čtyři sta let. Přesto se o osobě prvního římského císaře stále vedou spory, jelikož dobové prameny jsou silně ovlivněny úmyslnou stylizací (tak je tomu např. v samotných *Res Gestae Divi Augusti*) nebo dobou, ve které dané dílo vznikalo, jako je tomu u většiny pramenů, které byly využity pro potřeby této práce. Je to právě tato neurčitost a záhadnost osobnosti prvního císaře, jež od konce 20. století fascinuje spisovatele po celém světě. Každý autor si po prostudování pramenů vytváří osobitý názor na císaře, takže se jeho jednotlivé románové podoby značným způsobem liší. Toto je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla zpracovat fiktivní podobu císaře v závislosti na poznatcích z pramenů. Tato práce se zabývá rozdíly mezi beletristickou podobou císaře Augusta a osob v jeho nejbližším okolí a fakty, která jsou nám známa z děl starověkých autorů. Pro tento účel jsem se zaměřila na román *Augustus* od Johna Williamse, jenž vyšel v roce 1972 a porovnála ho s románovými díly *Augustus* Allana Massieho a *Tajné deníky císaře Augusta* Philippa Vandenbergga již dříve zpracovanými Veronikou Vondrovou.³ Allan Massie vydává svůj román *Augustus* v roce 1986 a o deset let později je přeložen do češtiny, Philipp Vandenberg pak přichází s *Tajnými deníky císaře Augusta* až v roce 2002, v českém překladu pak v roce 2007. Obě díla tak vznikají později než román Johna Williamse.

Císař Augustus sice zůstává v mé práci hlavní rozebíranou postavou, ovšem značný prostor je věnován i osobnostem, které románového císaře silně ovlivňují, a i ony jsou konfrontovány s poznatky získanými z pramenů. Román je typ žánru, který dovoluje autorovi pozměňovat skutečnost daleko lépe a více než jiné žánry. Autor si s dějinnou událostí může dělat prakticky cokoliv, pokud to bude přijato čtenářskou obcí. U románu se dokonce předpokládá notná dávka fabulace, čistě fiktivních postav a událostí, které jsou vytvořeny o oživeny pouze na základě autorovy fantazie. Ta však musí být umně spojena s historickými událostmi tak, aby je cílový čtenář nebyl schopen na první pohled rozeznat. Někdy je ovšem velmi těžké odlišit skutečnost od fikce, jako tomu je právě ve všech třech rozebíraných dílech. Z tohoto úhlu pohledu dosud nevznikla žádná analyticko-syntetická práce.

¹ AUGUSTUS. *Res Gestae Divi Augusti*. In: *Antická próza: O vlastním osudu*. Přelož. Julie Nováková. Praha: Odeon, 1973, s. 39.

² Tamtéž, s. 47.

³ VONDROVÁ, Veronika. *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*. Praha, 2012/2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta Pedagogická. Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Keparťová CSc.

V porovnávání fikce s prameny jsem vycházela především z antických autorů. Hlavním průvodcem na cestě Augustovým životem mi byl jeho vlastní životopis *Res Gestae Divi Augusti*. U něj je ale třeba počítat s tím, že císař zapsal pouze události, které podle něj hodné zapsání byly, tudíž nemůžeme počítat s tím, že se snad dozvíme o nějakých jeho chybných krocích. A navíc se Augustus věnuje výčtu staveb, jež nechal pro slávu Říma postavit; množství her, které pro Řím uspořádal; množství peněz, které svému lidu rozdal; králů, kteří se mu přišli klanět; a dalším událostem. Avšak s ohledem na vybrané téma, není tento pramen příliš nosný z hlediska událostí, ale může napovědět ledasco o císařově smýšlení. Dalším významným pramenem je Suetoniovo dílo *Životopisy dvanácti císařů*. Autor však žil v době císařů Trajána a Hadriána, takže jeho životopis císaře Augusta se skládá povětšinou z toho, co slyšel. Na jeho obranu však musím říci, že to i ve většině případů nepokrytě přiznává. Jako další pramen jsem použila *Životopisy slavných Řeků a Římanů* od Plútarcha, v němž se sice nenachází životopis císaře Augusta, ale je zde životopis Antoniův a Caesarův, v nichž hraje budoucí Augustus důležitou roli. Dále byla použita díla dvou velkých římských historiků Tita Livia a Cornelia Tacita, kteří se snaží vyprávět dějiny objektivním způsobem, ale ani oni se v některých případech neubrání jistým subjektivním poznámkám, ty však nejsou na první pohled úplně zřetelné. Další prameny použité k potřebám této práce jsou uvedeny v seznamu literatury, jenž se nachází na samém konci práce.

Konec 20. století znamenal určitý boom v historických románech zaměřujících se na postavu císaře Augusta. Čím byl ale způsoben? Proč se právě v této době začíná císař Augustus dostávat do světové románové literatury jako ústřední postava? Není jednoduché nalézt odpověď, když se však zaměříme na dějinné události 20. století, zjistíme, že je plné politických převratů, během nichž se svobodné republiky (nebo království) mění ve stát řízený tvrdou diktaturou. Mezi prvními režimy, které člověku vytanou na mysl, je samozřejmě Hitlerovo Německo a fašistická Itálie. Oba tyto režimy sice nakonec byly poraženy, ale vzpomínka na ně zůstává živá dodnes a je potřeba si je neustále připomínat. A i když tyto dvě zmíněné diktatury padly, byly i takové, které se udržely až neuvěřitelně dlouhou dobu, zde mám namysli např. režim generála Franka ve Španělsku. Co to má ovšem společného s prvním římským císařem? Tyto politické převraty znamenaly přechod vládní moci z většího množství lidí na jednotlivce. A přesně takovouto situaci Evropa již zažila, a to právě v době, kdy se mladý Octavianus dral k moci, a nakonec ji na sebe strhl celou a vládl jako císař Augustus. Přerod římského impéria z republiky v císařství nacházel tedy paralelu i o skoro dva tisíce let později. Tato teorie by možná vysvětlovala, proč se najednou Augustus objevuje v literatuře 20. století, ale nevnáší světlo do toho, proč se John Williams (jehož je stěžejní pro tuto práci) rozhodl věnovat svůj román prvnímu římskému císaři. To byla jedna z hlavních otázek, která tuto práci ovlivňovala.

Doba, v níž román vzniká, je zásadní ve všech ohledech. Pokud se podíváme na románovou podobu císaře Augusta v 19. století, zjistíme, že se mu v této době nevěnuje přílišná pozornost, jedinou výjimku tvoří dílo Wilhelma Adolfa Beckera. Ten v roce 1838 vydává román pojednávající o životě Cornelia Galla, jenž byl blízkým přítelem císaře Augusta, a tudíž je císař jednou z hlavních postav románu. V tomto románu vystupuje císař jako krutý tyran a despota. Becker byl totiž silně ovlivněn doznívající porážkou císaře

Napoleona, pro kterého představoval císař Augustus vzor hodný následování.⁴ Stejně jako byl Wilhelm Becker ovlivněn Napoleonovou porážkou, byli vnějšími událostmi ovlivněni i John Williams, Allan Massie a Philipp Vandenberg, každý ovšem trochu jinak.

Poslední otázka se týká samotné výstavby všech tří románů. Jaký obraz císaře Augusta podávají jednotlivé romány? Na kolik se shoduje fikce s realitou známou z pramenů? Na tyto otázky i na ty předešlé se pokusím co nejlépe odpovědět v průběhu práce i na konci v závěru, v němž jsou veškeré poznatky shrnuty.

⁴ KEPARTOVÁ, Jana. Druhý život prvního císaře v románu 19. století. In: *Bibliotheca Alexandrina III*. Bratislava, 2016. Univerzita Komenského v Bratislavě. Fakulta Filosofická. Katedra všeobecných dějin. Editoři Tomáš Klokner, Lukáš Rybár, s. 83.

2. Kompozice zkoumaných děl

2.1. John Williams a jeho historický román *Augustus*

John Williams se narodil v roce 1922 v Texasu a během druhé světové války sloužil u armádního letectva v Asii. Absolvoval univerzitu v Denveru a v roce 1954 získal titul PhD. z anglické literatury na univerzitě Missouri. Zároveň byl velmi úspěšným autorem románů z jeho vlastní současnosti, např. *Stoner* (1965), v němž líčí příběh profesora anglické literatury na Univerzitě Missouri, i románů historických, mezi něž patří *Butcher's Crossing* (1960) o vojákovi z Kansasu během událostí po americké občanské válce. Román *Augustus* je jediným románem Johna Williamse z antického prostředí. Poprvé byl publikován v roce 1972 a okamžitě si získal čtenářskou obec i odbornou porotu – o rok později vyhrál National Book Award. O prvenství v této prestižní soutěži se ovšem dělí s románem Johna Bartha *Chimera*. Tato situace, kdy se dva autoři dělí o první cenu, nastala v roce 1973 vůbec poprvé od zavedení soutěže.⁵

Dílo Johna Williamse je vytvořeno jako román v dopisech, což má za úkol působit na čtenářovu nejnějnější psychiku. Takto koncipované romány (vedle deníkových zápisků a jiných ich-románů) vždy vzbuzovaly v lidech pocit naprosté autentičnosti, opravdovosti myšlenek a pocitů, které jsou v těchto dopisech vyjádřeny. A právě toto bylo podle mne autorovým záměrem. Román je rozdělen na tři knihy, prolog a epilog, s tím, že nejdelší část zaujímá kniha první. Kniha se věnuje většině důležitých událostí, které mladého Octaviana Caesara potkaly. Autor se celou dobu snaží držet doložených historických událostí, ale přesto je nutně spousta zmíněných věcí jen výplodem fikčního světa, do kterého je příběh budoucího císaře Augusta zasazen. Díky tomu, že je román psán formou dopisů, dovidáme se velkou měrou i o stavu psychiky vystupujících postav. Velký prostor je věnován hlavnímu Octavianovu nepříteli, Marku Antoniovi, dále dostává velký prostor Marcus Vipsanius Agrippa, který nás pomocí svých memoárů provází prologem, nebo Gaius Cilnius Maecenas, který poskytuje své vzpomínky historikům, což nám ve velké míře prozrazuje dost o jeho osobním vnímání veškerých událostí.

První kniha zachycuje události mezi Caesarovou smrtí, vstupem mladého Octavia/Octaviana do politiky a konečnou bitvou u Actia, kde byl zničen Marcus Antonius. Události jsou líčeny chronologicky a čtenář se pro něj přijatelnou formou dozvídá všechny důležité informace o císaři. Dílo je vhodné i pro čtenáře, kteří nevědí o tomto období téměř nic, ale podle mého názoru se mohou cítit trochu zmateně z velkého množství jmen, událostí, politických konfliktů atd. Zatímco čtenář, který má o něco rozsáhlejší znalosti, se v díle bude orientovat daleko lépe.

Sám Octavius (po adopci Octavianus, později císař Augustus) vystupuje na počátku první knihy Johna Williamse jen v několika kapitolách. Ne všechny dopisy jsou adresovány mladému Octaviovi nebo psány jeho rukou (či diktovány písaři) někomu jinému. Většinou se

⁵ *New York Times* [online]. ©2019 [cit. 20.1.2019]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1994/03/05/obituaries/john-williams-71-a-novelist-editor-and-professor-of-english.html>.

jedná o korespondenci mezi nejbližšími spolupracovníky Octavianovými, takovým příkladem mohou být dopisy mezi Gaiem Cilniem Maecenatem a historikem Titem Liviem. V tomto případě se Maecenas jako přímý účastník snaží vylíčit Titu Liviovi veškeré události, které s Octaviem prožil. Knihy, které Titus Livius na základě těchto vzpomínek vytvořil, mohly být Williamsovi velice přínosným pramenem k posouzení Augustova života. Bohužel se ale do dnešních dob nedochovaly a jediné, co po nich zůstalo, jsou dva větší celky (kromě několika fragmentů). První část končí rokem 293 př.Kr. a druhá popisuje období od Hannibalových útoků a končí triumfem L. Aemilia Paulla v roce 168 př.Kr., vše ostatní je známo jen z krátkých výtahů.⁶

Dále to jsou stylizované fragmenty paměti Marka Vipsania Agrippy, hlavního vojenského velitele Octavianovy a později i Augustovy armády.⁷ A v neposlední řadě to jsou různé zápisy ze zasedání senátu.⁸ Jednoduše řečeno, o Octavianovi se v knize první hodně mluví, vzpomíná se na něj a na jeho činy, ale jako postava se zde nevyskytuje příliš často. Přesto je první kniha prostoupena jeho osobou skrz naskrz. Toto tvrzení se dá doložit hned úvodní větou. Jedná se o výtah z Paměti Marka Vipsania Agrippy: „*Byl jsem s ním u Actia, kdy krev vojáků pokryla palubu a zabarvila modré Jónské moře. (...) Byl jsem s ním u Mutiny, kdy se Marcus Antonius vplížil do našeho tábora a bodl mečem do prázdné postele, kde měl Caesar Augustus spát (...).*“⁹ Augustus je v této první kapitole zmiňován, ale sám se zde neobjevuje. Veškeré důležité informace nám sděluje Marcus Vipsanius Agrippa, když vzpomíná na jejich první setkání. A takto bychom mohli charakterizovat celou první i druhou knihu. Jen pár dopisů v díle je určeno Augustovi, a ještě méně jich píše on sám. Je tedy velice těžké proniknout do nitra samotné postavy, ale za to autor čtenáři poskytuje pohled na císaře ze všech možných úhlů pohledu skrze jeho nejbližší přátele a spolupracovníky, ale zároveň i skrze jeho nepřátele. Díky tomu si čtenář může udělat vcelku ucelenou představu o románové postavě Augusta. V následujících kapitolách se budu věnovat tomu, jak John Williams císaře Augusta pochopil a vykreslil.

Druhá kniha má o něco osobnější ráz než kniha první. Nyní již nesledujeme události, které ovlivňovaly osud celého impéria, ale soukromé záležitosti stárnoucího císaře. Ale to neznamená, že se zde nezmiňují okolnosti vývoje impéria po bitvě u Actia, ty mají velmi silné postavení, ale již nejsou na prvním místě. Nyní se tyto okolnosti musí o své prvenství dělit se soukromým životem. Na úplném začátku druhé knihy se poněkud překvapivě přenášíme do Octaviova dětství. Zase se o něm nedozvídáme přímo z Octaviových úst, ale od Hirtie, fiktivní postavy, jejíž matka byla otrokyní v domácnosti Atie, matky Octavia. Hirtia zde žila až do svých devatenácti let a viděla vyrůstat malého Octavia, jehož v díle láskyplně nazývala Tavius. Při své návštěvě Říma se s ním opět setkala, ale i když byl Octavius zrovna na vrcholu moci, přesto si jí všiml a dokázal si pro ni vyčlenit nějaký čas.¹⁰ Díky jejich rozhovoru vyplula na povrch otázka, a to, zda byl Augustus vůbec ve svém postavení prvního muže Říma šťastný: „*Jsem připravena jít, [Hirtia] až si mě bohové zavolají k sobě.*“ „*Přikývl a stín přeběhl přes jeho tvář. S hořkostí v hlase mi odpověděl: „Potom jsi mnohem šťastnější*

⁶ LIVIUS, Titus. *Dějiny VII.* Přelož. Marie Husová. Praha: Svoboda, 1979. s. 12.

⁷ WILLIAMS, John. *Augustus.* New York: New York Review Book, 2014. s. 9.

⁸ Tamtéž, s. 58.

⁹ Všechny ukázky z díla *Augustus*, Williams J. přeloženy autorkou; Tamtéž, s. 9.

¹⁰ Tamtéž, s.139n.

než já, má sestro.“ „Ale ty“ řekla jsem, „nejsi jako ostatní muži. (...) Nejsi šťastný ve slávě, kterou ti dává svět?“ Chvíli se na mě díval, ale neodpověděl.¹¹ Setkání s Hirtii nám ukazuje citlivý Augustův vztah k rodinným příslušníkům nebo přátelům. Rodina, přátelé a Řím jsou nejdůležitějšími hodnotami v jeho životě a on chce, aby všichni byli šťastní i za předpokladu, že sám šťastný nebude. Největším zásahem do psychiky starého císaře bylo zapuzení jeho vlastní a milované dcery Julie na základě *Lex Iulia de adulteriis* vydaného roku 18 př. Kr.

Do středu dění nás opět ale nebere Augustus, nýbrž povětšinou samotná Julie, která sepisuje (fiktivní, nebo pokud někdy existoval, tak nedochovaný) deník ve svém vyhnanství na kamenité, nepřívětivé Pandaterii (dn. Ventotene), a také Augustovi přátelé, v největší míře to je jeho blízký přítel Gaius Cilnius Maecenas. Ze všech reakcí přímo číší císařova láska ke svému jedinému dítěti a jeho bolest z toho, že nemůže nic udělat pro jeho záchranu. Zároveň si přiznává, že na tom, jak se události vyvíjely, má i on sám částečnou vinu, což je pohled, který je naprosto odlišný od ostatních zkoumaných děl, jak později uvidíme. O samotném procesu a rozsudku nás informuje Julie, takže její hodnocení je hodně, hodně subjektivní, přesto nám dává příležitost nahlédnout do nitra zlomeného císaře: „Proč jsi mě sem přivedl?“ zeptala jsem se. Pak ke mně přistoupil a jemně políbil na tvář. „Musíš si pamatovat,“ řekl, „že jsi má dcera a já tě budu vždy milovat.“¹² Juliin konec ale není jedinou zmiňovanou rodinnou událostí v druhé knize. Čtenář se doví o svatbách ve vládnoucím rodě, které měly zajistit hladký přechod moci na nového císaře; o seznámení císaře s jeho současnou a poslední manželkou Livií, která byla v době jejich svatby těhotná se svým tehdejším mužem Tiberiem Claudiem Neronem; jsou zde vypsány i některé státní záležitosti, např. vydání zákonů na podporu mravnosti, které jsou s rodinným kruhem velice spjaty (zákony zasáhly císařovu jedinou dceru).

Třetí kniha je přesně tím, co čtenář potřebuje a co mu do této doby chybělo. Tím je pohled samotného císaře na jeho vlastní život. Jeho vlastní názor bylo tím jediným, co čtenáři chybělo, aby byl schopný si vytvořit komplexní názor na impérium v době života císaře Augusta. Zároveň nás Augustus provází svými posledními dny na světě a své dopisy adresuje jednomu z nejstarších přátel, Nikolaovi z Damašku. John Williams se zde inspiroval skutečným Nikolaovým životopisem, který se nám z antiky dochoval. Poslední kniha je zároveň tou nejkratší v celém románu a po ní následuje pouze epilóg. Je jím fiktivní dopis Philippa z Athén Senekovi, který se týká posledních okamžiků císaře Augusta. Philippos z Athén byl Augustovým lékařem na jeho cestách směrem na Capri, odkud pokračoval do Noly, kde císař ve svých sedmdesáti dvou letech zemřel. Zároveň se dozvídáme i o osudu dalších protagonistů celého románu. Augustova dcera Julie zemřela několik měsíců po smrti svého otce. Její život skončil na italské pevnině, kam se mohla na svolení svého otce přestěhovat ze svého vyhnanství na ostrově Pandateria,¹³ přesto již nikdy nevstoupila na půdu Říma. Čtenář se dozvídá informace o dalším osudu Říma s tím, že pokud vezmeme v potaz císaře v dalších obdobích, jeví se vláda Augustova, jako vcelku zdařilá, což nám Philippos z Athén také potvrzuje: „Řím, který on vytvořil, [Augustus – pozn. autorky] přestál drsnost Tiberia, obrovskou krutost Caliguly a hloupost Claudia. A nyní je naším novým císařem, ten, kterého jsi učil jako chlapce a kterému zůstáváš stále věrný;“¹⁴ Tímto novým císařem je

¹¹ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 143.

¹² Tamtéž, s. 259.

¹³ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*. Přelož. Bohumil Ryba. Praha: Svoboda, 1974, s. 116.

¹⁴ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 305.

Nero, který nakonec donutí svého učitele Seneku spáchat sebevraždu. Augustus zemřel roku 14 n.l. jako první římský císař. Následující doba více než čtyř set let byla plná dobrých i špatných císařů – většinou bohužel těch špatných.

Recenze, které o románu Johna Williamse vyšly, se obecně shodují v pozitivním ladění, mezi nimi i recenze v *New York Times*: „*John Williams vytvořil přesvědčivou psychologicky působící fikci o jednom z klíčových bodů v západní kultuře, a to o přechodu od římské republiky k imperiální diktatuře.*“¹⁵

Recenze ve *Washington Post* zdůrazňuje autorovu národnost a vyjadřuje se poněkud explicitněji: „*Nejlepší historický román, který byl kdy napsán Američanem.*“¹⁶

Recenze *Financial Times*: „*Román neobvyklého rozsahu, a přitom neobvyklé přesnosti, který neobětuje žádnou kvalitu ve prospěch té druhé.*“¹⁷

Recenze *The Millions*: „*Čtenáři románů Stoner a Butcher's crossing se zde setkávají s úplně novou tvorbou Johna Williamse, o které by měli vědět následující: Augustus je román v dopisech situovaný do klasického Říma. Je to vzácný génius, který dokáže znovuobjevit sám sebe ve svém závěrečném díle a je za to značně vychvalován.*“¹⁸

Johann Schloemann, německý novinář a laureát ceny německých knihoven, ve své recenzi přirovnává Williamsův román k dílu Thorntona Wildera: „*Román je svým stylem zvláštním pokračováním románu od T. Wildera, Březnové Idy (1948). Na prvním místě je důležité obdivovat odvahu Johna Williamse, neboť všechny vhodně rozmístěné „dokumenty,“ až na malé výjimky, sám vymyslel. A to proto, že na jedné straně může období starověku sotva nabídnout tolik pravých pramenů a dopisů, a na straně druhé existuje mnoho slepých míst, která by mohla být vyplněna lehce nepřesně fiktivní náplní. Williamsovi se to daří bravurně, zachovává historickou atmosféru a zároveň nechává lehce promlouvat současníky v minulosti.*“¹⁹

¹⁵ <https://www.nytimes.com/1994/03/05/obituaries/john-williams-71-a-novelist-editor-and-professor-of-english.html>.

¹⁶ *Amazon* [online]. ©1996-2019 [cit. 20.1.2019]. Dostupné z: <https://www.amazon.com/Augustus-York-Review-Books-Classics/dp/1590178211>.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Z německého originálu přeložila Mgr. Ivana Kulinová. SCHLOEMANN, Johan. *Einsame Spitze*. In: *Süddeutsche Zeitung* [online]. 23.9.2016. [cit. 10.4.2019]. Dostupné z: <https://www.sueddeutsche.de/kultur/augustus-roman-einsame-spitze-1.3176152?fbclid=IwAR2lisp1n0b07hJfoKUqjb2fLv9qpuP1GjaUn8M1OQhbxXSgh6287Yir8>. Path: Home; Kultur; Augustus – Roman – Einsame Spitze.

2.2. *Tajné deníky císaře Augusta*, Philipp Vandenberg²⁰

Philipp Vandenberg se narodil roku 1941 ve Wroclawi a v německém Mnichově vystudoval dějiny umění a germanistiku. Je autorem téměř tří desítek knih a mezi jeho nejúspěšnější tituly patří *Kletba faraonů a Zapomenutý faraon*.²¹

Román Philippa Vandenberg je napsán formou neklasického deníkového záznamu, jde spíše o vlastní hodnocení celého dosavadního života, je to tedy jakási zpověď sobě samému, svému svědomí. Dílo *Tajné deníky císaře Augusta*²² je především osobní zpovědí císaře a jeho zhodnocení všech zvratů a úspěchů, které ho v jeho životě potkaly. Impulzem, který dovedl císaře k rozhodnutí sepsat deník, bylo znamení, které přisuzovalo Augustovi už jen sto dní života²³: „*Tam však, kde na úpatí sochy boha zlatá písmena zvěstují Imperator Caesar Augustus Divi Filius, vystoupil z písma zlatý paprsek (...) střelil do země a vyděsil ty, kteří vše zdáli sledovali. (...) - žhnoucí paprsek roztavil v mém jménu písmeno C (...)*“²⁴ Roztavené písmeno C znamenalo sto dní života a přesně tolik kapitol obsahují *Tajné deníky* Philippa Vandenberg. Na každý den připadá jedna kapitola. Převážná část románu se věnuje období od politického vzestupu Octavia až po jeho konečné vítězství nad Markem Antoniem a královnou Kleopatrou. První pomyslná část díla se převážně věnuje historickým událostem, díky kterým se Octavius, posléze adoptovaný Octavianus, dostal do centra politického dění a časem na jeho vrchol známý pod jménem Augustus. Události jsou líčeny s jistou hrdostí na vlastní zásluhy a úspěchy jeho velitelů, které si nechával se stejnou hrdostí připisovat, ale zároveň je svým velitelům nikdy neodpíral. Jak čas ubíhá, dostávají se všechny tyto události na pozadí myšlenek muže, který očekává brzkou smrt. Augustus pak vystupuje jako starý muž, který během jednoho sta dní dokáže úplně zanevřít na svůj život a o něco později si ho opět chce užívat plnými doušky. Přesto, jak dny postupují a jemu zbývá stále méně času, stávají se císařovy myšlenky stále pochmurnějšími a množství filosofických otázek, kterými je celé dílo prostoupeno, se zvyšuje. Také zde není nouze o fyzické nedostatky stáří, jako třeba třes v rukou, hluchota atd. Toto zobrazení císaře není příliš časté a pokud se vůbec objevuje, tak určitě ne v takovéto míře, jak bychom mohli očekávat. Tento problém dobře vystihla Veronika Vondrová: „*Snází se přiblížit proslulého panovníka jako člověka z masa a kostí, ne pouze jako božského císaře (...)*“²⁵

Dalo by se říci, že filosofie je základním motivem díla, i když jsou zde vylíčeny veškeré důležité události z politických dějin, přesto zůstávají v pozadí. Augustus převážně vyjadřuje svůj obdiv k řeckým filosofům, vědcům, ale také k politikům a básníkům. Císař vystupuje jako osoba vysoké inteligence a značného rozhledu, ve všech možných oblastech. Mluví velmi obstojně řecky, což, jak sám říká, považuje za znak „*vir vere Romanus* - (muž v pravdě

²⁰ Román, již jednou rozebraný Veronikou Vondrovou v diplomové práci z roku 2012/2013, jsem znovu samostatně zhodnotila, a to z pohledu tématu této práce. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s.15.

²¹ VANDENBERG, Philipp. *Tajné deníky císaře Augusta*. Přelož. Z. Hejzlar. První. Frýdek-Místek: Alpress, 2007, přebal knihy.

²² Dále jen *Tajné deníky*.

²³ Nejedná se o úplnou autorovu fikci, o této situaci se zmiňuje i Suetonius, z něhož autor nejspíše čerpal. SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 138.

²⁴ P. VANDENBERG. *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 14.

²⁵ V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s.13.

římský; pravý Říman).²⁶ Právě proto miluje římské umění a historii a snaží se ukazovat na slavnou římskou minulost. V průběhu díla ovšem začne pochybovat o správnosti římského náboženství a vyslovuje myšlenky, které by se mohly v tehdejší Římě považovat za „kacířské.“²⁷ Zároveň vyjadřuje i svou nechuť k některým římským tradicím, které jsou podle něj naplněny nemravností a chlípností.²⁸

Všechny zápisy, které císař zhotoví, předává věrnému propuštěnci Polybiovi. Ten má za úkol shromážďovat deníky na tajném místě a tam je uschovat až do císařovy smrti.²⁹ Polybius nejen že je Augustovým důvěrníkem, ale zároveň hraje roli někoho, kdo provází dějem (ne přímo vypravěč) a pomáhá čtenáři pochopit určité pasáže, ve kterých by se mohl bez pomoci ztratit. Zároveň Polybius podává vysvětlení o tom, co se právě odehrálo v Augustově nitru a jak to může pochopit nezávislý čtenář. K tomu všemu využívá svých vlastních záznamů a ty přikládá k deníkům císaře. Tyto záznamy pak fungují jako minikapitoly, které jsou do díla občas vsazovány a jsou psány kurzívou, aby čtenář okamžitě poznal, že se nejedná o Augustův zápis.

Stejně jako v předešlých dílech musí se Augustus i zde vyrovnávat s ranami osudu, které ho zasáhly. Ale císař, který vystupuje v *Tajných denících*, je naprosto odlišný od těch ostatních. Augustus Philippa Vandenberg se především zabývá sám sebou. Vliv na to samozřejmě má přesně stanovený čas, který mu zbývá. Ale tento Augustus absolutně zamítá všechny projevy myšlení, které nejsou v souladu s tím jeho. Tak tomu je i s jeho dcerou Julií. V ostatních zkoumaných dílech dává Augustus najevo alespoň trochu lásky, kterou ke své dceři chová. Takto se o Julii vyjadřuje, když popisuje její narození: „*Se Scribonií jsem se rozvedl necelý rok po svatbě, přestože mi porodila dceru. Již tehdy jsem tušil, že dcera může být jen věrný obtisk své zhýralé matky, jejíž nevázaný život jsem již nesl.*“³⁰ A toto je zmínka o Julii v souvislosti s Tiberiovým odchodem na ostrov Rhodos: „*Dokonce i rozvod s Julií jsem prosadil tak, že jsem jí rozvodový dopis jeho jménem, což zákon předpokládá, poslal já. Věřím, že nebýt toho, snášel by nevěrnický, nezřízený život té nestvůry až do konce svých dní.*“³¹ Za to jeho postoj k vnukům Gaiovi a Luciovi je srdečný a dýchá z něj láska a bolest, která císaře zasáhla po jejich předčasném úmrtí: „*Za následníky jsem si tehdy vyhlédl svoje synovce Gaia a Lucia, aniž bych byl pro některého z nich rozhodnut. (...) Proč jen jste mi, ó bohové římstí, vzali Gaia a Lucia?*“³²

Reakce na ztrátu tří legií v Teutoburském lese je víceméně stejná jako v díle Allana Massieho. Císař to považuje za svou největší porážku, která je v kontrastu s jeho četnými vítězstvími v mládí, ovšem tady musíme konstatovat, že většinu vítězství za něj vybojovali především jeho vojevůdci, kteří byli v tomto ohledu daleko schopnější než on sám: „*Ten den, kdy jsem se dozvěděl o porážce Quintilia Vara, byl pro mne tak bolestný, že jsem tloukl hlavou o rám dveří a s pláčem křičel: „Vare, Vare, vrať mi moje legie!“ Když zpráva o ztrátě orlů a polních znaků došla (...) plakal jsem jako dítě, jemuž nějaký cizinec vyrval nejoblíbenější hračku, odmítal jsem jídlo a po mnoho měsíců jsem na znamení smutku*

²⁶ P. VANDENBERG. *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 288.

²⁷ Tamtéž, kapitola XXV, s. 248-254.

²⁸ Tamtéž, s.302.

²⁹ Tamtéž, s. 6.

³⁰ Tamtéž, s. 137.

³¹ Tamtéž, s. 234.

³² Tamtéž, s. 234n.

zanedbával péči o vous i vlasy a něco takového se mi, u Jova, za sedmdesát let ještě nikdy nestalo. Onen osudný den jsem vyhlásil za den smutku, který je dodnes dodržován, ba co hůř, tehdy jsem začal pochybovat o svém božství a přiznávám, že jsem pojal podezření, jestli Jupiter vůbec existuje, když mne, syna bohů, nechal na holičkách.“³³ Tato poněkud rozsáhlá ukázka nám přibližuje žal nad ztrátou legií, který může dovést staršího a bolestí zlomeného císaře k pochybnostem o božství svém, ale také o celkové božské existenci. K těmto pochybnostem ho vede právě skutečnost, že tato porážka je jednou z mála a možná tou největší, která kdy císaře Augusta potkala.

2.3. *Augustus*, Allan Massie³⁴

Allan Massie se narodil 19. října 1938 v Singapuru. Svou kariéru započal jako učitel na Drumtochty Castle School ve Velké Británii a na škole v Římě vyučoval angličtinu. Jako spisovatel je velice úspěšný a dodnes zůstává členem Královské literární společnosti.³⁵ Ve své tvorbě byl hodně ovlivněn svým pobytem v Římě, a tak není divu, že jeho romány se povětšinou odehrávají v době antického Říma – mezi nimi i román *Augustus*.

Dílo *Augustus* od Allana Massieho je naprostým opakem již výše rozebraného románu Johna Williamse. Tento román je koncipován jako soukromý deník stárnoucího císaře, který chce svým následníkům, a i historikům po sobě zanechat „pravdivé“ vyličení svých životních úspěchů a zvrátů.

Román je rozčleněn do dvou knih, z nichž první je nepatrně delší než druhá a obě jsou rozděleny do číslovaných kapitol. Každá z knih je opatřena předmluvou, která má navodit dojem autentičnosti císařových deníkových záznamů. Předmluva k první knize nás určitým způsobem uvádí do fikční situace, která je zasazena do roku 1984, kdy byl náhodou v makedonském klášteře Cyrila a Metoděje objeven dávno ztracený životopis císaře Augusta. V klášteře měla být objevena latinská kopie tohoto antického textu. Autor předmluvy, o němž se v první předmluvě nedozvídáme zhora nic, nám dokonce předkládá možné důvody, proč byl tento text přepsán a zazděn v makedonském klášteře. Po určení pravosti byl text svěřen novelistovi Allanu Massiemu, aby pořídil anglický překlad. A tak se čtenáři dostává do rukou anglický překlad „skutečného“ Augustova životopisu³⁶, což románu dodává příznak prestiže, ale jak jsem se již zmínila výše, jedná se stále o fikci.

První kniha, která je uvedena touto předmluvou, se věnuje období od zavraždění Caesara a Octavianova vstupu do politiky až po konečné zničení Marka Antonia a egyptské královny Kleopatry. Kniha se věnuje všem důležitým událostem, které mladého Octaviana potkaly (od vytvoření triumvirátu společně s Markem Aemiliem Lepidem a Markem Antoniem, přes potrestání Caesarových vrahů, až po rozhodující bitvu u Actia). Vzhledem

³³ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 219.

³⁴ Román, již jednou rozebraný Veronikou Vondrovou v diplomové práci z roku 2012/2013, jsem znovu samostatně zhodnotila, a to z pohledu tématu této práce. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 16.

³⁵ *British Council* [online]. ©2019 [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <https://literature.britishcouncil.org/writer/allan-massie>

³⁶ MASSIE Allan, *Augustus*. Přelož. Z. Šíchová. První. Praha a Litomyšl: Paseka 1996, s. 12nn.

k tomu, že zde Octavianus Caesar vystupuje jako velice mladý muž plný energie, je i vyznění knihy radostné a značně odlehčené.

Ve většině případů se kniha řídí historickými událostmi, a skutečně, - jak tvrdí už Veronika Vondrová: „*Mnohdy působí dojem, jako kdyby se autor snažil Augustovými ústy převyprávět informace, které se dochovaly v pramenech.*“³⁷ Nemalá část první knihy je věnována i psychologii postav a největší prostor je věnován povaze Marka Antonia, který byl sice zpočátku Octavianovým kolegou v rámci triumvirátu, ale přesto byl také jeho úhlavním nepřítelem.³⁸ Přesto se autor pokouší vylíčit Antoniovu složitou povahu, aniž by se nechal svést k extrémně negativnímu hodnocení tohoto vojevůdce. Dokonce i sám Octavianus po porážce Marka Antonia přiznává svou lítost nad smrtí svého úhlavního nepřítele: „*Jsem rád, ale zároveň toho lituji (...). Rád kvůli Antoniovi, protože život by mu nemohl nabídnout nic jiného než smutný pád, a také jsem rád kvůli Římu, protože Antoniova smrt ukončí tuto dlouhou jalovou nejednotu světa. (...) Ale teď? Proč se tak cítím? Proč se cítím jako člověk, který zastřelil nádherného ptáka, překrásného orla, nebo jako ten, kdo skolil ušlechtilého samce? Neměl jsem na vybranou, ale mé srdce je rozpolcené. Byl to můj bratr a můj sok (...).*“³⁹

Druhá kniha, jak autor sám přiznává, je zcela odlišná a pochmurnější nežli kniha první. V předmluvě se dozvídáme o ne zcela jednoznačně hodnocené smrti Augustových vnuků a zároveň adoptovaných synů Gaia a Lucia, pro které měly být tyto vzpomínky určeny. Podle autora předmluvy by to mohl být jeden z důvodů temnějšího ladění druhé knihy. Zároveň se dozvídáme i více informací o samotném autorovi předmluvy, jímž by měl být: „*Aeneas Fraser–Graham, bývalý člen správní rady Trinity College v Cambridge, ředitel Institutu klasických strategií a předseda Mezinárodní komise redaktorů ustavené k řízení a dohledu nad PROJEKTEM AUGUSTUS.*“⁴⁰ Samozřejmě se jedná o naprosto fiktivní postavu a bylo by zajímavé zaměřit se na způsob jejího vzniku, ale to není předmětem této práce. Alespoň můžeme konstatovat, že zvolení křestního jména tohoto fiktivního historika má značně symbolický ráz, jelikož se jedná o jméno onoho bájněho hrdiny, který se po odchodu z Tróje stal zakladatelem budoucího římského lidu.

Na počátku druhé knihy se společně s císařem Augustem ocitáme v roce 9 n.l., kdy je Řím zasažen porážkou Varových legií v Teutoburském lese. Tento neúspěch, který znamenal naprosté zničení několika legií, trápí románového – a pravděpodobně i toho historického – císaře až do jeho smrti. Hned na počátku druhé knihy nám císař podává informace, jak velice ho tato událost zasáhla. „*Vare, vrať mi mé legie...*“⁴¹ věta⁴², která v druhé knize dila zazní hned několikrát a která má symbolizovat bolest stárnoucího císaře nad ztrátou legií, ale také bolest během jiných životních událostí. Je to právě tato věta, která se objevuje během Augustových úvah o životě a jeho vykonaném díle. Císaře zasáhlo mnoho ran osudu, ale Varova porážka se zdá být tou nejhorší: „*Trpěl jsem pro blaho Říma. Krutý osud mi vzal mé syny Gaia a Lucia. Byla to ona strašlivá cena, kterou jsem musel zaplatit za křivou přísahu*

³⁷ V. VONDRVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s.13n.

³⁸ Cf. Tamtéž.

³⁹ A. MASSIE, *Augustus*. s. 200n.

⁴⁰ Tamtéž, s. 209nn.

⁴¹ Tamtéž, s. 217.

⁴² SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 87.

*Vergilioví?*⁴³ *Může se stát ještě něco horšího? Ach, Vare...*⁴⁴ Byla opravdu ztráta Varových legií tím nejhorším, co Augusta za jeho život potkalo? Pokud se pořádně zaměříme na zpracování císaře Augusta, tak zjistíme, že je zde ještě jedna událost, která císaře trápí, což často přiznává. Touto událostí je proces, který byl veden s jeho jedinou dcerou Julií a její vyhnanství na nehostinnou Pandaterii, jak jsem zmínila výše. Její morální pád znamená pro stárnoucího císaře zásah, ze kterého se již nikdy nevzpamatuje. Jako důkaz nám poslouží slova samotného románového Augusta: „*Nedokázal jsem se setkat se svou dcerou, i když mi Livia hlásila, že je kajičná. Příliš mne zranila.*“⁴⁵ I když Augustus svou dceru stále miluje, přesto se o ní vyjadřuje opovržlivě: „*Když se žena jednou stane kurvou, není již žádná náprava; je jako pes, který začal rdousit ovce. (...), ať vás bohové potrestají dcerami tak chlípnými, jako je ta má, a manželkami tak cizoložnými, jako Julia.*“⁴⁶ Podle historických pramenů se měl císař o své dceři a vnučce, která se nechovala jinak než její matka, vyjádřit jako o vředech na svém těle.⁴⁷ Pokud bychom se podívali na obsah druhé knihy komplexně, zjistíme, že oproti knize první, která se zabývala spíše politickými událostmi Augustova života, tak druhá kniha klade poněkud překvapivě důraz na osobní život císaře. Je to jedna z podobností s románem Johna Williamse.

A jak se tedy liší dílo Allana Massieho od románu Johna Williamse? Zásadním rozdílem je fakt, že v románu Johna Williamse je na císaře nahlíženo z pohledu osob, které se s ním setkaly, ať už byly jeho přívrženci nebo odpůrci. Zato v románu Allana Massieho je pohled na hlavní postavu dění nahlíženo značně subjektivně, jelikož čtenář má k dispozici jen velmi malé množství pohledů ze strany někoho jiného, než je sám císař. Mezi tato vzácná hodnocení patří např. Liviiny fiktivní dopisy, které ukazují i na temnější stránku císaře, kterou by císař sám čtenáři neodhalil. Ale ani zde nemůžeme doufat ve velkou objektivitu, jelikož dopisy nám představuje samotný císař a začleňuje je do vyprávění ve chvílích, kdy to on sám uzná za vhodné, a také k nim přikládá svůj komentář, aby náhodou nedošlo k nesprávnému pochopení onoho sdělení.

⁴³ Augustus měl Vergilioví slíbit, že jeho Aeneidu zničí, protože podle příliš kritického náhledu autora nebyla dokončena. Proč to tedy Augustus neudělal? Z mnoha důvodů – státoporných i soukromých. Nutně potřeboval oslavný epos. Potřeboval potvrzení identity svého národa, potřeboval, aby byl vnímán jako potomek bohyně Venuše.

⁴⁴ A. MASSIE, *Augustus*, s. 319.

⁴⁵ Tamtéž, s. 383.

⁴⁶ Tamtéž, s. 384.

⁴⁷ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 117.

3. Augustus – historie a fikce

3.1. Rodinné vztahy jako odrazový můstek

O prvních letech z Octaviova života se z pramenů nedozvídáme takřka nic, ale máme informace o událostech, které jeho život zcela ovlivnily. Bez těchto událostí by se dějiny Říma ubíraly naprosto odlišným směrem a žádný Augustus, jak ho dnes známe my, by neurčoval osud římského impéria. Gaius Octavius ml. se narodil 23. září 63 př. Kr. za konsulátu Marka Tullia Cicerona a Gaia Antonia: „*krátce před východem slunce v městském okrese palatinském u volských hlav.*“⁴⁸ Byl nejmladším potomkem a jediným synem Gaia Octavia a jeho manželky Atie. Dítě dostalo přídomek „Thurinus,“ který mohl připomínat původ jeho předků, nebo to mohlo být na upomínku úspěchů Octavia st. v boji proti uprchlíkům ze Spartakova povstání v Thuriích.⁴⁹ S tímto Octaviovým dětským přídomek nás seznamuje římský historik Suetonius, ale podle jeho zápisů si můžeme docela dobře myslet, že tento přídomek málokdo znal a Augustus ho nikdy sám neužíval. Suetonius totiž považuje za nutné předložit čtenáři jasné důkazy o jeho existenci: „*Pro příjmení Thurinus mohu uvést dost jistý důkaz. Získal jsem totiž starou bronzovou sošku, zobrazující ho jako chlapce, na níž je železnými a téměř již mizejícími písmeny napsáno toto jméno; daroval jsem ji císaři a ten ji uctívá mezi dary ve své ložnici. Ale i od Marka Antonia je Augustus v dopisech s potupným úmyslem často nazýván Thurinus. Na to odpověděl on jenom zcela stručně: „Divím se, že je mi na pohanu vyčítáno mé dřívější jméno.“*“⁵⁰ Proč to ale Octavianus vnímá jako pohanu? Nejspíše proto, že tímto způsobem mu je neustále předkládáno, že byl do mocného rodu Juliů pouze adoptován.

Manželství Gaia Octavia st. s Atií znamenalo pro malého Octavia první odrazový můstek jeho budoucího vzestupu. Otec, Gaius Octavius, pocházel z Veliter, které leží na úpatí albánských hor. Původně náležel k jezdeckému stavu, ale brzy se mu podařilo stát se členem římského senátu a v roce 61 př. Kr. odešel jako místodržící do provincie Makedonie, která mu připadla losem. Zde se účastnil bojů proti Bessům a Thrákům. Díky velkému vítězství nad těmito kmeny byl veřejně provolán imperátorem, tj. vrchním velitelem, což byla ohromná pocta pro každého Římana. Tento úspěch by mu umožnil provést triumfální průvod Římem, jednu z největších poct, jaká se mohla římskému veliteli dostat, a brzy by mohl pomýšlet i na postavení konzula. Osud je ovšem velmi vrtkavý a Gaius Octavius st. se těchto poct nikdy nedočkal, jelikož během zpáteční cesty zemřel v Kampánii.⁵¹ Přesto svými činy dokázal zajistit svému jedinému synovi výjimečné postavení. To bylo ještě znásobeno původem Octaviovy matky. Atia byla z matčiny strany neteří samotného Gaia Iulia Caesara. A právě tento fakt nejvíce ovlivnil život budoucího Augusta. Protože Octaviův otec velmi brzy zemřel, provdala se Atia ještě jednou, a to za Lucia Marcia Philippa, který byl v roce 56 př. Kr. zvolen konzulem.⁵² To byl další fakt, který Octaviovi velice pomohl.

⁴⁸ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 75.

⁴⁹ Tamtéž, s. 76.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ ECK, Werner. *Augustus a jeho doba*, Přelož. V. Drbal. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2004., s. 11.

⁵² Tamtéž.

Z Octaviových dětských let známe jen útržky událostí. Víme, že v jedenácti letech měl svou první veřejnou řeč, a to za svou zemřelou babičku Julii. Pronést *laudatio* nad mrtvým příbuzným znamenalo velkou poctu a první krůček k budoucí politické kariéře. Ve svých patnácti letech oblékl mužskou tógu, kterou každý chlapec získával podle zákona v tomto věku.⁵³ O ničem dalším nám prameny prakticky žádné zprávy nepodávají.

Zásadní vliv na Octaviovo budoucí postavení mělo jeho pokrevní příbuzenství s Caesarem. Ten se postupem času stal nejmocnějším mužem Říma a nevypadalo to, že by se tohoto postu chtěl jen tak vzdát. Měl ovšem pouze jedinou dceru Julii⁵⁴, ale neměl mužského potomka, a právě mladý Gaius Octavius byl, společně s Luciem Pinarem a Quintem Pedirem, jeho jediným mužským příbuzným. A protože by Caesar nejraději předal veškerou svou moc v rámci vlastní rodiny, učinil ve své závěti z Gaia Octavia dědice tří čtvrtin svého majetku, a zároveň ho adoptoval. Nikdo ovšem netušil, že závěť, která byla sepsána roku 45 př.Kr.,⁵⁵ dojde tak brzy svého naplnění a mladinký Octavius se bude muset ujmout nejen hmotného, ale i určitého duchovního dědictví po zavražděném diktátorovi. Jako na adoptivního syna Gaia Julia Caesara byla na Octaviana kladena velká očekávání, která nemohl zklamat. Neúspěch by znamenal jeho zkázu.

3.1.1 John Williams a Octaviovo dětství

Hirtia

První kniha v díle Johna Williamse se rodinným událostem prakticky vůbec nevěnuje. O poměrech v Octaviově rodině se dozvídáme pouze útržkovitě, a to jenom díky několika dopisům. Za to hned začátek druhé knihy je daleko zajímavější. Na pár věcí jsem již upozornila výše, a to na skutečnost, že těch málo věcí, které o Octaviově dětství víme, se dozvídáme prostřednictvím jeho fiktivní chůvy Hirtie, již nezmiňují žádné historické prameny a ani Vandenberg či Massie si s takovou myšlenkou nezahrávají. S touto postavou se nejdříve přenášíme do Veliter, kde své dětství strávil i malý Octavius, a kde Hirtia měla strávit celý svůj život. Co byla ale vlastně zač? Její matkou měla být jistá Crispia, která jako otrokyně jeden čas působila v domácnosti Octaviovy matky. Crispia se narodila jako otrok v domácnosti Juliů (takovým otrokům se říkalo *verna*). Nejprve měla hrát roli Atiiny společnice a později zaujala místo její osobní otrokyně. Později jí byla darována svoboda a ona se mohla jako propuštěnka (*liberta*) provdat za svobodného Římana Hirtia. Crispiin manžel působil v románu jako dozorce na olivových hájích Octaviů u Veliter.⁵⁶

Malý Octavius se měl narodit, když bylo Hirtii 10 let. Dítě bylo ovšem slabé tělesné konstrukce, takže bylo rozhodnuto, že hoch stráví své dětství na venkově ve vile u Veliter a byl svěřen do Crispiiny péče. Hirtia byla tedy s Octaviem v kontaktu od jeho nejútlejšího dětství: „*Koupala jsem ho; zabalovala do zavinovaček; držela ho za jeho malé ručičky, když dělal první krůčky; viděla jsem ho vyrůstat.*“⁵⁷ Pro Hirtii to byla hra na mateřství a Octavius byl její živou panenkou. To ovšem neznamená, že by ho nemilovala. Octavius pro ni byl něco

⁵³ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s.77.

⁵⁴ Tamtéž, s. 30.

⁵⁵ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 12.

⁵⁶ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 140.

⁵⁷ Tamtéž.

jako mladší bratr, za kterého cítila zodpovědnost a láskyplně mu měla říkat: „*můj Tavius*“⁵⁸, jak zmíněno výše. Tiché a šťastné Octaviovo dětství narušila náhlá otcova smrt. Samozřejmě vyvstává otázka, zda Octavius vůbec svého otce znal jinak než z vyprávění, vždyť jeho otec žil víceméně stále ve vojenských táborech. Jak to bylo ve skutečnosti, o tom nám prameny zprávu nepodávají. Ale podle románového zpracování zůstával Octavius po obdržení zprávy o otcově smrti v Hirtiině náručí, ale neplakal, protože toho muže, kterého nazývali jeho otcem, ve skutečnosti vůbec neznal.⁵⁹ I po druhé Atiině svatbě zůstal Octavius v Crispiině a Hirtiině péči. Občas ho navštěvovala jeho matka a příležitostně mu byl poslán učitel z Říma. Když bylo Hirtii devatenáct let, byl malý Octavius převezen do Říma, aby se začal připravovat na převzetí mužské tógy. Atia se postarala také o Hirtiinu budoucnost, darovala jí půdu a dohodila vhodnou partii pro manželství. To bylo na několik desítek let naposledy, co Hirtia svého Tavia viděla.⁶⁰ V románovém zpracování Johna Williamse hraje Hirtia v prvních letech života císaře daleko důležitější roli, než jeho vlastní matka Atia. A jak uvidíme v dalších románech, není tento pohled úplně obvyklý. Zároveň i postava Hirtie se objevuje pouze ve zpracování Johna Williamse. Možná je ale pohled Johna Williamse o něco blíže pravdě než ostatní dva romány, jelikož v aristokratických rodinách hrály chůvy významnou roli.

V období, kdy se několik desítek let neviděli, věděla Hirtia o Octaviovi pouze to, co zaslechla. Hirtia se s Taviem opět setkala během její první a poslední návštěvy Říma, na kterou ji vzal její vlastní syn Quintus. Jejich cesta po centru města vedla kolem budovy senátu, přes Via Sacra, až k chrámu Julia Caesara, kde si odpočinuli. A právě nyní zpozorovala Hirtia skupinku senátorů, v jejichž středu stál Augustus.⁶¹ Jejich rozhovor je zpočátku tvořen pouze zdvořilostními frázemi, ale v jednom nepatrném okamžiku, kdy se Hirtia zmíní o svých třech živých synech, se rozhovor stočí na samotný osud císaře, který není ve své roli, tak šťastný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jeho největším osobním zklamáním je fakt, že on jako císař velkého impéria nezplodil žádného syna, ale pouze jedinou dceru. Zatímco žena, která žila celý svůj život na venkově, porodila celkem pět synů, z nichž se tři dožili dospělosti a dělají své matce ve světě čest.⁶² Takže každý obyčejný člověk, který má alespoň jednoho syna, je daleko šťastnější než sám císař.: „*Dlouho se díval na Quinta a pak řekl: „Já nemám syna. Mám pouze dceru a Řím.“ Hirtia odpověděla: „Všichni lidé jsou tvými dětmi.“ On se jen usmál: „Myslím si, že bych raději vychoval tři syny a byl na ně pyšný.“*“⁶³ Císařův smutek je ještě znásoben tím, že právě v tento den musí v senátu rozhodnout o osudu své milované dcery, která se provinila vůči mravnostním zákonům.⁶⁴ To, že se Hirtia objevuje v Římě právě v tento den, je velice důležité. Ona vystupuje jako někdo, kdo znal Augusta dávno předtím, než se stal císařem. Ona je krásnou vzpomínkou na dětství u Veliter, kde byl císař tak šťastný. Ona je útěchou v nejhorším okamžiku jeho osobního života. A i když se neviděli více než padesát let⁶⁵, je to právě ona, komu se císař se svým trápením svěří, ačkoliv má kolem sebe rodinu a mnoho přátel. Přesto ani ona nedokáže pochopit veškeré císařovo trápení, a tak je Augustus ve svém smutku naprosto opuštěný: „*Jednoho rána před několika lety, když jsem šel po Via Sacra směrem*

⁵⁸ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 140.

⁵⁹ Tamtéž, s. 140.

⁶⁰ Tamtéž, s. 140.

⁶¹ Tamtéž, s. 142.

⁶² Tamtéž, s. 143.

⁶³ Tamtéž, s. 143n.

⁶⁴ Tamtéž, s. 144.

⁶⁵ Tamtéž, s. 143.

k senátu, kde jsem měl odsoudit svou jedinou dceru k životu v exilu, jsem potkal někoho, koho jsem znal z dětství. Byla to Hirtia. (...) A v mém smutku jsem se Hirtii svěřil se vším, co musím udělat. (...) Musel jsem odsoudit svou jedinou dceru; a došlo mi, že Hirtia má možnost volby, Řím může klidně padnout, jen když její děti přežijí. Nemohl jsem mluvit, protože jsem věděl, že Hirtia neporozumí mým potřebám a bude se trápit po zbytek času, který jí byl ještě dán. Na okamžik jsem byl opět dítětem (...).“⁶⁶

Postava Hirtie je čistě fiktivní záležitostí. Žádné prameny se o ní nezmiňují ani o jiné ženě, která by zastávala funkci Octaviovy chůvy. Pouze její jméno nám může evokovat konzula Aula Hirtia, který tento úřad zastával v době, kdy byl Octavius Caesar přijat mezi senátory⁶⁷. Ani v dalších zpracováních o ní není jediná zmínka, postava Hirtie je tedy čistě výplodem (ovšem šťastným a pro příběh velmi plodným) myslí Johna Williamse.

Atia

Atia byla dcerou sestry Gaia Julia Caesara, Julie, a Marka Atia Balba, který byl po své matce příbuzným Pompeia Velikého.⁶⁸ Z prvního manželství s Gaiem Octaviem st. se jí narodil její jediný syn Octavius. Samotné Octaviovo narození mělo být provázeno hned několika božskými znameními, které nám líčí životopisec Suetonius a který pravděpodobně zachycuje to, co Římem kolovalo (a princeps jistě vítal, protože povznášely jeho osobu nad všechny ostatní smrtelníky): „*Atie se prý o půlnoci odebrala k slavnostní oběti Apollónovi a v nosítkách postavených v chrámě si zdřímala, zatímco ostatní matrony spaly doma. Tu náhle prý k ní vklouzl had a po chvíli se zase vzdálil. Ona se po procitnutí očistila jakoby ze soulože s manželem. A hned se jí na těle objevila skvrnka v podobě jakoby namalovaného hada a nedala se vůbec smýt, takže se pak Atie navždy varovala použít veřejných lázní. Za devět měsíců se narodil Augustus a byl proto pokládán za syna Apollónova. Táž Atie měla před porodem sen, v němž se jí zdálo, že se její útroby vznášejí ke hvězdám a že jsou rozprostírány po celém obvodu země i nebe. Také otec Octavius měl sen, že se z luna Atiina rozlévá sluneční záře.“⁶⁹ Toto znamení nemělo být jediným „důkazem“ Octaviovy božskosti. Když Gaius Octavius st. táhl do Thrákie, kde měl vykonat oběť, aby se dozvěděl něco o budoucnosti svého syna, potvrdili mu kněží, že se narodil pán světa s odůvodněním, že po nalití vína na oltář z něj vyšlehl veliký plamen. V tentýž den se měl Gaius Octaviovi st. zdát sen, kde viděl svého jediného syna v božské podobě s bleskem, žezlem, a slavnostním rouchem boha Jova. Jindy se měl Octavius ještě jako nemluvně ztratit. Dlouho nikdo nevěděl, kam se poděl, až ho našli na vrcholku vysoké věže, jak tam leží směrem k východu slunce.⁷⁰ Toto všechno, a ještě mnoho dalšího, mělo všem dát najevo, že se narodil někdo, kdo bude jednou určovat osud celého Říma.*

Ačkoli v románu žila Atia většinu roku v Římě, byl její syn během svého nejútlejšího dětství vychováván ve vile u Veliter, jak již zaznělo výše. Jak dlouho zde zůstal, není úplně jisté, ale v jedenácti letech se již musel nacházet v Římě, kde měl pronést svou první veřejnou

⁶⁶ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 294 n.

⁶⁷ AUGUSTUS, *Res Gestae Divi Augusti*, s. 39.

⁶⁸ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 75.

⁶⁹ Tamtéž, s. 134.

⁷⁰ Tamtéž, s. 135.

řeč, a to za babičku Julii v den jejího pohřbu.⁷¹ V románu strávil u Veliter asi devět let, během kterých ho Atia občasně navštěvovala a posílala mu učitele. Poté, co se Atia znovu provdala za Lucia Marcia Philippa, rozhodla o Octaviově návratu do Říma, kde se měl připravovat na budoucnost vysoce postaveného muže, jak bylo v římské aristokratické společnosti nepsaným pravidlem.⁷²

V románu se s ní a jejím manželem Marciem Philippem poprvé setkáváme v době, kdy byl v roce 44 př.n.l. zavražděn Gaius Iulius Caesar. Matka ve svém dopise nabádá mladého Octavia k opatrnosti. Z tohoto dopisu je naprosto zřejmé, že Atii ani jejímu manželovi (i když není pravým Octaviovým otcem) není lhostejný Octaviův osud. Dokonce mu nabízejí návrat do lůna rodiny, kde může žít svůj život v klidu a bezpečí: „*Když bys nepřijal [Caesarovo jméno a dědictví po něm] můžeš bezpečně projet zemí a přidat se k nám. Stále máš možnost vést skromný život v soukromí vlastního srdce a mysli.*“⁷³ Jak přesně Atia a její manžel reagovali na zavraždění Caesara a Octaviovo převzetí dědictví se už nedozvíme, ale jak můžeme soudit z jedné Suetoniovy poznámky: „*Jakmile zvěděl [Octavius], že prastrýc byl zabit a že se stal jeho dědicem, dlouho váhal, nemá-li požadovat pomoc od nejbližších legií, potom však upustil od tohoto záměru jako unáhleného a nezralého. Posléze se vydal do Říma a ujal se dědictví, přestože matka vyslovovala pochybnosti a otčím Marcius Philippus, bývalý konsul, ho od toho dokonce odrazoval,*“⁷⁴ měli Octaviovi rodiče alespoň pochyby o tom, zda má Octavius dědictví a s ním spojenou zodpovědnost přijmout. Za to románová podoba Atie vystupuje jako vroucně milující matka, která by raději měla doma obyčejného syna než dědice Caesarova odkazu, jenž se neustále ocitá v nebezpečí smrti.

Když Atia zemřela, měl jí Octavius pohřbít s největšími počtami, stejně jako se k ní choval během jejího života.⁷⁵ Tolik popis události od Suetonia. Ta fiktivní podoba Atiina pohřbu je daleko poetičtější a představuje menší demonstraci Octaviova vlivu, společně s ním truchlí totiž celý Řím. Popisu pohřebních událostí se nám dostává od Strabona z Amasie, který je líčí svému příteli Nikolaovi z Damašku. Občané Říma se již velmi brzy sešli na Foru, aby si vyslechli smuteční řeč Octaviana Caesara. Jak velikou lítost postava Octavia během pohřbu cítila, se čtenář z románu nedozvídá, ale ať už to bylo jakkoliv, zapůsobit na lidi uměla dokonale.⁷⁶ Toho Octavius dosáhl srdceryvným projevem, kde neopomněl připomenout všechny důležité skutky svých předků: „*Řím tě již nikdy neuvidí Atie, tebe, jež jsi byla Římem. Je to ztráta, kterou pouze vzpomínka na tvé ctnosti, činí snesitelnou (...). Byla jsi věrnou manželkou mého pokrevního otce Gaia Octavia, který byl přetorem a guvernérem Makedonie (...). Byla jsi milující matkou své dceři Octavii, která pláče před tvým hrobem, a tvému synovi, který zde před tebou stojí naposledy a přednáší tato chudá slova. Ty, která jsi byla svědomitou a správnou neteří muže, který byl podveden osudem a zákeřně zavražděn (...).*“⁷⁷ Z této ukázky je vidět, že matčina smrt byla pro Octavia příležitostí, jak připomenout svou vlastní

⁷¹ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 76.

⁷² J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 140.

⁷³ Tamtéž, s. 27.

⁷⁴ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 77.

⁷⁵ Tamtéž, s. 114.

⁷⁶ Octavius, jak je známo např. z *Res Gestae* byl mistrem v propagaci své vlastní osoby, o čemž pojednávají i dvě následující publikace: Zanker, P. *Augustus und die Macht der Bilder*. München: C. H. Beck, 1987; Alföldy, G.

Augustus und die Inschriften. Tradition und Innovation, in *Gymnasium*98, 1991.

⁷⁷ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 80.

důležitost, jako dědice Gaia Julia Caesara, a své právo na dopadení a potrestání jeho vrahů. V podstatě se jednalo o řeč politickou.

3.1.2 Philipp Vandenberg⁷⁸, Allan Massie⁷⁹

Vzhledem k tomu, že prameny nejsou v oblasti Octaviova dětství příliš sdělné, se ani jeden z autorů tomuto období ve svém díle příliš nevěnuje. V *Tajných denících* je sice zmíněn Octaviův biologický otec, ale jak zde sám říká: „*Tomu, který mne zplodil – i bohy je třeba zplodit – nevděčím za nic, a proto mu ani neříkám otče. (...) Nebyl jsem na světě ještě ani pět let, když v Nole zemřel Octavius. Kdo chce sklízet smutek, musí zasít lásku. Já netruchlil.*“⁸⁰ Už z této krátké ukázky je patrný rozdílný přístup ke vnímání Gaia Octavia st. Zatímco Williamsův Octavianus na pohřbu své matky (r. 43 př.Kr.) čile připomínal zásluhy svého biologického otce a svou bolest (i kdyby jen předstíranou) nad jeho brzkým odchodem, tak v tomto zpracování Octavius naprosto odmítá spojování své osoby s tím člověkem, kterému podle svých slov za nic nevděčí. Ovšem historická skutečnost byla poněkud jiná, jak jsem se pokusila o něco výše ukázat, protože i původ a zásluhy Gaia Octavia st. se staly jedním z důležitých faktorů, které ovlivnily Octaviův úspěšný vstup do politiky.

Ani druhý Atiin manžel nevychází z Vandenbergova zpracování v příliš pěkném světle. Přestože bych o něm mohla konstatovat podobné věci jako o Gaiovi Octaviovi st., a i když byl Marcius Philippus v roce 56 př. Kr. zvolen konzulem,⁸¹ je v knize prezentován jako někdo, kdo Octaviovi ukradl jeho vlastní matku, za což mu císař oplácel hlubokým pohrdáním.⁸² Vztah Octavia k jeho matce a nenávisť k otčímu může čtenáři evokovat Oidipovský komplex. Tento pohled na druhého Atiina manžela není úplně ojedinělý, nutno však dodat, že takto silně méněcenně je prezentován pouze u Philippa Vandenberg. Ale protože je v díle zmiňován jen okrajově, vyznívá Augustova kritika dost ostře, během událostí na něj však čtenář úplně zapomíná. Ve Williamsově zpracování je Marcius sice také zobrazován jako někdo, kdo není úplně vhodným spojencem, jelikož se v politice příliš nevyzná, ale přesto se mu Octavius (alespoň navenek) snaží prokazovat úctu, která mu náleží jako manželovi jeho matky. Ani sám Gaius Julius Caesar neměl o druhém manželovi Atie valné mínění a dobíral si ho, ale přesto ho svým zvláštním způsobem uznával. Ovšem kdyby Philippus nebyl Atiiným manželem, tak by se jím vůbec nezabýval: „*A jinak, jak se má Marcius Philippus, kterého jsi potěšila tím, že může být zván tvým manželem? Je to takový blázen, že ho mám skoro až rád. Nicméně jsem za něj vděčný, protože se tak amatérsky se svým přítelem Ciceronem snaží strojit úklady proti mně, místo toho, aby se stal dobrým nevlastním otcem tvému synovi. (...) Nyní bych si přál, aby všichni mí nepřátelé byli také tak nešikovní. Sice bych je mnohem méně obdivoval, ale žil bych ve větším bezpečí.*“⁸³ Jak to bylo ve skutečnosti s tímto údajným spiknutím, nám prameny neposkytují skoro žádné informace. U Plútarcha⁸⁴ a Suetonia⁸⁵ sice

⁷⁸ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 15.

⁷⁹ Cf. Tamtéž, s. 16.

⁸⁰ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 18.

⁸¹ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 11.

⁸² Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s.15.

⁸³ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 4n.

⁸⁴ PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů*. Přelož. Antonín Hartmann a spol. První. Praha: Odeon, 1967, s. 296.

najdeme několik narážek na to, že Cicero asi Caesara neměl příliš v lásce, ale to je tak vše. A o tom, že by se tohoto spiknutí měl účastnit i Lucius Marcius Philippus, nejsou informace žádné.

Když se podíváme do jakéhokoliv mnou rozebíraného díla, není zobrazení Marcia Philippa příliš lichotivé. Ale to nejhorší postavení získal v románu Allana Massieho. Možná je to i tím, že zde získává nejvíce prostoru k vyjádření svého názoru, a tak na rozdíl od Vandenbergga zanechává tento Philippus ve čtenáři hlubší stopu než ten Vandenbergův. Marcius Philippus zde každopádně působí jako člověk se slabším rozumem, jehož názor je brán v potaz jenom díky tomu, že je Atiiným manželem, a to jak ze strany Octavia, tak i celé jeho rodiny: „*Jak se má náš otčím?*“ *zeptala se.* [Octavia] „*Nudný, ustrašený a zatraceně otravný. (...) On má pořád strach, že nám podříznou hrdlo. To je neuvěřitelné. Ale i tak, byl velmi užitečný, to se musí přiznat,*“ *odpověděl jsem.* [Octavius] „*On, a užitečný? Na to odpovídám nemravným posunkem.*“ „*Je to pravda sestři. Víš, ve shromáždění je k nezaplacení. Nikdo s ním nechce mít nic společného, a tak jsem ho pozval, aby promluvil jako první, což dělám vždy, samozřejmě z úcty k našim příbuzenským vztahům a k jeho šedinám...*“ „*A k jeho tlustému panděru.*“ „*Ano, samozřejmě i k jeho tlustému pupku – jak jsem jen mohl zapomenout na ten pověsný pupek- (...).*“⁸⁶

Ovšem ani ze strany Octaviových přátel se Marcius Philippus netěší velké úctě: „*Potvrdili [senátoři] Caesarovým vrahům, nadutému Brutovi a falešnému Cassiovi, správu nad provinciemi, kterých se nelegálně zmocnili. S nestoudností vykvetlou z hlouposti a předsudků mi [Octaviovi] poručili, abych předal Decimovi Brutovi Pansovy legie, které se nadšeně hrmuly pod mou standartu; (...) Philippus bědoval, že jsme ztraceni, a lomil rukama: „Ty jsi to přehrál,“ vzlykal, „Fortuna je uražená a bohové od tebe odvracejí svou tvář.“ „A co bys radil otčímě?“ Můj hlas byl sladký jako med z albských kopců. „Musíš udělat, co si přeješ. (...)*“ „*Jinými slovy,*“ *řekl Maecenas, „musíš jíst hnůj a říkat, že ti chutná, a tím vzdát hru, která zdaleka není ani do půli rozehraná.*“⁸⁷ Z těchto dvou ukázek je silně cítit ironie, se kterou odpovídá Philippovi jak Octavius, tak i Maecenas. Marcius se ze všech sil snaží Octavia přemluvit k tomu, aby se vzdal svých legií ve prospěch Decima Bruta, což by ovšem znamenalo Octaviovu okamžitou zkázu, protože by ztratil veškerou důvěru vojáků, kteří až do teď stáli na jeho straně, což si Octavius nemohl za žádnou cenu dovolit. Z Marcia mluví naprosté nepochopení nastalé situace, ale možná se v něm ozývá i strach ze ztráty syna a jeho otcovská péče? Přece jen se o Octavia staral od jeho nejútlejšího věku, takže k němu cítil alespoň náklonnost a nechtěl, aby se řítil do katastrofy, která by ho (a třeba i jeho samotného) mohla stát život. Velmi důležitým faktorem je střetávání dvou generací. Marcius hodnotí situaci z pozice staršího člověka, který již zažil pád velikých mužů, zatímco Octavius a Maecenas jsou tou mladší generací, jež má odvahu riskovat vše pro vidinu výhry. A tyto dvě generace na sebe narážejí ze všech stran a ani jedna nehodlá ustoupit. A pokud by jedna z nich vznesla rozumný návrh, tak ta druhá ho stejně nebude chtít uznat, i kdyby o jeho rozumnosti věděla. Tento jev provází lidstvo od nepaměti. Mladá generace se bouří vůči té starší a snaží se od ní distancovat všemi možnými prostředky. A když pak sama zestárne, musí bojovat s generací, která přijde po ní. Jedná se o koloběh, který je s lidstvem spojen od jeho samotných počátků a vždy s ním spojen bude.

⁸⁵ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*, s. 36.

⁸⁶ A. MASSIE, *Augustus*, s. 66.

⁸⁷ Tamtéž, s. 58.

Atia je další postavou, která je v každém zpracování úplně jiná. Zatímco ve Williamsově verzi je především milující a milovanou matkou, i když její děti vyrůstaly v izolaci ve vile u Veliter. Vandenberg nám ukazuje jinou podobu. V *Tajných denících* je zobrazena především jako žena se vším, co ke správné ženě a matroně patří. Když zemřel Gaius Octavius st., upnul se jeho syn ještě více ke své matce, v níž viděl především velmi svůdnou ženu: „*Nikdy víc jsem matku nevnímal tak krásnou a žádoucí jako v onom krátkém roce smutku, kdy prostovlasá chodila jako nevěstka z přístavu. Nikdy víc mne nenaplnil tak blažený pocit jako tehdy, kdy mne něžně vzala k sobě na lůžko, kde mne přikryla záplava jejích zlatých vlasů jak prosvětlené větvozí kampánské břízy. Pak dotkl jsem se jejích těžkých prsů, a nebránila mi je hladit, vždyť ve mně viděla jen dítě. Dítětem být však není otázka věku, a tak jako mi později senát dovolil zastávat všechny úřady o deset let dřív, než stanovuje zákon, byl jsem již ve dnech dětství mužem. Atii jsem tajně pozoroval, když navštívila své cubiculum k převlékání, a její nahota vzrušovala můj priapus víc než med můj jazyk.*“⁸⁸ Sám Octavius přirovnává svůdnost své matky k nevěstce z přístavu. Ona se stává objektem jeho vnitřní touhy. Je pro něj více sexuálním symbolem než matkou. A právě o tuto rozkoš z Atiiny nahoty jej připravil Marcius Philippus, a právě proto ho Octavius tolik nenávidí. Což je základní rys již dříve zmiňovaného Oidipovského komplexu.⁸⁹

V *Augustovi* Allana Massieho je Atii věnováno daleko méně prostoru než v předchozích dílech. Ji samotnou čtenář ovšem málokdy potkává, ona je osoba, o které se mluví během rodinných záležitostí, ale sama se k nim nevyjadřuje. Když se Octaviova starší sestra provdá za Marcella st., je Octavius zaplaven vlnou žárlivosti, se kterou se Octavii okamžitě svěruje. A je to právě zmínka o jejich matce, která v jejich rozhovoru zastává pozici neutrálního faktoru, který naprosto ukončuje dosavadní rozhovor a dává tomu druhému najevo, že o předchozím tématu se již mluvit nebude, na což oba okamžitě přistupují: „*Proč jsi sebou nepřivedl Marcella?*“ řekla. [Octavia] „*Štábní povinnosti,*“ řekl jsem. (...) [Octavius] „*Kromě toho,*“ řekl jsem, „*jestli si ty myslíš, že já jsem se změnil, tak mně to spíš připadá, že manželství změnilo tebe. Opravdu nemám pocit, že jsi má sestra, když tě vidím v roli jeho manželky. To je ten pravý důvod, proč jsem pro něj dnes vymyslel štábní povinnost. Žárlím. Jak se daří matce?*“ „*Připravuje hostinu.*“ „*Měla jsi jí v tom zabránit. Víš dobře, že jídla na hostinách nesnáším. Stejně nebudu mít čas.*“⁹⁰ A v takovéto podobě se Atia objevuje nejčastěji. I když není rozhovorům osobně přítomna, dokáže pouhá zmínka o ní uklidnit rozepře mezi jejími dětmi.

3.2 Caesarova smrt

Po úspěšném hispánském tažení začal Gaius Julius Caesar chystat výpravu proti Dákům a Parthům a svého prasnynovce Octavia poslal do Apollónie, kde se měl věnovat studiím, a poté se k Caesarovi připojit.⁹¹ Je to právě zde, kde se teprve devatenáctiletý Octavius dozvídá o diktátorově smrti. Spiknutí proti tehdy nejmocnějšímu muži impéria bylo úspěšné jen díky několika náhodám. Gaius Julius Caesar měl hned několikrát ignorovat zlověstná znamení ze

⁸⁸ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 18n.

⁸⁹ Tamtéž, s. 19.

⁹⁰ A. MASSIE, *Augustus*, s. 66.

⁹¹ SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*. s.77.

zvířecích obětí. Věštění z nich podstupovali podle zvyku všichni nejvyšší úředníci vstupující do senátu. Ani Caesar nebyl výjimkou, ale jeho oběti mělo chybět podle jedné interpretace srdce a podle druhé oběť zase postrádala výčnělek na játrech. Kněží to prohlásili za znamení smrti. Caesar nařídil oběť opakovat. Ani tehdy se neobjevila příznivá znamení, ale on přesto do senátu vstoupil.⁹² Jeho manželce Calpurnii se měl té noci zdát sen, kde ho viděla silně krváčet, takže se ho již od rána snažila udržet v domě, ale on přesto do senátu odešel.⁹³ Když se vypravil na cestu, dozvěděl se jeden otrok o chystaném spiknutí a chtěl ho varovat v jeho domě, tam jej ale již nezastihl, a tak se Caesar nic nedozvěděl. Před vchodem do senátu měl kdosi podstrčit Caesarovi psací destičky se zprávou o spiknutí, ale on si je odložil na později a bez obav vstoupil do budovy. Po vraždě byla zpráva nalezena v jeho ruce.⁹⁴ Caesarovu tělu uštedřili spiklenci pod vedením Marka Junia Bruta a Gaia Cassia Longina třiatdvacet ran a mnozí se během toho navzájem poranili. Stalo se tak 15.března 44 př.Kr.

Situace, která nastala po Caesarově vraždě, byla dost chaotická a nikdo v té době nevěděl, co se bude dít dál. Podrobné informace o postupu událostí nám podává Appiános ve svém díle *Krise římské republiky*. V této práci se samozřejmě nebudu událostem věnovat do podrobností, pro účel této práce je nejdůležitější role Gaia Octavia v celém dění.

V době Caesarovy vraždy pobýval Octavius v tehdejší Apollónii a čekal na prastrýcův pokyn, aby se k němu mohl připojit v jeho tažení. Caesar mladému Octaviovi svěřil pod jeho velení hned několik legií a ihned po jeho smrti měli prý radit Octaviovi jeho průvodci, aby se těchto legií okamžitě zmocnil. Ale ať tomu tak bylo nebo ne, byl by to tah velice předčasný, protože v tuto chvíli nikdo nevěděl nic víc než to, že je Caesar mrtev.⁹⁵ V nejhroší pozici se ocitli obyčejní obyvatelé Říma, kteří absolutně nevěděli, co se zrovna ve městě odehrává. Nejmocnější muži města stáli najednou proti sobě a mezi lidem oblíbený Caesar byl mrtev. Nikdo v tu chvíli nevěděl, co se bude dít dál, kdo získá moc, a hlavně komu mají obyčejní občané dát svou věrnost, koho následovat a koho naopak odsoudit. Kdyby moc získali Caesarovi přívrženci, tak by ti, kteří ho zabili, byli odsouzeni jako vlastizrádci, a zároveň by to znamenalo souhlas senátu s Caesarovou politikou. Pokud by moc připadla Brutovi a Cassiovi, znamenalo by to úplné odsouzení jeho politického směřování, což by pro jeho přívržence znamenalo zkázu. Ať tak nebo tak, vždy by jedna strana získala úplnou kontrolu nad městem, tu druhou by však čekala smrt. Nejdůležitější bylo v tuto chvíli získat na svou stranu senát, ale tam by se dalo říci, že síly byly naprosto vyrovnané. Nakonec sice tento mocenský boj vyhrála Caesarova strana, to však na počátku nebylo vůbec jisté. Dějiny Říma se mohly ubírat úplně jiným směrem.

Největší rozruch mezi lidmi způsobilo zveřejnění Caesarovy závěti. Po jednom z mnoha zasedání senátu oblehli někteří senátoři Lucia Pisona, jenž měl u sebe v úschově Caesarovu závěť. Senátoři po něm chtěli, aby závěť nezveřejňoval a nepořádal po Caesara veřejně přístupný pohřeb, který by se mohl stát příležitostí pro různé demonstrace moci. Piso ale nesouhlasil, a tak senátoři museli přitvrdit. Začali Pisonovi vyhrožovat, že předloží důkazy, jak připravil lid o veliké částky peněz, které byly určeny na obecní výdaje a pro všeobecný prospěch. Ten se ale nenechal zastrašit a ihned nechal znovu svolat co největší množství senátorů. K nim měl pak pronést tuto řeč: „*Říkají, že zabili jednoho tyrana, ale*

⁹² APPIÁNOS. *Krise římské republiky*. Praha: Svoboda, 1989, s. 169n.

⁹³ Tamtéž, s. 168.

⁹⁴ Tamtéž, s. 169.

⁹⁵ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 13.

*místo jednoho nás tyranizuje hned několik. Zakazují mi pohřbít nevyššího pontifika a hrozí mi zabavením majetku tyrana, jestliže zveřejním jeho závěť. Opatření, která učinil Caesar v jejich zájmu, mají dále platit, ale ta, jež učinil ve svůj prospěch, chtějí zrušit. To už není záměr Brutův ani Cassiův, ale těch, kteří je k vraždě dohnali. Vy máte na starosti pohřeb, já závěť, a já se nezpronevřím svěřenému úkolu, dokud i mě někdo nezabije.*⁹⁶ Pokus vydírat Lucia Pisona byl jedním z mnoha chyb Caesarových odpůrců. Senátoři dlouho nevěděli, jak mají Caesara po jeho smrti vnímat. Celá jeho politika byla legální, protože zastával úřad nejvyššího pontifika i úřad diktátora, ale zároveň bylo jasné, že pokud by i nadále působil v nejvyšší politice, republika by se jistě v blízké době proměnila v království, možná pod jiným názvem ale ve stejném smyslu. Caesar by se své moci nikdy nevzdal. To si museli připouštět všichni, jak odpůrci, tak i jeho přívrženci. Pokud by ale senát uznal jeho vraždu jako jediný způsob, jak odstranit uzurpátora moci, znamenalo by to, že vše, co Caesar v době svého působení v čele římské politiky vykonal, bylo nelegální, a tím pádem by se to muselo vše zrušit. Problém byl ale v tom, že Caesar rozhodl o obsazení nejvyšších politických míst na pět let dopředu, a tento pořadník by tedy musel být také zrušen. To se samozřejmě nelíbilo těm mužům, kteří se těchto míst měli ujmout, protože nebylo jisté, zda se na ně dostane, kdyby se vytvořil pořadník nový. Takže z otázek veřejného zájmu se stala otázka osobního prospěchu, stejně jako vždy ve všech politikách na celém světě. Všechny tyto problémy uvedl v senátu Marcus Antonius, a byl to brilantní tah, protože tím na svou stranu získal i mnohé Caesarovy odpůrce a získal tak jistý náskok nad Gaiem Octaviem.⁹⁷ Antonius velice dobře předpokládal, že senátorům půjde mnohem více o vlastní postavení a peníze, které z něj plynuly než o veřejné blaho. Jelikož nebyla závěť zatím zveřejněná mohl si Marcus Antonius, jako nejbližší Caesarův pobočník, dělat nároky na jeho jmění a na politický odkaz, možná mohl dokonce doufat, že byl podle závěti Caesarem adoptován.

Její zveřejnění muselo být pro Marka Antonia šokem. Caesar v ní totiž adoptoval svého mladého prasnynovce Gaia Octavia, jemuž se touto adoptací změnilo jméno na Gaius Julius Caesar Octavianus. Caesarovy zahrady byly dány k užívání lidu a každému Římanovi žijícímu v Římě bylo odkázáno sedmdesát pět attických drachem.⁹⁸ Po přečtení závěti se Římané opět vzbouřili, protože nedokázali pochopit, jak někteří mohou tohoto muže, který ve své závěti myslel na každého obyvatele města, nazývat tyranem. Největší rozhořčení lidu způsobil fakt, že Decimus Brutus byl uveden v závěti jako v pořadí druhý Caesarův syn. Po zveřejnění závěti bylo na forum dopraveno Caesarovo tělo a Marcus Antonius využil situace a pokusil se namířit rozhořčení lidu proti senátorům a Caesarovým odpůrcům.⁹⁹ Ze strany senátorů se ale Antonius dočkal velkého rozhořčení, protože podle nich měl lid vydráždit do takové míry, že nerespektoval vrahům udělenou amnestii a pokusil se zapálit jejich domy.¹⁰⁰ Brutus a Cassius ovšem již dávno opustili Řím¹⁰¹, protože zjistili, že události se nevyvíjí podle jejich představ, a i kdyby byla jim přislíbená amnestie dodržována, to nebylo to, v co doufali. Oni zabili Caesara v domněnání, že po tomto činu budou oslavováni jako tyranobijci,

⁹⁶ APPIÁNOS. *Krise římské republiky*, s. 182n.

⁹⁷ Tamtéž, s. 177n.

⁹⁸ Tamtéž, s. 187.

⁹⁹ Tamtéž, s. 187n.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 196.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 191.

ale místo toho senát rozhodoval o jejich životě nebo smrti, s tím že se veřejné mínění začalo čím dál více klonit k druhé variantě.¹⁰²

3.2.1 John Williams

Caesarova smrt byla zásadním zlomem v Octaviově životě, a tak není divu, že většina románů o Augustovi začíná právě touto událostí. V této době totiž začíná Octaviovi jeho skutečný život. Nejinak tomu je i v díle Johna Williamse, ale přesto u něj najdeme alespoň jeden rozdíl, čtenář zde totiž zastihne Caesara ještě naživu, a dokonce má možnost nahlédnout do jeho myšlenek prostřednictvím hned několika dopisů. Prvním z nich je dopis jeho neteři Atii v době, kdy je na vojenském tažení do nepoddajné Hispánie, který funguje jako prolog. Z dopisu lze vyčíst, že Atia se velmi obávala o zdraví svého syna, které nikdy nebylo nijak dobré. Octavius byl vždy slabší tělesné konstituce a často trpěl různými nemocemi. Caesar ale starostlivou matku utěšuje tím, že se jí syn určitě domů vrátí, a to navíc v ještě lepší fyzické kondici, než s jakou na tažení odjížděl.¹⁰³ I když je Octavius hlavním tématem dopisu, není jediným. Caesar také vyjadřuje svůj poněkud nelichotivý názor na Atiina manžela, o němž si myslí, že nedosahuje kvalit jejího prvního manžela Gaia Octavia st.¹⁰⁴, názor, který je již výše také prezentován. Autorem druhého dopisu je opět Gaius Julius Caesar, ale tentokrát jej adresuje svému mladému prasynovci, Octaviovi. Dalo by se říci, že nás tato korespondence uvádí do děje. Nejen že se týká Caesarova tažení do Hispánie a je plný chvály na Octavia a jeho odhodlání, zároveň se z Caesarových úst dozvídáme o událostech, které předcházely jeho vraždě. Caesar se zmiňuje o zkorumpovaných senátorech, kteří jen čekají, až udělá chybu. Tou by se mohlo stát jeho přijetí koruny, ale tím, že jí po třikráte odmítl, jim udělal čáru přes rozpočet, a navíc si získal ještě více lásky římského obyvatelstva.¹⁰⁵

Z druhého fiktivního dopisu, který Caesar adresoval Octaviovi do Appolónie, lze vyčíst velikou Caesarovu náklonost ke svému prasynovci. Jsou to sice jen krátké věty, které by klidně mohly zaniknout v důležitosti sdělení vět ostatních, ale přece v celém dopise vyčnívají a o Caesarově lásce k Octaviovi toho vypovídají mnoho: „*Postrádám naše večerní rozhovory. Ale utěšuji se myšlenkou, že v nich budeme pokračovat toto léto v ležení na východě.*“¹⁰⁶ K tomu ale již nikdy dojít nemělo. Zprávu o Caesarově smrti Octaviovi předá posel jeho matky, Atie, která posílá svému synovi dopis s touto zvěstí a nabádá ho k největší opatrnosti: „*Na pláni před námi, směrem od města, jsme zahlédli jezdce, jak míří k nám velikou rychlostí. Chtěl jsem něco říct [Quintus Salvidenus Rufus], ale Octavius ztuhl. Něco bylo v jeho tváři, co neumím popsat. (...) Jezdec seskočil ze sedla, zakopl, připotácel se směrem k nám s něčím v ruce. (...) Byl to dopis. Octavius si ho vzal. (...) A pomalu ho otevřel. Začal číst. Jeho tvář neměla žádný výraz. Stále nemluvil. Po dlouhé době zvedl hlavu a otočil se k nám. V tváři byl bledý jako stěna. Dal dopis do mé ruky, ale já se do něj nepodíval. Poté řekl: „Můj strýc je mrtev.“ Nepochopili jsme jeho slova. Dívali jsme se na něj s hloupým výrazem. Ale jeho obličej se nezměnil, znovu to zopakoval, tentokrát pevnějším*

¹⁰² APPIÁNOS. *Krise římské republiky*, s. 168.

¹⁰³ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 3.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 18n.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 19.

hlasem (...): „Julius Caesar je mrtev.“¹⁰⁷ Octavius byl jistě Caesarovou smrtí zasažen, ale otázkou je, do jaké míry? Truchlil snad pro velikého vojevůdce a nejmocnějšího muže Říma, nebo snad pro svého strýce, kterého miloval jako on jeho? Skutečnou odpověď na tuto otázku se již nikdy nedozvíme, ale John Williams předkládá čtenáři jednu z mnoha možných odpovědí: „Když jsem byl osmnáctiletým studentem v Apollónii, dostal jsem zprávu o smrti Julia Caesara... Mnoho jsem vykonal z loajality k němu, ale Nikolae [Nikolaos z Damašku], přísahám ti, že nevím, zda jsem toho muže miloval nebo ne. Rok před tím, než byl zavražděn, jsem s ním byl na tažení v Hispánii. Byl to můj strýc a nejmocnější muž Říma, jakého jsem kdy poznal. Byl jsem polichocen jeho důvěrou ve mě. A věděl jsem, že mě plánuje adoptovat a učinit ze mě svého dědice.“¹⁰⁸ Jak je vidět, tak ani po letech si císař Augustus není jistý, zda svého strýce miloval – možná ano, ale možná se mu stejně jako všichni ostatní snažil vlichotit, aby si ho tak mocný a bohatý muž, jako byl Gaius Julius Caesar, oblíbil a učinil jej tak svým dědicem. A i když si byl Octavius svým úspěchem jistý, přesto musel ve svém podlézání vydržet až do té doby, než by Caesar odešel na onen svět. Pokud by toto všechno byla pravda, tak se pak naskytá další otázka, zda to Octavius, jako velice mladý muž, dalo by se říci ještě jako kluk, dělal ze své vlastní iniciativy anebo jestli k tomu byl opatrně dotlačován někým ze svého nejbližšího okolí. V takovém případě se jako nejvhodnější kandidát nabízí jeho matka Atia. Musíme ovšem brát v potaz, že jakmile se Atia dozvěděla o Caesarově závěti, vyslovovala jisté pochyby o tom, zda ji má Octavius přijmout. A to ať už mluvíme o jejím románovém zobrazení anebo jestli vycházíme ze Suetonia.¹⁰⁹ Velikou roli tady hraje způsob Caesarovy smrti. To, že zemřel rukou hned několika vrahů, znamenalo, že proti němu a názorům, které zastával, existovala velice silná a velice nebezpečná opozice, která by se samozřejmě postavila i proti tomu, kdo by byl ochoten se nazývat Caesarovým dědicem a kdo by chtěl pokračovat v jeho díle, to samozřejmě Atia nechtěla. Ona jistě počítala s tím, že Caesar jednou zemře přirozenou smrtí, ale ještě, než se tak stane, upevní svou moc nad Římem, a kdoví jestli by se opravdu časem nestal neomezeným králem. Jako takový by potřeboval dědice ze své rodové linie, kterému vše odkáže a ten pak po jeho smrti legálně nastoupí na trůn, aniž by někdo vyslovoval jakékoliv námitky. Ale to, že Caesara zavraždili, znamenalo pro tento promyšlený plán zásadní trhlinu, protože nyní se zde vyskytovala skupina lidí, která by se jistě postavila proti tomu, kdo by chtěl své dědické nároky uplatňovat. Proto musela Atia, jak říká Suetonius, *vyslovovat pochybnosti*,¹¹⁰ když chtěl Octavius Caesarovo dědictví přijmout. O tom, jak to bylo s Octaviovou láskou k Caesarovi ve skutečnosti, se prameny nezmiňují, a stejně tak Atiiny pochybnosti mohly být pouze projevem mateřských obav o svého jediného syna.

Ať už to bylo tak nebo naopak, Gaius Julius Caesar byl mrtev a Octavius se musel rozhodnout, zda přijme jeho majetek a politický odkaz, nebo zda se stáhne do soukromí a po zbytek života bude žít mimo politické dění říše. Gaius Octavius se rozhodl pro první možnost. Na znak adopce přijal jméno Gaius Julius Caesar Octavianus (jak řečeno výše) a zavázal se k potrestání Caesarových vrahů.¹¹¹

¹⁰⁷ J. WILLIAMS, *Augustus* s. 20n.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 271n.

¹⁰⁹ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 77.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, s. 78.

3.2.2 Philipp Vandenberg,¹¹² Allan Massie¹¹³

Oba autoři začínají svůj román právě v době, kdy byl Caesar zavražděn a v obou případech přichází tato zpráva od Octaviovy matky Atie. Ale to je tak všechno, v čem se romány podobají. Jedním z rozdílů je láska Octavia k jeho prastrýci. Massieho Octavius se v tomto ohledu trochu podobá Williamsově zpracování. Jakmile se Octavius dozví o Caesarově smrti, je přirozeně zaskočen, ale ne proto že by ztratil milovaného člena rodiny, ale protože neví, co se bude dít dál. Jeho budoucnost je značně nejistá a on ví, že jako možný Caesarův dědic by měl dát před přihlížejícími vojáky najevo svůj zármutek nad strýcovou smrtí, ten však nepřichází: „*Nechal jsem dopis padnout na zem [se zprávou o Caesarově smrti]. (...) Přejížděl jsem si prsty po svých hladkých nohou a holé bradě a přemítal, jestli nemám začít plakat. Vždy jsem se snadno rozplakal, ale pro Julia jsem neměl slzy ani teď a ani později.*“¹¹⁴ Z této jedné poznámky se zdá naprosto jasné, že Octavius necítil k Caesarovi příliš silnou náklonnost. Už jenom fakt, že přemýšlel nad tím, jestli má začít plakat, dosvědčuje, že přemýšlí nad tím, co bude vypadat lépe a co lépe zapůsobí na všechny přihlížející.

Za to Vandenbergův Octavius má k Caesarovi naprosto odlišný vztah. Asi nemůžeme přímo říct, že ho miloval, ale v každém případě k němu měl hlubší vztah, než jaký choval ke svým ostatním dvěma otcům (Gaius Octavius st., Marcius Philippus). Vztah k Juliovi je založen na zvláštním druhu lásky a naprosté úctě a oddanosti k Caesarovi. Otázkou je, zda by Octavianus Caesara tolik obdivoval, kdyby nebyl po smrti prohlášen za boha. Důvodem k tak naprostému zbožňování Caesara může být i fakt, že Caesarovo božství dodává Octavianovi auru záhadnosti a zvyšuje to jeho vlastní prestiž. Proto Octavianus i v pozdějších dobách, už jako císař Augustus, pěstuje Caesarův kult. A tato skutečnost není pouze fiktivní podobou Octavianiana ve Vandenbergově zpracování, ale i historickým faktem. Proč by jinak Octavius nechal vystavět chrám na počest božského Caesara?¹¹⁵ Z čisté lásky to nejspíše nebylo, byl to dobře promyšlený politický kalkul.

Octavianus v románu *Augustus* Allana Massieho se v prvních okamžicích po tom, co se dozvěděl o Juliově smrti, spoléhá na rady svých nejbližších přátel, Marka Agrippy a Cilnia Maecenata. Octavianovi je teprve 19 let a s vysokou politikou nemá pražádné zkušenosti, a proto spoléhá na své starší a v politice zběhlejší přátele. Na jejich radu se v rychlosti přesunul do Brundisia (dn. Brindisi), kde se ujal velitelem opuštěných legií z pozice Caesarova adoptivního syna.¹¹⁶ Toto prohlášení bylo značně riskantní, protože v této době ještě Octavianus nemohl vědět jistě, zda ho Caesar skutečně adoptoval. Stejnou šanci jako on měl i Marcus Antonius. Každopádně mělo prohlášení takový účinek, jaký Octavianus potřeboval – legie se přidaly na jeho stranu: „*Vy všichni jste Caesarovi vojáci a přátelé. Já jsem Caesarův adoptivní syn. Přejete si pomstít svého velitele. A já si přeji pomstít svého otce. Vy mi nabízíte svou ochranu na cestě do Říma. Já vám jako talisman nabízím své jméno a jméno svého otce, a zaručuji vám svou ochranu ve všem, co uděláte. Caesarův život nás poprvé svedl dohromady. Caesarova krev, prolitá v hanebné vraždě, nás spojí ve smrti, či ve vítězství...*“

¹¹² Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 19–22.

¹¹³ Cf. Tamtéž, s. 22–25.

¹¹⁴ A. MASSIE, *Augustus*, s. 20.

¹¹⁵ AUGUSTUS, *Res Gestae Divi Augusti*, s. 43.

¹¹⁶ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 22n.

(...) „Co má znamenat ono prohlášení, že jsi Caesarův syn?“ (Agrippa kladl spoustu naivních otázek, když jsme byli mladí) „To slyším poprvé“ [Agrippa] „Musí to být uvedeno v závěti. Pokud není, jsme ztraceni. [Octavianus]“¹¹⁷ V tom se Octavianus nemýlil, pokud by skutečně vyšlo najevo, že Caesarovým adoptivním synem je někdo jiný (třeba Marcus Antonius), byl by Octavianus zničen. Legie by se cítily oklamány a jistě by se proti němu všechny obrátily. V románu pomohla Octavianovi k úspěchu malá lež a velká dávka štěstí.

Massieho vykreslení událostí po Caesarově smrti je docela přehledné, a i čtenář s menšími znalostmi historických událostí se může docela dobře orientovat. Je to dáno tím, že román je vytvořen jako zpráva o Augustově životě pro jeho vnuky (a později adoptivní syny) Gaia a Lucia.¹¹⁸ Oba jsou v této době ještě děti, a tak musí Augustus postupovat co nejpřehledněji to jde, a jak sám říká, chce napodobovat Homéra, a ne Caesarovy Zápisky o válce galské: „Ona kniha [Zápisky o válce galské] byla pro mne vždy příkladem, jak nepsat vlastní paměti. Nezaznívá z ní osobní hlas. To, čemu nasloucháte, je hlas herce. (...) A tak, zabývá se touto knihou pro vás, moji chlapci, navrhuji napodobit Homéra, anebo se alespoň řídit jeho radou. Doporučuje začít uprostřed příběhu. Proto začínáme: Řecko, konec března, vichřice a zima, hory pokryté sněhem a mně je devatenáct let.“¹¹⁹

V *Tajných denících* není popis událostí tak přehledný jako u Allana Massieho, laický čtenář se může ve sledu událostí docela dobře ztrácet. Je to způsobeno převážně filosofickými vsuvkami, které brzdí a rozvláčňují děj, a čtenář se pak těžko rozpomíná na to, co jim předcházelo. Augustus ve svých pamětech nepostupuje chronologicky, ale přeskakuje z minulosti do současnosti a tyto skoky jsou navíc prokládány filosofickými pasážemi. Jsou to především náhledy do Augustova nitra, uvažuje nad tím, jak se jako mladý muž cítil, když musel převzít veškerou odpovědnost za Caesarovu pomstu. O Caesarově smrti se Octavius dozvídá od své matky Atie, která ho nabádala k urychlenému návratu do Říma. Octavianus se dostává na jih Itálie, kde ho zastihne opis Caesarovy závěti.¹²⁰ V tom se liší právě od zpracování Allana Massieho, protože Vandenbergův Octavianus se k legiím dostává už se svým zajištěným postavením, jako Caesarův adoptivní syn. Tuto jistotu Massieho Octavius nemá, ten podstupuje daleko větší riziko.

3.3 Vytvoření druhého triumvirátu a filipská válka

Po příjezdu Octaviana Caesara do Říma se okamžitě rozhoří spory mezi ním a Markem Antoniem, který si měl přivlastnit Caesarův majetek, ačkoli podle závěti patřil ze tří čtvrtin právě Octavianovi. Plútarchos podává krátkou zprávu o příjezdu Octaviana z Apollonie a je to právě on, kdo skoro jen tak na okraj poznamenává, že Antonius měl ve svém držení Caesarův majetek, který ovšem odmítal Octavianovi vydat: „V době, kdy byl Caesar zabit, pobýval v Apollonii. [Octavianus] Hned se Antoniovi poklonil jakožto příteli svého otce a připomněl mu peníze, jež byly u něho uloženy. Neboť byl povinován vyplatit každému Římanovi 75 drachem, poněvadž tak Caesar v závěti ustanovil. Antonius jím nejprve jako mladíčkem opovrhoval: říkal mu, že je blázen, ba že nemá kloudného rozumu ani dobrých přátel, a chce

¹¹⁷ A. MASSIE, *Augustus*, s. 23.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 18n.

¹²⁰ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s 77.

na sebe vzít takové neúnosné břímě, dědictví po Caesarovi. Ale když v tom si on nedal říci a požadoval od něho peníze, Antonius stále mluvil i jednal vůči němu zpupně.¹²¹ Jak čas postupoval, oba muži se usmířovali a zase rozkmoťovali. Vždy k tomu byl jiný důvod, ale již od začátku muselo být jasné, že na vrcholu moci je místo pouze pro jednoho z nich. Ale pro kterého? Než se tato otázka vyřešila bitvou u Actia, došlo k několika pokusům, jak udržet v zemi klid a určitý status quo, protože se nejprve musela vyřešit záležitost s Caesarovými vrahy, a až poté otázka vlády nad Římem.

Spory mezi oběma muži se postupně vyostřovaly, ale oba moc dobře věděli, že pokud se chtějí udržet na vrcholu moci, potřebují podporu armády. Avšak aby ji získali, museli zakročit proti Caesarovým vrahům. Ovšem ani jeden to nemohl zvládnout sám, protože Decimus Brutus a Gaius Cassius Longinus měli k dispozici hned několik legií. Octavianus a Antonius se tedy museli spojit a na čas odložit svou vzájemnou nevráživost. Společně, ještě s Markem Aemiliem Lepidem, se sešli na jednom ostrůvku na řece Renu, kde se měli radit celé tři dny.¹²² Na této poradě byl vytvořen nový triumvirát a Řím (kromě Itálie, která zůstala ve společné správě) byl rozdělen do tří sfér vlivu: Lepidus získal provincii *Gallia Narbonensis* a *Hispanii*, Octavianovi pod jeho správu připadla *Sicílie*, *Sardinie* a *provincie Afrika*, Antonius si ponechal provincie *Gallia Cisalpina* a *Gallia Comata*. Nejvíce na tomto rozdělení vydělal Marcus Antonius, který tak získal největší vojenskou moc, zatímco Octavianus byl poněkud oslaben. Jeho provincie mu prakticky k ničemu nebyly, protože moře v této době ovládal Sextus Pompeius (syn Pompeia Velikého), tudíž by ho Octavianus nejprve musel porazit, aby mohl ze svých přidělených provincií něco vytěžit.¹²³ Samotná jednání určitě neprobíhala v poklidu, a to především kvůli vlně proskripcí, která byla s nimi spojena, a jak píše Plútarchos: „(...)”; *ale spor o muže, kteří měli zahynout, způsobil jim [triumvirům] velmi mnoho nesnázi, poněvadž každý z nich chtěl zahladit své nepřátele, ale přitom uchovat život svým příbuzným.*¹²⁴ Ale hned u další poznámky se čtenář pozastavuje nad naprostým klidem a lhostejností a až skoro úlevou, s kterou Plútarchos konstatuje: „*Konečně obětovali úctu k příbuzným a lásku k přátelům hněvu k osobám nenáviděným a Caesar vydal Antoniovi na pospas Cicerona, Caesarovi pak Antonius Lucia Caesara, jenž byl Antoniův strýc ze strany matčiny. Bylo povoleno také Lepidovi, aby zahubil svého bratra Paula, ale někteří tvrdí, že Lepidus obětoval Paula jim, když si žádali jeho smrti.*“¹²⁵ Podle této ukázky to vypadá, že pro Plútarcha je daleko důležitější informace, kdo předhodil Paula smrti (zda Lepidus nebo Antonius s Octavianem), než fakt, že Paulus byl chladnokrevně zavražděn kvůli svému majetku a nepřátelství, které k němu někteří cítili. Možná, aby autor zmírnil tuto očividnou lhostejnost, připojuje k výčtu proskribovaných tuto poznámku: „*Nic se mi nezdá surovější a nelidštější nad tuto výměnu. Neboť když si navzájem vyměňovali vraždu, usmrcovali stejně ty, které dostávali, jako ty, které dávali; a byli k svým přátelům tím nespravedlivější, neboť je zabíjeli, aniž je nenáviděli.*“¹²⁶ Největší vášně mělo budit Ciceronovo jméno. Antonius měl odmítat jakékoliv návrhy, pokud nebude Ciceronovo jméno vloženo na seznam proskribovaných. Lepidus souhlasil s Antoniem, ale Caesar Octavianus se proti nim postavil a snad měl hájit Ciceronův život po celé dva dny, třetího dne byl však nucen ustoupit ze svého

¹²¹ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 627.

¹²² Tamtéž, s. 629.

¹²³ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 17.

¹²⁴ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 629.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

stanoviska.¹²⁷ Proskripce znamenaly naprosté zdecimování senátorské elity, triumvirové prohlásili, že jejich nepřátelé jsou zbaveni právní ochrany, a to ve všech důsledcích znamenalo, že mohli být kýmkoliv zavražděni jako psanci a jejich majetek byl zabaven „ve prospěch státu.“ Na proskripčních seznamech bylo uvedeno kolem 300 senátorů a 2000 jezdců. Místa, která se tímto způsobem uvolnila, mohli triumvirové zaplnit svými přívrženci, a tím si je ještě více připoutat.¹²⁸ Tak byl tedy vytvořen druhý triumvirát, který už ale byl založen na souhlasu senátu a stal se jedním z prvních krůčků k úplnému zániku republiky.

Prvním úkolem, který byl před nové triumviry postaven, bylo potrestání Caesarových vrahů. Octavianus spojil své vojsko (placené z majetku proskribovaných a speciálně vypsaných daní) s Antoniovým a společně odtáhli do Makedonie. Lepidus dostal na starost běžné fungování Říma. Octavianova část vojska zamířila proti legiím Decima Bruta a Antonius odtáhl ke Cassiovu ležení. Zatímco pro Octaviana byla filipská válka naprostou katastrofou (v první bitvě byl dokonce Decimem Brutem na hlavu poražen), Marcus Antonius slavil jeden úspěch za druhým a tato válka ho vynesla na úplný vrchol. Cassius byl Antoniem poražen, a protože se nedozvěděl o Brutově vítězství, požádal jednoho z propuštěnců, aby ho zabil. Poté se Antonius obrátil proti Decimu Brutovi, který po velké porážce v bitvě u Filipp nalehl na svůj meč.¹²⁹ Pro Octaviana byla tato válka naprostým „propadákem.“ Nejenže byl krutě poražen Decimem Brutem, ale osobně se neúčastnil ani dalších bitev, protože měl údajně vážně onemocnět.¹³⁰ Tato událost samozřejmě „lila vodu na mlýn“ jeho nepřátelům, kteří ho označovali za zbabělce. I přesto, že se Octavianus bitev osobně neúčastnil, dokázal z těchto událostí pro sebe vytěžit maximum a sám sebe označoval jako toho, kdo ztrestal Caesarovy vrahy: „*Vrahy svého otce jsem vypudil do vyhnanství, ztrestav jejich zločin zákonnými soudy, a když potom zvedli válku proti státu, dvakrát jsem je porazil v bitvě.*“¹³¹

3.3.1 John Williams

Marcus Antonius

Marcus Antonius patřil k mužům, kteří si své postavení vydobyli takřkajíc od píky. Jeho otec, Antonius zv. Krétský, nebyl nijak zvlášť bohatý a ve veřejném životě se nijak valně nevyznamenal. Jak nám ale předkládá Plútarchos, měl být: „*jinak ušlechtilý a řádný, a zvlášť velmi štědrý (...).*“¹³² K této poznámce je připojena upomínka na jeden jeho skutek, který má dokládat onu štědrost Antonia st. Jedná se o stříbrný pohár, který Antonius st. daroval svému příteli, ačkoli mu manželka podle Plútarchových slov: *bránila v lidumilnosti*“ a když na to časem přišla, musel se jí Antonius st. omluvit a žádat o odpuštění.¹³³ Pro nás samozřejmě není důležité, kdo měl v této rodině rozhodující slovo, ačkoli se tato otázka sama nabízí, ale důvod proč Plútarchos považoval za nutné zdůraznit onu štědrost a ušlechtilost. Možná to bylo tím,

¹²⁷ CHISHOLM, Kitty a spol. *Rome: Augustan Age*. Oxford: Oxford University Press, 1981, s. 37.

¹²⁸ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 18.

¹²⁹ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 630.

¹³⁰ Octavianus Caesar byl už od narození slabší tělesné konstrukce a během svého života prodělal hned několik vážných nemocí.

¹³¹ AUGUSTUS, *Res Gestae Divi Augusti*, s. 39.

¹³² PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 617.

¹³³ Tamtéž.

že Antonius Krétský skutečně nedosáhl ničeho významného, a tak nemohl svému synovi dopřát úplně ideální start politické kariéry. Ovšem aby nevypadal, že selhal ve své otcovské roli, přisuzuje mu Plútarchos alespoň ušlechtilé lidské vlastnosti, které by zajisté měl zdědit i jeho syn. Přesto nebyl Antonius Krétský tak bezvýznamným mužem, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jeho manželkou byla totiž Julia pocházející z Caesarova rodu,¹³⁴ kdyby byl Antonius st. tak bezvýznamnou osobou, nikdy by se nemohl oženit s ženou z tak vysoce postaveného rodu.

Pro účel této práce není relevantní převyprávět celý život Marka Antonia, proto budu jen v rychlosti konstatovat, že jako mladý muž se dostal do blízkosti Julia Caesara a stal se jedním z jeho nejbližších spolupracovníků, z toho důvodu také určitě doufal, že ho Caesar adoptuje a zanechá mu tak své jmění, které by Antonius použil na umoření nemalých dluhů, které měly činit až 250 talentů.¹³⁵ Daleko zajímavější je druhá část jeho života, kdy se dostává do střetů s Octavianem Caesarem a „uzavírá spojení“ s egyptskou královnou Kleopatrou, o níž bude ještě řeč později.

Marcus Antonius je jednou z nejzajímavějších postav těchto dějinných událostí, přesto o něm a jeho nitru mnoho nevíme. Jaký vlastně byl? Jak ho vnímá dnešní moderní svět? Jak se na něj dívá románová, muzikálová nebo filmová tvorba? Odpověď je zdanlivě jednoduchá – různě. Marcus Antonius byl člověkem velice mocným a stejně jako Octavianus se mohl stát nejmocnějším mužem Říma, a co víc mohl být podporován jednou z nejbohatších zemí tehdy známého světa – Egyptem. Ale jeho největším problémem byl fakt, že si jej Caesar ne zvolil za syna. To byl největší trumf Octavianův. Jak je tedy na Antonia nahlíženo? Vždy záleží na tom, z jakého úhlu pohledu je na tyto problémy nahlíženo. Příkladem může být úspěšný český muzikál *Kleopatra* z roku 2002. Události jsou zde popisovány z pohledu egyptské královny. Antonius je zde vyobrazen jako kladná postava. Jako muž, který byl jedním z nejbližších Caesarových přátel, a právě proto si jej Kleopatra vybrala jako jeho nástupce. Antonius vystupuje jako vhodný Caesarův dědic, který se snaží bojovat proti zlému Octavianovi, jemuž jde jen o moc a neohlíží se na lidské osudy. Tento boj ale Marcus Antonius prohrává a vlivem náhod je nakonec donucen k sebevraždě, stejně jako Kleopatra. Divák je celou dobu na straně této dvojice, trojice, protože je příběh vyprávěn z pohledu královny a té celou dobu divák „fandí“. Octavianus je naproti tomu ukázková záporná postava, která se snaží oblíbenou královnou, a s ní i její nejbližší, zničit pro získání absolutní moci.¹³⁶ Divák je ale v některých skutečnostech klamán. Příkladem za všechny budiž scéna, v níž se Octavianus stává hlavním organizátorem Caesarovy vraždy,¹³⁷ což je samozřejmě nesmysl, protože tehdy devatenáctiletý Octavianus ještě ani nebyl senátorem a v době vraždy se nacházel v Epeiru. Ovšem svět fikce je svébytným místem, kde si autor může dovolit téměř cokoliv (pokud to divák přijme), jen aby na diváka zapůsobil přesně tak, jak chce. V tomto případě potřebuje autor silnou zápornou postavu, která by byla v kontrastu s hlavní postavou královny. Octavianus se jeví jako nejlepší volba. A tak je právě on tím, kdo vše uvádí do pohybu, a přitom sám spravedlivému trestu uniká, a navíc nakonec ovládne celý Řím. Tragická smrt královny a jejích dvou osudových mužů jí pouze přidává na oblíbenosti. Kleopatra je oblíbená právě

¹³⁴ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 617.

¹³⁵ Tamtéž, s. 617.

¹³⁶ *Kleopatra* [muzikál]. Režie Filip RENČ. Premiéra 2002, [cit. 11.4.2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=svAM4Oy4tPo>.

¹³⁷ Tamtéž, (00:44:00).

proto, že jako žena dokázala uhájít svobodu Egypta a dokázala si nejmocnější muže tehdy známého světa „omotat kolem prstu.“ Nakonec nic nezmohla proti síle římského impéria a její smrt jí pouze dodává punc legendárnosti. Samozřejmě, že pokud bychom se podívali na zpracování královny v jiných dílech, našli bychom naprosto odlišný obraz. Jak je tedy vidět, tak vše je utvářeno úhlem pohledu. Muzikál končí z pohledu diváka špatně. Ale jak by to asi vypadalo, kdyby jeho hlavní postavou nebyla Kleopatra ale Octavianus? Nejspíš bychom fandili jemu a odsuzovali tu cizí královnu, která si dovolila svést Caesara, a Marka Antonia bychom viděli jako vlastizrádce.

A jak je Marcus Antonius vnímán v románu Johna Williamse? Úhel pohledu je jasný – je to pohled Octavianův. Ale je tu jeden nepatrný rozdíl, který je ovšem velmi důležitý, a tím je fakt, že román je tvořen dopisy, jež jsou psány jeho nejbližšími přáteli (i nepřáteli) a několik jich je napsáno samotným Antoniem, takže čtenář se může podívat i do jeho vlastní hlavy, to ostatní zkoumané romány neumožňují. Můžeme proto říct, že pohled na něj je o něco objektivnější (i když stále hodně stylizovaný) než v ostatních románech. Je to především velice chytrý a schopný muž, který se vyzná v politice daleko více než mladý nezkušený Octavianus. Taky jím Antonius do značné míry pohrdá a nechápe, jak se zrovna on mohl stát Caesarovým dědicem: „*Ten ustrašený bastard Octavius za mnou včera přišel. [říká Marcus Antonius] Je v Římě od minulého týdne, chová se jak truchlící vdova, nazývá se Caesarem a dělá všechny ostatní nesmysly. Vypadá to, že Gnaeus a Lucius, moji pitomí bratři, bez konzultace se mnou, mu dali povolení k tomu, aby mohl promluvit k davu na fóru, pod podmínkou, že to nebude politický projev. Už jsi někdy slyšel [Gaius Sentius Tavius] projev, který by nebyl politický? (...) Ale přeji si, aby ten malý bastard co nejdříve opustil Řím a své přátele si vzal s sebou.*“¹³⁸ Z této krátké ukázky je patrné, že Antonius nemá Octavianu zrovna v lásce. Považuje ho za vetřelce, který ho připravil o Caesarovo jmění a nyní mu chce ukrást i jeho postavení. Octavianus je v Antoniových očích někým jemu nerovným, až méněcenným, a protože je hlavní postavou románu Octavianus (a čtenář je zcela na jeho straně), může se Marcus Antonius jevit jako značně arogantní muž: „*(...) on [Octavianus] je zcela určitě jistým druhem blázna; dýchá čistý vzduch, který se v tom chlapci mění na odporný, zvláště v chlapci, jehož děd byl zloděj a jehož jméno, které za něco stojí, je pouze vypůjčené.*“¹³⁹ Zde John Williams nejspíše naráží na Suetoniovu poznámku, podle níž měl Marcus Antonius Octavianovi vyčítat jeho původ. Octavianův praděd měl být propuštěncem, a to provazníkem z thurijské župy, a jeho děd penězoměncem.¹⁴⁰ Octavianus byl pro Marka Antonia někým naprosto méněcenným, i když Antoniusův původ také nebyl ideální, ale jeho velkou výhodou byl fakt, že jeho matka pocházela z rodu Juliů¹⁴¹, jednoho z nejstarobylejších rodů v Římě.

První Antoniovo hodnocení, které vychází z Octavianova okruhu nejbližších spolupracovníků, přináší Quintus Salvidienus Rufus: „*Viděli jsme Antonia. Toho obávaného; obludnost našeho úkolu. Je proti nám, určitě; použije všechny prostředky, aby nás zastavil. Jistě. Nechá nás pocítit naše mládí. Ale je to impozantní muž.*“¹⁴² Ačkoli je Antonius na „druhé straně tábora,“ má určitý respekt svých protivníků. Může to být dáno tím, že Antonius je daleko starší než oni všichni a s Caesarem byl na několika taženích a vydobyl si jeho úctu a

¹³⁸ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 33.

¹³⁹ Tamtéž, s. 33n.

¹⁴⁰ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 74.

¹⁴¹ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 617.

¹⁴² J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 36.

přátelství. Je to úctyhodný protivník a nebude jednoduché se vůči němu prosadit: „*Všichni jsme věděli, že Antoniovi nemůžeme věřit a věděli jsme, že to bude impozantní nepřítel – ne pro jeho chytrost a schopnosti, ale pro jeho bezohlednost a bezmyšlenkovitost. (...) Nebyl to příliš inteligentní muž.*“¹⁴³ A přesně tyto vlastnosti jsou nejdříve Antoniovým největším trumfem, protože nikdy není úplně jasné, co přesně udělá, a tak se na to nedá nijak připravit, ovšem později se stanou jeho slabinou. Skoro to vypadá, že spoustu svých rozhodnutí nedomyslel do úplného konce a nevyvodil všechny možné důsledky, což se výborně hodilo Octavianovi. Zpočátku můžeme tuto podobu Marka Antonia charakterizovat jediným slovem – záhadnost. Nikdo neví, co se od něj dá očekávat, jak se zachová, jestli se přidá na stranu Caesarových vrahů nebo jestli bude proti nim bojovat. A pokud by bojoval, bude to společný boj s Octavianem Caesarem nebo se vydá svou vlastní cestou a později se postaví proti Caesarově nástupci, aby se sám dostal k moci? Osoba Marka Antonia vzbuzuje příliš mnoho otázek, kterým se na počátku nedostává žádné odpovědi, všechno to jsou pouhé spekulace. Byla to tedy tato záhadnost, která vedla ruku Caesarovu, aby uznal svým dědicem Octavia nikoli Marka Antonia?

Jak události postupují, začíná být jasné, že Antonius se nehodlá s tím chlapcem, kterým tolik opovrhoval, spojit v boji proti Caesarovým vrahům. Jenže udělal hned několik chyb, které ho nakonec donutily vyjednávat s Octavianovým táborem: „*Marcus Antonius nezákonně sebral makedonské vojsko a pochodoval s ním k Římu,*¹⁴⁴*a poté k Mutině, kde začal obléhat Decima Bruta Abina.*“¹⁴⁵ Marcus Antonius byl po svém pochodu na Řím skutečně prohlášen za nepřítele města a senát proti němu vyslal republikové vojsko, kterému veleli konzulové Pansa a Hirtius. Antonius byl v několika střetnutích u města Mutiny poražen, ale oba konzulové zde padli, a tak se z vynuceného pověření senátu postavil do čela Octavianus. Nakonec musel Antonius přestat s obléháním města a dát se na útěk. O několik dní později se oba dva, společně s Aemiliem Lepidem, sešli a dohodli nový triumvirát, jak řečeno výše.¹⁴⁶ Mohlo by se zdát, že tento střet mezi Antoniem a Octavianem byl vítězstvím Decima Bruta (přesně podle přísloví „Když se dva perou, třetí se směje.“), ale nebylo tomu tak. Dalo by se říci, že zkáza Decima Bruta se jen o nějaký čas odložila.

Smrt obou konzulů znamenala pro Řím jistě bezvládní do té doby, než nastoupí konzulové noví. Octavianus, který byl již členem senátu, ačkoli před tím nezastával žádný oficiální úřad¹⁴⁷, byl společně se svým strýcem Quintem Pediem zvolen konzulem, čímž byl porušen starobylý postup v zastávání oficiálních úřadů. Na sraz s Antoniem a Lepidem odjížděl Octavianus jako oficiální hlava římského impéria. Řím byl rozdělen mezi tři triumviry s tím, že jejich moc byla založena na té oficiální konzulské, kterou ve svých rukou držel Octavianus. Tím nejslabším článkem byl již od počátku Lepidus, a tak ho vnímali i jeho kolegové triumvirové: „*Brzy začalo být jasné, že Lepidus je pouze Antoniovou loutkou. Byl to nabubřelý a pošetilý muž, avšak, když zrovna nemluvil, působil dojmem impozantní postavy. Znáš tyto typy – vypadal jako senátor. Antonius ho nechal chvíli mlít a pak učinil netrpělivé gesto, čímž ho zastavil.*“¹⁴⁸ Už jen to, že se Lepidus nechal takto hrubě umlčet svědčí o jeho nestabilitě uvnitř celého mocenského spolku. Největším problémem bylo, jak zaplatit

¹⁴³ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 40.

¹⁴⁴ Vstup do Říma s vojskem se chápal jako vyhlášení občanské války.

¹⁴⁵ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 55.

¹⁴⁶ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 627nn.

¹⁴⁷ Cf. W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 16.

¹⁴⁸ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 65.

množství legií, které se musejí postavit proti Decimu Brutovi. A právě nyní se objevila myšlenka proskripcí. Jejich výhodou byl samozřejmě zabavený majetek proskribovaných, ale také možnost zbavit se nepřátel, kteří jim už dlouho „pili krev.“ Antonius během jednání působí jako chladnokrevný státník, který se nezastaví absolutně před ničím. S lehkostí předkládá ostatním svůj seznam jmen a odůvodňuje ho nedostatkem potravin pro legie: „*Naši vojáci jsou hladoví a budou ještě více než se rok s rokem sejde. Vojáci nebudou bojovat s prázdnými žaludky a bez naděje, že to pak všechno skončí.*“ [řekl Marcus Antonius] *Octavianus se na něj podíval (...). Bylo dlouhé ticho. „Kolik?“ zeptal se Octavianus potichu. Antonius se usmál a posadil se znovu ke stolu: „Mám asi třicet nebo čtyřicet jmen,“ řekl nedbale, „myslím, že Lepidus má obdobné množství.*“¹⁴⁹ V těchto několika větách je odhalena Antoniova krutost, která se stejně musela dříve nebo později objevit, aby čtenář neváhal nad svým favorizovaným hrdinou. Antonius musel ukázat svou temnou stránku, aby více vysvitla světlá Octavianova. Antoniova temnota se objevuje právě v těchto několika větách, kdy jen tak mávnutím ruky odsuzuje k smrti asi sedmdesát mužů. Co může Octavianus dělat? Pouze souhlasit a je to přesně tak, jak říká Antonius: „*Je to nezbytné. Ty víš, že to tak je.*“ „*Já vím,“ řekl Octavius pomalu, „ale nelíbí se mi to.*“¹⁵⁰ Octavianus je zde člověkem, který je okolnostmi přitlačen ke zdi a musí v zájmu vyšších věcí souhlasit s něčím, co se mu z hloubi duše přičí. Ale to je jen jeho fiktivní podoba. Kdoví, jak reagoval ve skutečnosti a jestli se vzpíral, když mohl jedním podpisem odstranit všechny své nepřátele. První jméno, které padne, je tou nejlogičtější volbou, dodnes je známo a možná jako jediné zůstalo lidem v paměti z těch jmen, která se ocitla na seznamu proskribovaných. Byl jím Cicero. Tím, kdo ho takto odsoudil k smrti, byl Antonius, který ho v románu až bytostně nenávidí: „*Cicero,“ řekl Antonius. Octavianus přikývl a pomalu řekl: „Já vím, že nám způsobil nemálo potíží a že tě urazil. Ale on mi dal své slovo, že odejde na odpočinek.*“ „*Jeho slovo,“ řekl Antonius a plívl na podlahu. „Je to starý muž,“ odvětil Octavianus, „nemůže žít více než několik let.*“ „*Rok navíc – šest měsíců – měsíc je příliš dlouhý. Má příliš mnoho moci a bude si ji držet, dokud ho neporazíme* [Antonius].“¹⁵¹ John Williams se v románu drží představy, podle níž měl Antonius odmítat jakákoliv jednání, dokud nebude Cicero umístěn na seznam. I v románu budí jeho jméno velké vášně, ale nakonec ho Octavianus není schopen ubránit, a spolu s ním skončilo na seznamu hned několik významných senátorů: „*Sedmnáct nejbohatších a nejmocnějších senátorů bylo odsouzeno k smrti a jejich majetek zkonfiskován.*“¹⁵² A tak byly zabity dvě mouchy jednou ranou – triumvirové získali peníze na občanskou válku a zároveň se zbavili svých úhlavních nepřátel. Teď už nic nebránilo konečnému útoku proti Decimu Brutovi.

Octavianus a Antonius společně vytáhli do Makedonie proti Cassiovi a Brutovi: „*Antonius poslal osm legií (...) proti spojenému vojsku Cassia a Bruta tak, že oni nemohli využít výhody terénu. Ale Antonius se zpozdil s odesláním legií, takže oni mohli seskupit své síly západně od Filipp, kde v bezpečí čekala Brutova armáda.*“¹⁵³ I když se vojsko Marka Antonia zpozdilo, byl nakonec Gaius Cassius Longinus poražen: „*A Cassius se na vysokém kopci s několika důstojníky díval (jak se říká) na sever a tam viděl oddíly Decima Bruta ustupovat; sám věděl, že byl poražen a zoufal si, že je vše ztraceno. Padl proto na svůj meč a*

¹⁴⁹ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 65n.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 66.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 66n.

¹⁵² Tamtéž, s. 67.

¹⁵³ Tamtéž, s. 84.

ukončil svůj život v prachu a krvi u Filipp a znemožnil tak vykonání pomsty za Caesara, který byl zavražděn před dvěma roky a sedmi měsíci.¹⁵⁴ Přestože byl Cassius Caesarovým vrahem a Octavianovým nepřítelem, vyjadřuje se o něm Marcus Agrippa (z jehož fiktivních pamětí pochází tato ukázka) s úctou, která náleží každému římskému občanovi a dobrému vojákovu, a i když trochu se smutkem konstatuje, že Cassius tak znemožnil pomstu za Caesara, díky tomu si ho váží o to více. Po Cassiově porážce se Antonius obrátil proti oddílům Decima Bruta, který se mezitím opevnil na kopci u Filipp. Samotnou bitvu započal Brutus, když jednoho pozdního odpoledne zaútočil na Antoniovy oddíly: „V pozdním odpoledni seběhli z kopce jako severní bouře; žádný křik nevyšel z jejich rtů a my slyšeli pouze dusot kopyt a zvuky nohou, jak se zabořují do země.“¹⁵⁵ Ačkoli se jednalo o náhlý útok, přece jen byl Brutova armáda (již značně oslabená o dezerce) poražena: „Když padla noc, bitva skončila; a hvězdy poslouchaly sténání zraněných, pozorně sledovaly těla, která se již nehýbala.“¹⁵⁶ Decimus Brutus po bitvě prchá, ale velmi brzy zjišťuje, že jeho oddíly jsou naprosto zdevastované a on má pouze dvě možnosti – vzdát se Marku Antoniovi nebo ukončit svůj život stejně jako Cassius. Brutus zvolil druhou možnost a ukončil svůj život¹⁵⁷ stejně jako mnoho římských mužů před ním, a i po něm, jedním z nich se po několika letech stal i Marcus Antonius.

3.3.2 Philipp Vandenberg¹⁵⁸, Allan Massie¹⁵⁹

Vandenberg

V *Tajných denících* se čtenář s událostmi po Caesarově smrti seznamuje v době, kdy mu má podle znamení zbývat už jen 68 dnů života. Stejně jako u Johna Williamse je i zde Octavianus silně podceňován jako mladíček, který nemá vůbec žádné zkušenosti s vysokou politikou: „Byl jsem mladý [Octavianus], velmi mladý k tomu, abych převzal dědictví Božského. V Římě o mně tehdy mluvili jako o „chlapci“, což konečně mohlo být myšleno i docela mile, ve většině případů čísel však z těch řečí znevaživý posměch.“¹⁶⁰ Stejně jako v jiných částech díla i zde rychle odbíhá stárnoucí císař od politického tématu a zabředává do filosofických úvah – v této části to jsou úvahy o moci. A právě s touto pasáží přichází na scénu i Marcus Antonius: „Moc ve smyslu síly, násilí, je vis a v případech, kdy na sebe někdo strhne moc, mluvíme o *rerum potiri*. *Rerum potiri* mi připadá nejvhodnější výraz v souvislosti s Markem Antoniem, který dřív, než jsem se z Apollonie vrátil do Říma, vyrostl v mého protivníka, bezohledného a zdánlivě nepřemožitelného.“¹⁶¹ Pohled na Marka Antonia, který je čtenáři předkládán, je silně subjektivizovaný. Vztah mezi oběma muži můžeme sledovat jen z jednoho úhlu pohledu. Zatímco u Johna Williamse nahlédl čtenář i do hlavy samotných Octavianových odpůrců, zde je čtenář odkázán pouze na Augustovy vzpomínky – ty jsou záměrně stylizované, protože kdo by o sobě psal vše? Každý samozřejmě chceme, aby si nás příští generace pamatovaly lepší, nežli jsme byli. A o to se snaží i Vandenbergův Augustus, svého úhlavního nepřítele se z pochopitelných důvodů snaží vylíčit v těch nejhorších barvách,

¹⁵⁴ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 84n.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 87.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Cf: V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 34-41; 45-52.

¹⁵⁹ Cf: Tamtéž, s. 41-45; 52-53.

¹⁶⁰ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 113.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 113n.

aby poté sám vyšel v mnohem lepším světle. Samozřejmě nyní mám na mysli fiktivní zpracování císaře Augusta, ale toto tvrzení by se dalo aplikovat i o to více na skutečné stylizované zápisky císaře Augusta, *Res Gestae Divi Augusti*. Philipp Vandenberg ve svém románě pouze používá stejný princip, který se o několik století dříve osvědčil skutečnému císaři.

Podle Octaviana jím Antonius velmi opovrhoval a stejně jako spousta ostatních ho považoval za chlapce, který se jen náhodou dostal do rodu Juliů. Rozhodně mu nehodlal prokazovat nějakou úctu. Stejně jako u Johna Williamse se zmocnil Caesarova jmění a z něj naverboval několik legií.¹⁶² S odstupem let je císař přesvědčen, že odhalil Antoniovu největší chybu, která ho nakonec stála i jeho vlastní život: „*V čem však od začátku Antoniova chyba spočívala? Myslím, že patřil k Římanům upřednostňujícím vítězství před mírem. A i když prožil mládí jako požívačný hýřil, i přesto, že v Aténách studoval řecké filosofy. Řinčení zbraní miloval víc než svoji ženu, dokonce víc než svou milenkou Cytheris.*“¹⁶³ Antonius je představován jako člověk, který má raději nebezpečí války než lásku a pohodlí domova. Ale jak sám Augustus o chvíli později dodává, jakmile poznal egyptskou královnu Kleopatru, došlo u něj k určitému zlomu a on byl schopen pro lásku obětovat cokoliv, což se pochopitelně projevilo na jeho chladném úsudku.¹⁶⁴

Jak jsem již zmiňovala, Vandenbergův román se historických událostí dotýká pouze okrajově a do popředí se dostávají filosofické úvahy umírajícího císaře, a ani při vytváření druhého triumvirátu tomu není jinak. Císař písíci své fiktivní paměti se o této události zmíní jen tak ledabyle a laický čtenář může klidně tuto pasáž přejít bez povšimnutí, aniž by si uvědomil, o jak významném politickém tělese právě četl. Není zde nijak ukázána důležitost, jakou tato událost měla¹⁶⁵: „*V Bononii jsem zorganizoval triumvirát s Antoniem a Lepidem, přestože jsem pomoc ani jednoho ani druhého vůbec nepotřeboval. Antonia strhal ve svých filipikách Cicero, v bitvě u Mutiny ho Caesarovi přívrženci Hirtius a Pansa porazili tak těžce, že jediným východiskem byl pro něj útěk do Galie. Na Lepida, který spravoval Galii a Hispanii, uvalil senát klatbu. Já jsem však přesto s oběma uzavřel přátelský pakt, protože jsem se obával vzbouření jejich přívrženců, kteří zůstali v Římě.*“¹⁶⁶ Tyto informace jsou do textu vloženy naprosto bez předešlých souvislostí a sám Augustus si připisuje veškeré zásluhy na vytvoření triumvirátu. Sám se snaží čtenáři vnutit myšlenku, že on Marka Antonia a Lepida vůbec nepotřeboval, ale to není tak docela pravda. Všichni tři se potřebovali navzájem. Augustus, tehdy Octavianus Caesar potřeboval Marka Antonia kvůli vojsku, které později zvítězilo ve filipské válce, a především měl Antonius za sebou silný tábor přívrženců, proti kterým neměl tehdy Augustus dostatečnou sílu, aby je porazil. A Lepidus v této době zastával úřad pontifika maxima, což byl úřad, jehož představitele se vyplatilo mít na své straně, navíc byl Lepidus velmi bohatý. Je zde ovšem jeden okamžik, za nějž si Augustus nepřivlastňuje všechny zásluhy, a tím je období proskripce. Císař se snaží očistit své jméno, s tím že byl ještě mladý a že vlastně neměl na vybranou, jinak by z dohody mezi triumviry sešlo. Sám nejvíce lituje oběti Ciceronovy, ale nijak zvlášť se nezmiňuje o tom, že na seznamu proskribovaných se objevilo i mnoho jeho vlastních nepřátel. Všechno probíhalo přesně podle zásady: „*vydáš-li mi kusmrcení svého přítele, který je mým nepřítelem,*

¹⁶² P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 114.

¹⁶³ Tamtéž, s. 114.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 115.

¹⁶⁵ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 34.

¹⁶⁶ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 118.

*přenechám ti k usmrcení také já svého přítele, jenž je tvým nepřítelem.*¹⁶⁷ Ačkoli od této doby Augustus Antonia k smrti nenáviděl,¹⁶⁸ přesto s ním musel spojit síly, aby společně dokázali porazit Caesarovy vrahy.

Malá pozornost je věnována i samotné filipské válce, ale přesto přináší čtenáři zcela nový pohled na císaře. To, co víme o skutečném císaři, ukazuje, že nebyl příliš dobrým vojákem a ani vojevůdcem. Jeho největší výhodou byla schopnost si své velitele velice dobře vybírat. Sám se ale do žádné bitvy nejspíše nehrnul, čehož se chytá i Vandenberg a i fiktivní císař přiznává zásluhy o vítězství v bitvě u Filipp právě Marku Antoniovi: *„Dnes, kdy do mého skonu zbývá podle výkladu augurů posledních 66 dní, chci objasnit, že průběh bitvy neodpovídá obrazu, který z mého příkazu vytvořili říšští kronikáři, že ono město by se mělo jmenovat spíš Colonia Antonia než Colonia Julia Augusta Philippensium. Protože tehdy před rozhodující bitvou mne poprvé přepadly pocity, jako bych měl útroby plné bodláčí a trní, které mne v podobných situacích již nikdy neopouštěly.*¹⁶⁹ Jelikož byl Octavianus neschopen bojovat, ujal se velení Marcus Antonius a v této ukázce jsme viděli, že i když ho Octavianus z hloubi duše nenáviděl, přesto byl schopen uznat jeho zásluhy na konečném vítězství. Samozřejmě pouze v soukromých denících, na veřejnosti se propagoval jako zachránce vlasti a Caesarův mstitel: *„(...) vracel jsem se do Říma po moři s Brutovou sřátou hlavou v zavazadle. Tu jsem jako doklad dovršené pomsty položil k nohám sochy svého božského otce Gaia Julia Caesara. Zvedl se oslavný jásot Římanů, který trval tři po sobě jdoucí noci; před všemi chrámy plály obětní ohně a mne lidé velebili jako zachránce vlasti – ponechal jsem tomu volný průběh. Co jsem měl dělat? Měl jsem vystoupit na fóru a hlasitě oznámit, že jsem v době bitvy seděl ve vlastních výkalech, strachem zbavený schopnosti zvládnout své tělesné potřeby?*¹⁷⁰ Tady je potřeba uznat, že by tehdy Octavianus byl opravdu hloupý, kdyby přiznal svou neschopnost během válečného tažení, to by ho mohlo úplně politicky zničit. Ovšem zase na druhou stranu si Octavianus přisvojil těch zásluh trochu moc, přece jen můžu s klidným svědomím konstatovat, že vítězem od Filipp byl Marcus Antonius. Proč ale sám nevystoupil z Octavianova stínu? Proč neřekl, že ten mladý hoch nebyl vůbec schopen bojovat a že to byl právě on, kdo Caesara pomstil? I na toto se snaží Vandenbergův Augustus dát čtenáři odpověď: *„Proč, kladl jsem si otázku, nevyužil Antonius vítězství ve dvou válečných bitvách a neslunil se v lesku triumfálního pochodu Římem, proč se místo toho usmiřoval se vzpurnými vazaly ve východní části říše? Skutečné úmysly ctižádostivého triumvira jsem pochopil teprve později. Marcus Antonius mne, dosud chlapce, v ničem nebral vážně, myslel si, že jsem příliš mladý, nezkušený k tomu, abych během jeho nepřítomnosti mohl vykonat něco, co by ohrozilo jeho postavení.*¹⁷¹ I když je to důvod čistě fiktivní, něco pravdy by na tom být mohlo. Je totiž víceméně známo, že Octavianus byl jako mladý chlapec silně podceňován všemi svými soupeři, a zvláště pak Markem Antoniem. Octavianus to ale dokázal proměnit ve svou velkou výhodu.

¹⁶⁷ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 118.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 122.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 123.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 123n.

Allan Massie popisuje sled událostí poněkud jinak než Philipp Vandenberg. Zatímco v *Tajných denících* je velký prostor věnován určitým filosofickým sondám do nitra císaře, vystupuje Augustus v díle Allana Massieho jako cílevědomý a sebevědomý muž. Octavianus si byl velice dobře vědom toho, že není jediný, kdo se uchází o své místo na výsluní.¹⁷² I v tomto zpracování je jeho největším nepřítelem Marcus Antonius. A stejně jako v druhých dvou zpracováních Antonius mladým Octavianem nesmírně opovrhne a nepovažuje ho za důstojného soupeře: „*Když mi Antonius sliboval bezpečnost, pokud mu přivedu legie, zazníval v jeho hlase výsměch. Dokonce se v něm objevoval drsnější tón: opovržení. Věřil, že budu skutečně ochoten si svou bezpečnost koupit. „Ty, chlapče,“ řekl by, „se svou bankéřskou krví, který za všechno vděčíš jen jménu ...*“¹⁷³ Přesto by se dalo říct, že Massieho Antonius sáhl ve své snaze Octavianu zničit k o něco odlišným metodám, dokonce je zmiňována jistá příhoda, během níž měl Octavianu nařknout z pokusu o vraždu. Celkově Massieho Augustus charakterizuje Marka Antonia jako sobeckého a prospěchářského muže, který je schopen dosáhnout svého cíle za jakoukoliv cenu. Ačkoliv je Antonius představen s mnoha zápornými povahovými vlastnostmi, přesto k němu Augustus (po uplynutí značné doby) necítí nijak extrémní zášť nebo nenávisť a dokáže ocenit i jeho celkový přehled o politice a válečné strategii.¹⁷⁴ Toto je moment, v němž se víceméně všichni tři zkoumaní autoři shodují. Každý Marcus Antonius je vnímán v díle trochu jinak a má spoustu vlastností, které ho jakoby předurčují k nezdaru, ale je také obdařen spoustou povahových rysů, kterých si váží i jeho největší nepřítel Octavianus a je schopen je uznávat i po několika desítkách let od smrti Marka Antonia. Jediný, kdo trochu vybočuje z tohoto rámce, je Philipp Vandenberg. V jeho pojetí je císař Augustus daleko emotivnější a snaží se více zdůraznit Antoniovu špatné vlastnosti na úkor těch dobrých.

Vytvoření triumvirátu zabírá v *Augustovi* daleko více místa než v *Tajných denících*. Jak jsem již řekla, Vandenberg zmiňuje tento akt jen tak mimochodem, jako by se nejednalo o nic důležitého. Za to v Massieho díle *Augustus* je mu věnováno poměrně velké množství pozornosti. Octavianus zde oproti ostatním dílům daleko více brojí proti Antoniem navrhované proskripci, ale přesto k ní ve shodě s prameny svůj souhlas nakonec poskytuje. Zajímavý je okamžik, kdy Lepidus vystupuje s poznámkou týkající se zákonné pravomoci, která by jim zajistila legalitu jejich vlády. Zarážející je, že s touto poznámkou vystupuje právě Lepidus, spíše bychom to čekali od Octavianu, a i ten je tím značně překvapen, ale nakonec konstatuje, že to Lepidovi nejspíše poradil některý z jeho kolegů. Ať tak či onak je to každopádně správná poznámka, Octavianus má sice v době tohoto setkání titul konzula, ale jen do konce roku, takže jim to nezaručuje legitimitu na nějaké delší období. A právě nyní se začíná pomalu rýsovat koncept druhého triumvirátu, který ale bude na rozdíl od toho prvního založen legálním postupem. Pokud by nějaký tribun vystoupil v senátu a předložil návrh k tomu, aby Octavianovi, Antoniově a Lepidovi byla svěřena moc, nemohl by nikdo proti takovému postupu nic namítat.¹⁷⁵ S tímto postupem se nikde jinde nesetkáváme, ve všech ostatních případech se touto otázkou nikdo nezabývá, Allan Massie je v tomto případě originálnější a nejspíše se daleko více blíží pravdě, jelikož toto je otázkou, kterou jistě museli všichni tři řešit, aby je nikdo nemohl později napadnout. Samotným proskripcím je věnován

¹⁷² Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 29.

¹⁷³ A. MASSIE, *Augustus*, s. 32.

¹⁷⁴ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 41.

¹⁷⁵ A. MASSIE, *Augustus*, s. 81n.

také podstatně větší prostor než u Vandenbergga, a tím více působí na čtenářovu emociální stránku, přesto se v nich dozvídáme přibližně stejné množství informací jako v ostatních případech.¹⁷⁶

Poněkud zarážející je stručnost, s jakou císař popisuje samotnou filipskou válku, když triumvirátu a proskripcím je věnováno tolik prostoru. Válkou se císař zabývá v úplně nové kapitole a hned první věta, je konstatováním Cassiovy smrti, aniž by bylo nějako sděleno, jak samotná bitva probíhala a Brutus umírá jen o několik okamžiků později: „*Cassius zemřel u Filipp v první bitvě. Nalehnutím na vlastní meč napodobil Catona. Brutus uprchl do hor o tři dny později; neměl odvalu zabít se sám a naléhavě prosil propuštěného otroka, který byl jeho posledním společníkem, aby to učinil za něj.*“¹⁷⁷ Toto je celé sdělení o průběhu filipské války. Jsou zde minimálně dva důvody, proč se těmito událostmi císař příliš nezabývá. První je skutečnost, že Octavianus do samotné porážky Caesarových vrahů příliš nezasáhl, jelikož byl ochromen „nemocí“. Vítězství ve filipské válce patřilo Antoniovi. Takže císař tuto epizodu víceméně odbývá několika větami jenom proto, že to nebyly jeho zásluhy, a tak není nutné se tím nějakým zvlášť rozsáhlým způsobem zabývat. Druhým možným důvodem, proč se Massieho Augustus příliš této kapitole historie nevěnuje, je fakt, že dílo je vytvořeno jako deník pro císařovy vnuky/adoptivní syny Gaia a Lucia a ti již za sebou mají náročné vzdělávání a žijí v době, v níž se oslavují císařovy úspěchy (i ty, na kterých nikdy osobně žádné zásluhy neměl), a tak se víceméně předpokládá, že průběh filipské války chlapci velmi dobře znají, takže není potřeba věnovat tomuto tématu nijak zvlášť rozsáhlý prostor.

3.4 Pouze jeden může vládnout

Po porážce Caesarových vrahů bylo zřejmé, že musí dojít k novému mocenskému dělení mezi triumviry, a zároveň zde vyvstala otázka, co s desetitisíci veterány, jimž bylo přislíbeno propuštění z armády. Na to se vázal jistý obnos peněz a půda pro každého z nich. Marcus Antonius po bitvě u Filipp směřoval do východních provincií, kde měl získat finanční prostředky na jejich vyplacení. Octavianovi připadl úkol daleko nevděčnější – měl veteránům zajistit půdu v Itálii, ale tam se již žádná půda ve vlastnictví státu nenacházela a získat se mohla pouze vyvlastněním původních majitelů. Takto si Octavianus nadělal spoustu nepřátel, ale zároveň získal podporu vojensky zaměřeného obyvatelstva, a tím zvýšil svou mocenskou pozici v Itálii, což byl další krůček k ovládnutí celého impéria.¹⁷⁸

Tato akce ovšem nezůstala bez odezvy, jelikož vyvlastněné obyvatelstvo našlo oporu v Luciu Antoniovi, který společně se svou švagrovou Fulvií rozpoutal další občanskou válku, známou pod názvem Perusijská válka. Lucius Antonius vytvořil v Itálii proti Octavianovi koalici, která se opírala o souhlas většiny senátu, o funkci konzula, kterou zastával, a spoléhala také na pomoc konzulova bratra, Marka Antonia. Došlo k několika pokusům, jak zbavit Octaviana moci, mezi nimi byla i snaha prohlásit triumvirát za nelegální celek uzurpující si moc. Ovšem to by ale ohrozilo veterány, kteří právě na základě triumvirátu získali přidělem půdu a finanční prostředky, a ani Marcus Antonius by na takovémto postupu

¹⁷⁶ A. MASSIE, *Augustus*, s. 83nn.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 87.

¹⁷⁸ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 19.

neměl žádný zájem. Byla to ona silná základna válečných veteránů, na níž vystavěl Octavianus značnou vojenskou sílu, se kterou vytáhl proti Luciu Antoniovi.¹⁷⁹ O tom, jak vypadal Octavianův další postup, podává krátkou zprávu Suetonius: „*Oktavián donutil Lucia Antonia, který spoléhaje na konzulát, jež zastával, i na pomoc bratrovu, chystal nové nepokoje, aby se uchýlil do Perusie, a vyhladově ho přiměl vzdát se. Neobešlo se to však pro něho bez velikých nebezpečí jak před válkou, tak ve válce. (...) Dobyv Perusie dal velmi mnoho lidí popravit; těm, kdož se pokoušeli prosit o milost nebo se omlouvat, odpovídal jediným slovem: „Zemřeš.“*“¹⁸⁰ Ale ani sám Suetonius není schopen jistě říci, kolik lidí bylo vlastně popraveno a jak se vše skutečně odehrálo, autor totiž brzy přiznává, že on sám má informace z druhé ruky. Vypadá to, že je považoval spíše za pomluvy a ve svém díle je uvádí jenom pro úplnost: „*Někteří píší, že bylo z těch, kteří se vzdali, vybráno na tři sta mužů obojího stavu a u oltáře, vystavěného božskému Juliovi, patnáctého března pobito na způsob žertev. Vyskytly se hlasy, že prý Oktavián sáhl ke zbraním jen z vypočítavosti, aby byli poskytnutím příležitosti užít vůdce, jako byl Lucius Antonius, demaskování skrytí protivníci a ti, které udržoval na uzdě více strach nežli náklonnost, a aby po jejich porážce a zabavení jejich jmění mohly být vyplaceny odměny slíbené veteránům.*“¹⁸¹ Pokud bychom skutečně věřili oněm „hlasům“, vyplynulo by z toho, že Octavianus (nebo někdo z jeho velice blízkého okolí) měl natolik brilantní mysl a dokázal dosadit Lucia Antonia do čela vzbouřenců pro to, aby odhalil zrádce a nepřiliš pevné osoby ve vlastních řadách. Pokud by tomu tak opravdu bylo, byl by to nepochybně naprosto geniální tah. Já se však přikláním spíše k té možnosti, že Lucius Antonius, žijící ve stínu vlastního bratra, zachytil příležitost a snažil se ji využít k prospěchu svému, jenže při tom hrubě podcenil svého nepřítele.

Marcus Antonius sledoval Octavianův růst moci v Itálii s velkou nelibostí, a protože považoval svou pozici na východě za dostatečně pevnou, obrátil se na západ. Okolí Sicílie bylo ovládáno Sextem Pompeiem, který jako pirát plnil bohatě naložené lodě z východu a neochvějně odrážel všechny útoky, které na něj byly ze strany triumvirů posílány. Antonius si byl vědom Sextovy moci, a tak se s ním neváhal spojit v boji proti Octavianovi. Ale ani Octavianus nezapřel jistou politickou prozíravost a sám se snažil najít si k Sextovi nějakou cestičku. Tou se stal sňatek se Scribonií, dcerou Scribonia Libona, který byl Sextovým tchánem. Ačkoliv trvalo toto manželství jen o něco málo déle než jeden rok, mělo na Octavianův život osudný dopad. Z tohoto vztahu se totiž narodil jediný Octavianův potomek – dcera Julie, jež měla sehrát v pozdním životě císaře Augusta velice nešťastnou roli. Marcus Antonius přistál v Itálii s mohutným vojskem a s nemenším mu Octavianus pochodoval vstříc. Avšak během obléhání Brundisia se několik centurionů, za nimiž stály šiky prostých vojáků, postavilo proti vojenskému řešení neshod a donutilo oba triumviry k dohodě. Smlouva z Brundisia představovala velký úspěch především pro Octaviana, který získal, kromě provincie Afrika, již držel Lepidus, všechny západní provincie, zatímco Antonius si ponechal východ. A jak bývá zvykem, politická smlouva byla podpořena sňatkem. Marcus Antonius si vzal Octavianovu sestru Octavii, i přestože již byl „okouzlen“ egyptskou královnou Kleopatrou. Přesto ze svazku s Octavií vzešlo několik dětí, jejichž osud byl nakonec napevno spojen s politickou dráhou císaře Augusta.¹⁸²

¹⁷⁹ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 19n.

¹⁸⁰ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 80n.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 81.

¹⁸² W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 20.

Ani smlouva z Brundisia ještě mír nezajistila. Sextus Pompeius i nadále bránil v dovozu obilí do Itálie a Octavianus neměl dostatek sil na jeho úplné zničení, takže se musel na nějaký čas rozdělit se Sextem o svůj vliv v Itálii a okolí, Pompeiovou mocenskou základnou se stala Korsika, Sardinie a Peloponnés.¹⁸³ Ale Octavianus se nehodlal příliš dlouho s někým dělit o moc, a tak na jeho příkaz začal Marcus Vipsanius Agrippa budovat válečné loďstvo. Sextus Pompeius byl nakonec poražen v bitvě u Mylai, ale ani tentokrát nemůžeme toto vítězství přičítat čistě Octavianovi, ale spíše jeho hlavnímu vojevůdci Agrippovi, protože Octavianus měl být během bitvy opět indisponován, tedy alespoň podle toho, co se šířilo jako klepy: *„Tenkrát byl v čas bitvy náhle zmožen tak hlubokým spánkem, že ho musili přátelé vzbudit, aby dal znamení k útoku. Tím dodal, jak se domnívám, látku Antoniovi k takovýmto výčítkám: „Nebyl schopen ani zpríma pohledět na šik připravený k boji, nýbrž naznak tupě ležel, dívaje se do nebe, a vstal a předstoupil před oči vojáků teprve tehdy, když již byly nepřátelské lodi od Marka Agrippy zahánány na útěk.“*¹⁸⁴ Ať už to bylo, jak chtělo, oficiální zásluhy na vítězství nad Sextem Pompeiem byly opět přiřknuty Octavianovi, který se tak zbavil posledního silného konkurenta, který mu stál v cestě k rozhodujícímu střetnutí s Markem Antoniem, jenž dlel v této době na východě.

Zatímco Octavianus slavil „svůj“ triumf, prodělal Marcus Antonius jednu z největších porážek s Parthskou říší, což byl naprostý opak toho, co Antonius římskému obyvatelstvu sliboval. Nejen že nezískal zpět římské orlice a neodčinil tak potupnou porážku Pompeiovu, ale zároveň ztratil velké množství vojáků a zbraní. Aby Antonius obnovil armádu, potřeboval především čas, ale ten již pracoval proti němu, navíc mu Octavianus společně s 2000 legionáři (původně dohodnuté množství bylo 20 000 legionářů)¹⁸⁵ poslal i Octavii, čímž dostal Antonia do nezáviděníhodné situace – potřeboval velice rychle obnovit armádu, aby spravil svou pošramocenou pověst výborného vojevůdce, jenže potřebné prostředky mu mohla poskytnout pouze egyptská královna Kleopatra, ale ta by jistě neviděla ráda, kdyby začal opět žít se svou římskou manželkou: *„Kleopatra vycítila, že se s ní chce Octavie měřit, i zalekla se, že se ta žena stane nezdolnou, jestliže jí k povahové vznešenosti a vlivu Caesarovu přibude ještě půvab v obcování a umění úsluhami Antonia získávat a že ho úplně ovládne. Tvářila se tedy, že je do Antonia zamilovaná, a skrovnou potravou mořila své tělo. Když se k ní blížil, zračilo se v jejím pohledu vytržení, když odcházel, sklíčenost. Zařizovala to tak, aby ji často spatřil slzet, a tu ona rychle slzu stírala a skrývala, jako by chtěla, aby o tom nevěděl. (...) Pochlebníci horlivě pracovali v její prospěch a vyčítali Antoniovi, že je tvrdý a necitelný, že lhostejně žene do záhuby slabou ženštinu, která na něm na jediném lpí.“*¹⁸⁶ Plútarchos neměl očividně Kleopatru příliš v lásce a poněkud přeháněl, ale na druhou stranu se Kleopatra určitě jen nedívala, jak se Antonius vrací k Octavii a jistě využila všechny své ženské zbraně, aby ho udržela u sebe. Antonius tedy poslal Octavii zpět do Říma, čímž poskytl Octavianovi velice mocnou zbraň – legitimní římská manželka byla zapuzena kvůli té cizí „čarodějnici, která má na svědomí i zkázu Caesara“! V tuto chvíli se Octavianova propaganda rozjela naplno a od Antonia se začali odvracet i jeho přívrženci v Itálii.¹⁸⁷

Poslední pomyslnou kapkou bylo rozdělení říše mezi Antoniovy děti, které měl s Kleopatrou, a navíc uznal jejího nejstaršího syna, kterého měla mít s Gaiem Juliem

¹⁸³ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 22n.

¹⁸⁴ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 81.

¹⁸⁵ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 26.

¹⁸⁶ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 653.

¹⁸⁷ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 26n.

Caesarem, za jediného Caesarova dědice. To samozřejmě bral Octavianus jako přímý útok na svou osobu, jelikož on byl pouze adoptovaným synem, takže pokud by byl Caesarion uznán za skutečného Caesarova dědice, zhroutila by se celá Octavianova mocenská základna, kterou stavěl právě na Caesarově jméně a jeho dědictví.: „*Nenávist ho stihla i za rozdělení zemí, jež učinil ve prospěch svých synů v Alexandrii. Jež se ukázalo být teatrálním, zpupným a pro Římany nepřiznivým. Naplnil totiž alexandrijské gymnasion davy, na stříbrný výstupek dal umístit dva zlaté trůny, jeden pro sebe, druhý pro Kleopatru, a jiné nižší pro jejich děti. Tu nejprve prohlásil Kleopatru královnou Egypta, Kypru, Lybie i Údolní Syrie a jejím spoluvládce Kaisariona, pokládaného za syna Gaia Julia Caesara, jenž zanechal Kleopatru těhotnou. Za druhé pak vyhlásil své a Kleopatřiny syny za krále králů a přidělil Alexandrovi Arménii, Médii, Parthii, až si ji podrobí, Ptolemaiovi pak Foikýnii, Syrii, Kilikii.*“¹⁸⁸ Popuzující nebyl jen fakt, že Antonius rozdává dětem nenáviděné královny území spadající pod římské impérium, ale i způsob jakým to udělal. On začal sám sebe prezentovat jako východního krále a římské obyvatelstvo se začalo obávat, že brzy začne usilovat i o korunu na západě, a nic Římané nenáviděli tolik, jako pokusy o návraty království a stržení moci na jednu osobu. Tedy ovšem pokud člověk neuměl postupovat obezřetně a pomalu na sebe vázat veškerou moc, aniž by se to dělo nějakým nápadným způsobem, přesně tak jak postupoval ve své vládě Augustus. Válka mezi oběma muži byla na spadnutí.

Cestu ke konečnému střetu otevřela zveřejněná Antoniova závěť. Originál byl sice uložen v bezpečí ve vestálském chrámu v Římě, ale Munatius Plancus, přeběhlík z Antoniova tábora, znal obsah dokumentu, který podepisoval jako svědek. Antonius měl požadovat uložení svého těla v alexandrijské hrobce, čímž se měl prakticky zříci svého římského původu, a Kleopatřiným dětem znovu potvrzoval vládu nad svrchovaným území Říma na východě. Pro získání potřebných důkazů donutil Octavianus nejvyšší vestálku, aby mu vydala Antoniovu závěť. Toto porušení nedotknutelnosti vestálského chrámu, mohlo klidně znamenat Octavianův konec. Nestalo se tak. Z této závěti nakonec Octavianus předčítal v senátu, ale nikdo jiný kromě něj do závěti prý nenahlédl, tudíž není úplně jisté, zda informace, které Octavianus senátu předkládal, byly založené na pravdě. Je tu i možnost, že závěť vytvořil někdo z Octavianova okolí, a ten pak tento podvrh použil, aby získal na svou stranu senát a římské obyvatele. Tuto teorii využívá Allan Massie i Philipp Vandenberg, jak bude ukázáno později. Každopádně to mělo přesně takový účinek, jaký Octavianus očekával – Antoniovi byla odejmuta veškerá legální moc a královně Egypta byla vyhlášena válka.¹⁸⁹

O osudu Marka Antonia, Kleopatry, Octaviana a vůbec celého Říma se rozhodlo roku 31. př.Kr. v bitvě u Actia. Tuto námořní bitvu měl zcela pod svou taktovkou Marcus Vipsanius Agrippa, který donutil Marka Antonia k boji na moři, i když ten se celou dobu snažil převést boj na souš. Nakonec byl Marcus Antonius zablokován v zálivu Agrippovými loděmi a jeho armáda začala být decimována hladem, vedrem a nemocemi, což vedlo jenom ke zvýšení počtu dezercí. Marku Antoniovi zbývala jediná možnost, pokusit se prorazit nepřátelská vojska a dát se na cestu směrem k Egyptu. Tvrzení, že Antonius nehledal rozhodující bitvu, ale snažil se pouze o průlom, dokazují i spuštěné velké plachty, které by v boji pouze překážely, za to se velice dobře hodily pro získání rychlosti důležité pro útek. Tento pokus se ale nepovedl a Agrippa začal ničit Antoniovo loďstvo pomocí svých menších ale obratnějších lodí. Jakmile Kleopatra zjistila, že se nepodaří zvítězit, vydala se se svou vlnkovou lodí na

¹⁸⁸ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 654.

¹⁸⁹ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 30.

útěk – a Marcus Antonius ji následoval¹⁹⁰: „*Sotva totiž spatřil její loď plout pryč, zapomněl na všechno, utekl a zradil ty, kteří za něho bojovali a umírali, přestoupil na pětiřadku, přičemž ho následoval jen Syr Alexás a jakýsi Skellios, a spěchal za tou, jež ho už zničila a jež ho měla zničit úplně. Když ho Kleopatra poznala, dala vztyčit na lodi znamení. Připlul tedy k ní, a byl přijat na palubu, ale ji nespatriil, aniž se jí dal spatřit: přešel zcela sám na před, a tak tam sám mlčky v myšlenkách seděl, podpíraje si oběma rukama hlavu.*“¹⁹¹ Tím bylo vše rozhodnuto, zbylé Antoniovy jednotky se vzdaly. Octavianus strávil zimu v Římě, ale poté se vydal na tažení do Alexandrie. Po několika neúspěšných pokusech o jeho odražení se Kleopatra uchýlila do své hrobky. Sled událostí, který poté následoval, by nám mohl připadat docela úsměvný, pokud by nekončil takovým tragickým způsobem. Avšak právě díky tomu se zrodil jeden z největších zamilovaných příběhů, které kdy lidstvo poznalo. A co na tom, že nejspíše to s jejich láskou nebylo takové, jak nám líčí William Shakespeare? Přesto bude romantická podoba lásky egyptské královny Kleopatry a římského vojevůdce Marka Antonia, podpořená právě jejím tragickým vyústěním, žít navěky.

Smrtí Antonia a Kleopatry byl Egypt připojen k římské říši a stal se „korunní“ provincií Gaia Octaviana, Caesarion byl mrtvý, a děti, které měl Antonius s Kleopatrou, se ujala Octavie, jež je vychovala v domácnosti se svými vlastními potomky.¹⁹²

3.4.1 John Williams

Událostem týkajícími se vzpoury Lucia Antonia je věnováno poměrně málo prostoru. Dalo by se říci, že se v díle konstatuje, že se něco takového událo, ale ne proto, že by to mělo nějaký velký politický dopad, ale proto, že to vedlo k prvnímu setkání Gaia Octaviana a jeho třetí manželky Livie¹⁹³, jejichž vztahu se budu věnovat níže. Za to Sextu Pompeiovi je věnováno prostoru o něco více, i když nemůžeme říci, že by to byl prostor jednolitý, spíše jde o informace, které se prolínají celou první polovinou díla.

Po vítězství u Filipp, porážení rebelie Lucia Antonia a jeho švagrové Fulvie se musel Octavianus vypořádat se Sextem Pompeiem, kterého nemohl z počátku porazit vojenskou silou, a tak s ním uzavřel dohodu o rozdělení moci, kterou podpořil svým sňatkem se Sextovou příbuznou, Scribonií: „*V každém případě, jednal jsem [mluví Gaius Cilnius Maecenas] s Pompeiem a uzavřel s ním dohodu podpořenou sňatkem se Scribonií, která byla mladší sestrou Pompeiova tchána. Scribonie, Scribonie...Vždy pro mě byla absolutním ztělesněním ženskosti: chladně podezřívá, zdvořile zkažená a příliš sebevědomá. Je s podivem, že mi to Octavianus vůbec odpustil. Možná to bylo proto, že z tohoto manželství pocházela jediná věc, kterou miloval více než Řím – jeho dcera, jeho Julie. Octavianus požádal o rozvod v den jejího narození (...).*“¹⁹⁴ Rozvod ale samozřejmě znamenal opětovné vyostření vztahů mezi Octavianem a Sextem Pompeiem, s nímž se nyní spojil Marcus Antonius. Následné uzavření dohody v Brundisiu znamenalo oběť především pro Octavii, Octavianovu sestru, jejíž sňatek s Markem Antoniem se měl stát zárukou míru: „*Svatbu jsem*

¹⁹⁰ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 31n.

¹⁹¹ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 662.

¹⁹² Tamtéž, s. 675.

¹⁹³ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 92.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 91n.

dojednal opět já [Gaius Cilnius Maecenas]; a byla uzavřena mezi Antoniem a Octavií, starší sestrou našeho císaře, která před několika měsíci ovdověla. (...) Byl jsem s Octavianem, když jí to musel říct – velice ji miloval, jak víš [adres. Titu Liviovi]. Nemohl se jí podívat do očí, když jí to oznamoval, ale Octavie se na něj usmála a řekla mu: „Jestli to tak musí být, můj bratře, tak to tak musí být; pokusím se být dobrou ženou Marka Antonia a tobě zůstat dobrou sestrou.“ „Je to pro Řím,“ odpověděl Octavianus. „Je to pro nás všechny,“ odpověděla mu ona. Bylo to nezbytné, jsem přesvědčen; doufali jsme, že nás tato svatba dovede k vytouženému míru; věděli jsme, že nám to s trochou štěstí dá pár let k dobru. Ale musím říct, že cítím pronikavou bolest a smutek; Octavie musela prožít mnoho nešťastných chvil.“¹⁹⁵ Milovaná Octavianova sestra se v románu stává figurkou na šachovnici moci. Octavianus a jeho nejbližší okolí cítí výčitky za to, že ji nutí ke sňatku s tím „hrubiánem“ Antoniem. Octavia to však bere s klidem a jako jediná postava přijímá svůj osud takový jaký je, se všemi strastmi, které jí to přináší. Ona si však – jako pravá římská matrona – ani slůvkem nepostěžuje, a tak se stává Octavianovou hlavní oporou, ke které se uchýlí vždy, když neví kudy kam. Ale ani Octaviina oběť nepřinese vytoužený mír a není tomu tak ani po porážce Sexta Pompeia.

Kleopatra

Egyptská královna Kleopatra VII. je jednou z legendárních panovnic historie, která fascinuje mnohé generace. Dodnes lidé žasnou nad tím, jak si k sobě dokázala připoutat dva nejvýznamnější muže římské říše. Vzhledem k tomu, že převážná většina jejího života je zaznamenána římskými autory a v kontextu římských dějin, je pramenný pohled na ní víceméně jednostranný. Já se budu v tomto krátkém přehledu zabývat královniným životem až od setkání s Antoniem v Kilikii, ačkoliv je její život s Gaiem Juliem Caesarem nesmírně zajímavou kapitolou historie, není pro tuto práci relevantní.

První setkání s Markem Antoniem zorganizovala královna naprosto dokonale, když do Kilikie připlula v pozlaceném člunu a ona sama spočívala pod zlatě tkaným baldachýnem.¹⁹⁶ Antonius byl tímto divadlem a osobností královny natolik uchvácen, že ji následoval do Alexandrie, kde pobýval během Perusijské války. Kleopatra byla podle Plútarcha zkrátka ženou, která se dokázala muži velice dobře vlichotit. Po uzavření smlouvy z Brundisia, přišlo čtyřleté odloučení, ale ještě před Antoniovým odjezdem porodila Kleopatra Antoniovi dvojčata – Alexandra Helia a Kleopatru Selene. Manželství s Octavií, které bylo uzavřeno jako záruka smlouvy z Brundisia, bylo jen malým nezdarem v Kleopatřině politice, Plútarchos to vyjadřuje následujícími slovy: „Ale to zlé neštěstí, jež dlouhý čas spalo, totiž láska ke Kleopatře, která, jak se zdálo, byla ukolébána ve spánek a začarována lepšími myšlenkami, začalo opět nabývat jasu a smělosti, když se blížili k Sýrii.“¹⁹⁷ Antonius posílá Octavii zpět do Říma a sám se opět vydává na východ. Kleopatra za ním přijíždí do Sýrie a získává darem mnohá území a Antonius uznává dvojčata za svá. Jejím největším triumfem se stal okamžik, kdy Antonius jmenoval mladého Caesariona králem králů a prohlásil jej jediným Caesarovým potomkem, tím si ovšem s konečnou platností postavil proti sobě Gaia Octaviana. Od této chvíle vše směřovalo k osudné bitvě u Actia, která měla ještě tragický epilog, jenž ovšem zajistil Kleopatře nesmrtelnost, a to byly okolnosti její smrti. Po několika marných pokusech ubránit Alexandrii se Kleopatra uchýlila do své hrobky a podle Plútarcha měla Antoniovi

¹⁹⁵ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 94.

¹⁹⁶ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 633.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 641.

poslat zprávu o své smrti. Ten tomu uvěřil a chtěl také se životem skončit. Tady Plútarchos uvádí jisté vnitřní monology, které měl Antonius vést sám k sobě. Ale jsou to spíše slova, která by si Plútarchos přál, aby Antonius ve své poslední chvíli pronesl: „*Nač váháš Antonie? Osud odklidil jedinou zbývající příčinu, proč jsi lpěl na životě! (...) Kleopatro, nebolí mne, že jsem o tebe oloupen, neboť ihned přijdu k tobě, ale bolí mne, že jsem já, takový imperátor, přistižen, jak mě srdnatostí předčila žena.*“¹⁹⁸ Jakmile se Antonius dozvěděl, že Kleopatra žije, nechal se odvést k ní do hrobky a údajně zemřel v jejím náručí.

Jak ale zemřela samotná královna? Bylo to skutečně po uštknutí hada? Plútarchos sám přiznává, že okolnosti její smrti zná pouze z vyprávění, které má hned několik verzí. Podle jedné byl had ukryt v košíku s fíky, který si Kleopatra nechala do hrobky přinést; druhá tvrdí, že had byl schován ve džbánu a královna jej tak dlouho dráždila až se na ní vyřítit a zakousl se do její paže; podle jiné nosila ve vlasech schovanou lahvičku s jedem, který požila. Octavianus měl prý uvěřit verzi s hadem, ať už byl k ní tedy dopraven jakýmkoliv způsobem. A v takovéto podobě se její smrt zapsala do paměti lidstva.¹⁹⁹

Toto je podoba královny, jakou nám prameny zanechaly, ale to je jen jedna z jejích částí. Dalo by se říci, že lidstvo zná dvě Kleopatry – historickou postavu, jež se všemi prostředky snaží ochránit svou zemi před rozpínavostí Říma; a pak je tu její druhá podoba, ta románová. A stejně jako u všech výše rozebíraných postav, i u Kleopatry velice záleží na tom, z jakého úhlu pohledu je čtenáři/divákovi představena. Jak je tomu tedy v románu Johna Williamse? Kleopatra je především hrdou ženou, která hodlá stůj, co stůj ochránit svou zemi. Není to ten typ, který čeká, jak se situace vyvine. Ona velice dobře ví, co je v sázce a hodlá využít všech prostředků, včetně ženských zbraní. Pohled, který nám je jako u všech ostatních zprostředkován pomocí dopisů, je, více než u jiných postav, bipolární. Čtenáři ve většině případů stačí přečíst si, kdo je autorem onoho dopisu a může se skoro stoprocentní jistotou říci, zda v něm bude královna vyličena kladně či záporně. V dopisech psaných Kleopatrou nachází čtenář silnou, ctižádostivou ženu. Nachází však i ženu zamilovanou? V tomto ohledu zůstává čtenář během celého románu na vážkách. Kleopatra sice Antoniovi v dopisech svou lásku vyznává²⁰⁰, ale přesto tu jsou malé pochyby, jestli to není pouze vypočítavost z její strany. Čtenář ale může být ovlivněn pohledem a obrazem královny, který je šířen v Octavianově okolí.

Marcus Antonius je zde opravdu zobrazen jako muž, který je zamilovaný, ale přitom prožívá morální krizi, jelikož se jako Říman zpronevěruje všemu, v co kdy věřil a v čem byl vychován. Proto se snaží alespoň Octavianovi namluvit, že vztah, který kdysi s královnou měl, je již minulostí a momentálně se jedná pouze o spojení vojenské a politické. Považuje tedy za nutné vysvětlit, jak je to s dvojčaty, která Kleopatra přivedla na svět: „*Můj vztah s Kleopatrou, který se odehrál před dvěma roky v Alexandrii, není žádným tajemstvím. Ale musím ti připomenout, že to bylo již před dvěma roky, tedy dávno před tím, než ses stal mým švagrem, a tudíž bys mi neměl předhazovat onu věc s dvojčaty, jež Kleopatra porodila; mohou být moje stejně jako nemusí; jestli jsou nebo nejsou, na tom přece nezáleží. Netajím se s tím, že mám mnoho levobočků po celém světě; tyto dva noví neznamenají více či méně než ostatní. (...) Egypt je nejbohatší říší na východě a tyto poklady nám budou poskytnuty, když*

¹⁹⁸ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 669.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 674.

²⁰⁰ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 121n.

*budeme chtít.*²⁰¹ Je to trochu chabý pokus o Octavianovo přesvědčení a samozřejmě Antoniovi nevyjde, jelikož Octavianus se ani u Johna Williamse „nenechá opít rohlíkem“. A brzy na to udělá Antonius další svou velkou chybu – posílá Octavii zpět do Říma. Měla na to Kleopatra nějaký vliv? Bála se, že Octavie opět Antonia odvede, jak píše Plútarchos?²⁰² V románu je o veškerém dění Kleopatra zpravována Epimachem, nejvyšším knězem, který doprovází Marka Antonia v Řecku. Společně se zprávami čistě faktickými, oznamuje Kleopatře příjezd Antoniovi manželky Octavie, která je navíc těhotná, a radí královně, jak by se měla snažit přimět Antonia k tomu, aby poslal Octavii pryč: „*Jedeme do Athén s Octavií, která nyní čeká jeho dítě. (...) Musíte [adres. Kleopatře] mu napsat, co nejdříve (...).*“²⁰³ Kleopatra okamžitě odesílá Antoniovi dopis, v němž si stěžuje na své zdraví, ale žádá ho, aby si o ní nedělal žádné starosti.²⁰⁴ Tato taktika zabírá – Antonius posílá Octavii zpět do Říma i s nově narozenou dcerou. Nyní již nic nebrání tomu, aby si ho Kleopatra k sobě připoutala ještě více.

Kleopatra se v románu velice rychle stává Antoniovou manželkou²⁰⁵, ale jestli tomu bylo tak i ve skutečnosti, není známo. Pro sňatek podle římských pravidel by musel Antonius získat povolení od senátu zasedajícího v Athénách, což je málo pravděpodobné. Takže pokud vůbec došlo k sňatku, bylo to s největší pravděpodobností podle východních pravidel, a tudíž jako takový nebyl jistě v Římě uznán.²⁰⁶ Důležitou roli tu jistě hrála také skutečnost, že Antonius se rozvedl s velice významnou římskou občankou, která byla navíc ještě Octavianovou sestrou, a ten již v této době držel značnou moc, takže podle mě, i kdyby došlo ke sňatku s královnou podle římských pravidel, Octavianus by našel spoustu důvodů, kvůli kterým by prohlásil svatbu za neplatnou. V dalším sledu událostí se Williams drží pramenů a vychází především z Plútarcha. Věnuje se i oné osudné chvíli, kdy se Antonius stylizuje do role východního krále a začne rozdávat území spadající pod Řím: „*Marcus Antonius veřejně oznámil, že Caesarion (známý jako syn Julia Caesara) je následníkem egyptského trůnu a dvojčata, která Kleopatra přivedla na svět, uznal jako své legitimní potomky. Navíc mnohonásobně rozšířil egyptské území; Kleopatra získala pod svou autoritu celou Arábii, společně s Petrou a Sinajem (...).*“²⁰⁷

A jak se k osobě královny vyjadřuje sám Octavianus? Od samotného císaře, který na konci románu rekapituluje svůj život, se toho čtenář příliš nedozvídá: „*A Actium, pamatuji si Marka Antonia, jak stojí na přídi své lodi a dívá se, jak Kleopatra prchá z prohrané bitvy, a nyní konečně poznává, že ho nikdy nemilovala,*“²⁰⁸ Toto je jediné vyjádření císaře k egyptské královně, a stejně se více věnuje opět Marku Antoniovi. Pozorný čtenář ale i z této jedné krátké věty dokáže vycítit pohrdání, které Octavianus ke královně cítil, zároveň i lítost nad svým úhlavním nepřítelem, který se jí nechal oklamat a nyní konečně prohlíží svůj hrozný omyl. Samotné bitvě u Actia věnuje autor poměrně hodně prostoru, a to v rámci fiktivních zápisků Marka Vipsania Agrippy: „*Marcus Antonius a královna Kleopatra drželi své síly na východě, a poté je přesunuli z Efesu k ostrovu Samos a pak k Athénám, kde představovali*

²⁰¹ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 96n.

²⁰² PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, s. 653.

²⁰³ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 99.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 100n.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 111n.

²⁰⁶ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 29n.

²⁰⁷ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 113.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 273.

velkou hrozbu pro Řím a Itálii. (...) Ráno se probouzelo jasné a čisté. (...) Antonius se chtěl pokusit o proražení našich linií, my se však prudce hnuli směrem k němu a rozbili jeho formaci tak, že tam zůstal sám; o průlom se pokusil ještě jednou, ale my ho znovu zastavili. (...) Během boje se vlajková loď královny Kleopatry otočila a vydala se zpět k přístavu, ale když přivál silnější vítr, spustila plachty a vyrazila kolem lodí, které byly zablokovány v bitevní vřavě, na širé moře, kam jsme ji nemohli pronásledovat. (...) Antonius stál na přídi své lodi a sledoval, jak jeho královna prchá z bitvy. (...). Najednou se jeho paže tvrdě zvedla a opět svésila; plachty se stočily po směru větru a loď se začala pomalu obracet a nabírat rychlost; Marcus Antonius vyplul za svou královnou. (...) Už jsem Marka Antonia nikdy neviděl.²⁰⁹ Osudový čin královny, který rozhodl o výsledku bitvy, obou jejich životech i o osudu Egypta. Proč se královnina loď otočila během bitvy, která ještě zdaleka nebyla rozhodnutá, se již asi nikdy nedozvíme a ani John Williams se o vysvětlení nesnaží. Autor raději ponechává rozhodující bitvě její tajemství. Stejně je tomu i s vylíčením událostí, které následovaly. Tato část předpokládá čtenáře, který je se způsobem smrti Marka Antonia a Kleopatry srozuměn do takové míry, že to již nemusí být zmíněno. Osudy obou milenců, jejich dětí a osud Egypta je zmíněn pouze ve výčtu, který poskytuje Gaius Cilnius Maecenas Titu Liviovi, a to ještě takovým způsobem, že se spíše snaží vyvrátit klepy, které se během let začaly šířit.²¹⁰

Kleopatra je hlavní ženskou postavou v první knize Williamsova románu a jako takové je jí věnován dostatek prostoru, z něhož vyplývají všechny schopnosti, kterými řídila svou zemi a dokázala si podmanit nejmocnější muže tehdejšího světa. Dalo by se říci, že ona se nakonec stala vítězem, jelikož svou smrtí zabránila tomu, aby byla vezena v triumfálním průvodu Gaia Octaviana, a zároveň se stala nesmrtelnou, jelikož ona a její příběh bude v románech a v paměti lidí žít navěky.

3.4.2 Philipp Vandenberg,²¹¹ Allan Massie²¹²

Vandenberg

Události týkající se perusijské války jsou v *Tajných denících* poněkud upozaděny a do popředí se dostává vztah Marka Antonia a Kleopatry, který se stává příčinou veškerých sporů, jež vyústí v Perusijskou válku. Stejně jako u všech ostatních případů, i zde je na situaci nahlíženo výhradně z císařova pohledu. Císař obviňuje Marka Antonia z hlouposti, když udělal stejnou chybu jako Gaius Julius Caesar a zapletl se s královnou: „*Za hodný následování pokládal Antonius především chybný krok mého božského otce, jeho vztah s tou egyptskou královskou děvkou. (...) Je známo, že nejdražší prostitutky naší říše jsou v Římě, kde už mnoho mužů připravily o všechn majetek. Ovšem ta děvka z rodu Ptolemaiovců, která za projev své přízně ještě sama platila, je na tomto světě zjev zcela ojedinělý. Proto bych Marka Antonia dokázal i pochopit. Určitě mu přislíbila – a jen bohové vědí za jakých podmínek – svoji podporu při válečném tažení, které Antonius připravoval proti Parthům jako*

²⁰⁹ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 129nn.

²¹⁰ Tamtéž, s. 134n.

²¹¹ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 54-58; 60-67; 70-73; 77-83.

²¹² Cf. Tamtéž, s. 59; 67-69; 73-77; 83-85.

odplatu za ostudnou porážku, již utrpěl Crassus.²¹³ Z ukázky je jasně patrné, jak císař Antoniovým vztahem s Kleopatrou pohrdá i po letech a není jediný. Tou druhou osobou byla Antoniova manželka Fulvia, která, když se to dozvěděla, měla „*dštít nad manželovým ostudným chováním oheň a síru.*“²¹⁴ Vandenbergova Fulvia je ochotná udělat cokoliv, aby získala svého manžela zpátky: „*Povahou a charakterem si byly Kleopatra s Fulvií podobné a já jsem ani v nejmenším nepochyboval, že by Římanka nevynaložila největší úsilí ke znovuzískání manžela. V této souvislosti jsem počítal s lecčím, že by se její horlivost mohla obrátit proti mně, jsem ovšem postřehl příliš pozdě. Nikdo není tak nevyzpytatelný a nápaditý jako žárlivá žena!*“²¹⁵ Zde Augustus přiznává vlastní pochybení, když pozdě postřehl, že se Fulvia spojila s Luciem Antoniem a společně se pokusili rozdmýchat občanskou válku. Fulvia měla totiž doufat, že jakmile se Antonius o válce dozví, opustí Kleopatru a vrátí se zpět do Říma. V perusijské válce byl ovšem Lucius Antonius poražen a ona uprchla do Řecka, kde měla do roka zemřít. Zajímavé ovšem je, že Augustus považuje za nutné zdůraznit, že on za její smrt nemůže.²¹⁶ Proslýchalo se snad v Římě, že ji nechal Octavianus zavraždit? Vandenberg čtenáři odpověď nedává, takže je na každém, co si o tom bude myslet.

Marcus Antonius do Říma přijíždí příliš pozdě, než aby mohl zasáhnout do perusijské války. O událostech ohledně smlouvy z Brundisia se císař ve svých pamětech nezmiňuje, a tak jediné, co čtenáři odhaluje, je dohodnutý sňatek Marka Antonia a Octavie. Tudíž má čtenář pocit, že svatba byla přímým důsledkem perusijské války. Stejně jako ve Williamsově románu není Antonius ze sňatku zrovna nadšený: „*Pro svůj dům a pro každodenní obcování si vyber Římanku, jejíž kvality převýší její krásu, nikoli ženu jako Fulvia se žlučí na rtech a zběsilostí v srdci, nýbrž šlechetnou ženu, která ti bude oporou a neodcizí se ti, pokud budeš dlít někde daleko.*“ [Octavianus] „*Jmenuj mi jedinou ženu takových kvalit!*“ šklebil se Antonius. Já na to: „*To také chci udělat.*“ On: „*Napínáš moji zvědavost.*“ Já: „*Octavia, moje sestra.*“ „*Octavia?*“ Antonius mlčel. „*Osud ji připravil o muže,*“ pokračoval jsem, „*na svět přivedla tři hodné děti, aniž jí to ubralo na její proslulé kráse. (...)*“ „*Vdova se třemi dětmi?*“ poznamenal Antonius bez nadšení.²¹⁷ „Nadšení“, které Antonius projevil už při domlouvání sňatku mu vydrželo i během celého manželství a ani v *Tajných denících*, nenajde Marcus Antonius v Octavii takové zalíbení jako v Kleopatře.

Stejně tak jako Augustus uvažuje nad událostmi perusijské války, tak provádí i zhodnocení sporů se Sextem Pompeiem, kterého císař považuje jen za rebela, stejně jako byl jeho otec, a Augustus se ani netají svým odporem k němu.²¹⁸ Spíš než na vylíčení historických událostí se autor zaměřuje na císařův osobní vztah k Sextovi a tomu, co si o událostech myslí. Nepoučený čtenář se tak ve sledu událostí může ztráct, jelikož císař přeskakuje od jednoho tématu k druhému, a pak se zase vrací. Nicméně si zde císař přisvojuje všechny zásluhy na vítězství nad Sextem Pompeiem, s čímž se samozřejmě setkáváme ve všech zkoumaných románech. Přesto jsou *Tajné deníky* specifické tím, že císař ani sám sobě nepřipouští fakt, že do samotných bojů příliš nezasáhl a že zásluhu na vítězství má někdo jiný.

²¹³ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 125.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž, s. 126.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž, s. 128n.

²¹⁸ Tamtéž, s. 130.

Ani manželství s Octavií nemělo Marka Antonia zachránit. Ten se po krátké době opět vrací na východ do Kleopatřina náručí, a čím více se situace stupňuje, tím nevybíravěji se Augustus o královně vyjadřuje. Je to právě ona, která vlákala mocného Římana do svých osidel, ona vede každý jeho krok a je to právě ona, kdo zapříčiní jeho zkázu. To, že Marcus Antonius se k ní stále vrací a nechává se ovládat, si císař vysvětluje pomatením jeho mysli.²¹⁹ Přesto se Octavianovi jejich vztah hodil, a právě na něm postavil svou kampaň zaměřenou proti Antoniovi, jehož hlavní chybou měl být triumfální průvod v Alexandrii: „*Antonius musel přijít o rozum. Místo k Jovu Kapitolskému, jak velela římská tradice, kráčel v triumfálním průvodu, ověnčený břečťanem jako Dionýsos, k alexandrijskému Serapovu chrámu, kde ho milostivě přijala Kleopatra. Římany tak připravil o to nejmilovanější, o panem et circenses [chléb a hry]. Triumf je podívaná, kterou si nenechá žádný Říman ujít; zejména proto, že povinností každého triumfátora je obdarovat z vítězné kořisti lid. Antonius Římany o podíl na kořisti okradl, když místo nich odměnil Alexandrijské.*“²²⁰ Nejen že Antonius neslavil triumf nad arménským králem Artavadem v Římě, ale mezi tři děti, které s Kleopatrou zplodil, začal rozdělovat římské území, čímž se začal chovat jako svrchovaný panovník. Největší ránou pro Octavianu bylo jmenování Cesariona králem králů: „*Caesarion, neodpuštělný poklesek mého božského otce, tehdy sotva třináctiletý, byl jmenován králem králů [což byl starodávný titul perských vládců]; Antonius se dokonce odvážil tvrdit, že to cézarátka je jediný právoplatný potomek božského Julia. To bylo namířeno v první řadě proti mně a případným dalším nárokům na dědictví.*“²²¹

Od této chvíle měl Octavianus začít tvrdě vystupovat proti Antoniovi, aby ale mohl proti němu vojensky vytáhnout, potřeboval, aby byl Antonius veřejně odsouzen. Prostředkem se stala tzv. Antoniova závěť, kterou v *Tajných denících* zfalšuje sám Octavianus jenom proto, aby co nejvíce Antonia očernil, což se mu povede.²²² Římský lid je rozhořčen jejím zněním, které je víceméně stejné ve všech románech a vychází z Plútarcha. Nyní už nic Octavianovi nebrání, aby vyhlásil oficiálně egyptské královně, ale v pozadí Antoniovi, válku. Bitva u Actia rozhodla o všem, přestože do ní Octavianus opět nezasáhl, tentokrát ale císař přiznává ve svých fiktivních pamětech veškeré zásluhy Marku Vipsianu Agrippovi: „*O bitvě u Actia bylo podáno mnoho zpráv, pravda, anály mě uvádějí jako vítěze, avšak pravý hrdina od Actia se jmenuje Marcus Vipsanius Agrippa. S genialitou jemu vlastní dokázal velitel flotily proměnit početní převahu nepřítele v jeho nevýhodu. Antoniova flotila byla větší nejen počtem lodí, její lodě převyšovaly naše i velikostí. Na otevřeném moři bychom jejich lodě s deseti řadami veslařů nikdy nedokázali porazit.*“²²³ Autor v popisu bitvy u Actia vychází především z Plútarcha, jehož pohled na bitvu jsem rozebírala výše, proto nepovažuji za nutné se jejím průběhem dále zabývat.

Daleko zajímavější je ovšem císařův pohled na Kleopatřinu smrt. Císař celý svůj život královnou pohrdal, jak čtenáři v celých fiktivních pamětech prezentuje. Je však jedna chvíle, kdy Vandenbergův Augustus uznává královninu velikost – tou je její smrt, i když se sám snaží stylizovat do toho, jenž její smrt umožnil, a to hned z několika důvodů: „*Z jejího života mi již bylo známo mnoho matoucího, tajemného a nevysvětlitelného, takže jsem měl z jejich kouzel strach – co jsem měl udělat? Zabít ji, že svedla božského Julia a povila mu syna? To mi*

²¹⁹ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 139.

²²⁰ Tamtéž, s. 139.

²²¹ Tamtéž, s. 139.

²²² Tamtéž, s. 141.

²²³ Tamtéž, s. 154.

připadalo brutální a muži míru nepřiměřené. Měl jsem ji spoutanou řetězi v triumfu vláčet Římem? Poškodil bych tím vážnost svého božského otce.“²²⁴ Octavianus tedy měl doufat, že Kleopatra dobrovolně skoncuje se životem a pokud se tak stane, bude to za použití dýky. V tom se ale Octavianus mýlil, a její smrt v pamětech uznává jako hrdou smrt hodnou královny: „I když žila jako běhna, zemřela jako královna, hodná svého předka Alexandra. (...) Usmrtila ji strážci neodhalená zmije ve džbánu, kam odhodlaně ponořila svou paži. Tak skoncovala se životem podle svého, a ne mého přání.“²²⁵

Massie

Ani Allan Massie nevynechává ve svém románu události perusijské války. Stejně jako oba předešlí autoři se Massie drží pramenů a okamžitě po bitvě u Filip odesílá Antonia na východ a Octavianu pověřuje vyplacením vojáků ze služby, což se stalo zámkou k perusijské válce. Avšak zatímco u Vandenberg a Williamse byl Lucius Antonius pouhou loutkou, kterou ovládala Fulvie, u Massieho se stává mocichtivým mužem, který si pouze Fulvii vybírá jako výhodnou spojenkyni: „Antonius zmizel v píscích Arábie. (...) Lucius doufal, že zničí triumvirát a vnutí se bratrovi jako rovnocenný partner co do velikosti. Ohavná Fulvia věděla, že Antonius je již unaven jejím věčným štěkáním a hašteřením (jak mi ostatně velmi často říkal v Řecku; dychtila jej ohromit svou nepostradatelností).“²²⁶ Octavianus velmi brzy pochopil celou situaci a snažil se problém vyřešit vyjednáváním. Massie charakterizuje Octavianu jako diplomata, který se stůj, co stůj snaží udržet v Itálii mír. Ovšem jeho snahy vyjdou vniveč, jelikož Fulviinou odpovědí bylo „opásat se mečem, obléci generálské roucho a obsadit Praeneste.“²²⁷ Vojsku, které nakonec musel Octavianus do Perusie vyslat, opět velel Marcus Vipsanius Agrippa, který město oblehl a Lucius Antonius se po krátké době vzdal. Po porážce u Perusie si ale Octavianus začíná plně uvědomovat hořkost svého postavení. Do jeho rukou byli vydáni dva vzbouřenci, kteří ohrozili jeho postavení, ale zároveň byli velmi úzce spojeni s jeho kolegou triumvirem.²²⁸ Mohl je v takovéto situaci poslat jen tak na smrt? Nebo je měl snad omilostnit a doufat, že se proti němu znovu nepostaví? A pokud by jim dal milost nevyložil by si to Marcus Antonius jako jeho slabost a nepokusil by se ho připravit o veškerou moc? Tato situace vzbuzuje v Massieho Octavianovi příliš mnoho otázek, ale odpověď se nachází jen těžko. Nakonec se v této verzi Octavianu probudí výborný politik, který se řídí pravidlem: „přátele si drž u těla, nepřátele ještě blíže“: „S Luciem Antoniem jsem dospěl k dohodě. Povolal jsem ho k sobě. Vstoupil, poníženy a stále špinavý z bitvy, protože jsem vydal příkazy, že mu nesmí být dovoleno se ani vykoupat, ani převléknout. (...) Tak jsem jej dokázal přimět, aby si plně uvědomil, jaké milosti se mu dostane.“²²⁹ Lucius Antonius není schopen si uvědomit, že Octavianus si nemůže dovolit poslat ho na smrt, a tak se před ním okázale ponižuje, což se Octavianovi velice hodí a může tak projevit svou velkomyslnost tím, že mu dokonce daruje dvě legie v Hispánii. Jak se ale má vypořádat s Fulvií? Zatímco Vandenberg posílá Fulvii do Řecka, kde do roka umírá, Massie pouze konstatuje, že Octavianus se s ní odmítá setkat a potrestání přenechává zcela v režii

²²⁴ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 160.

²²⁵ Tamtéž, s. 160n.

²²⁶ A. MASSIE, *Augustus*, s. 94.

²²⁷ Tamtéž, s. 95.

²²⁸ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 59.

²²⁹ A. MASSIE, *Augustus*, s. 97.

jejího manžela, kterému ještě Octavianus v dopise poradí, aby se jí co nejdříve zbavil, protože pouze narušuje dobré vztahy mezi nimi.²³⁰

Téma sicilské války pojímá Allan Massie podobně jako Philipp Vandenberg a stejně jako u obou předcházejících autorů, ani zde se nejedná o jednu kapitolu, v níž by císař líčil průběh války. Téma se objevuje v průběhu celé první knihy hned na několika místech. Císař se k tématu totiž několikrát vrací a přidává k němu další události. Vždy se tak děje na pozadí vztahu Marka Antonia a Kleopatry, který opět prostupuje celé dílo a císař se k němu nějakým způsobem vyjadřuje. Zpočátku to vypadá, jako by si Octavianus nechtěl připustit, že mezi Antoniem a Kleopatrou jde o víc než jen o politiku, přesto se časem musí potýkat s pravdou. Smlouvu, která byla uzavřena mezi Markem Antoniem a Sextem Pompeiem, svaluje Octavianus na Antoniovu prudkost a nedostatek ohledů: „*Antonius nesouhlasil s mým obsazením Galie. (...) Jednal se svou obvyklou prudkostí a nedostatkem ohledů. Místo aby počkal na mou odpověď, sesmolil smlouvu se Sextem Pompeiem a Ahenobarbem (jedním z Caesarových vrahů, který velel pirátské flotile), a společně se všichni tři plavili do Itálie.*“²³¹ Octavianus měl sice proti nim vytáhnout, ale je zde zobrazen jako muž, který si je velice dobře vědom toho, že vojsku se do boje příliš chtít nebude, když ještě nedávno bojovalo s Antoniem bok po boku. Massieho Octavianus je spíše politik než válečník, tudíž raději s Markem Antoniem uzavře v Brundisiu dohodu, jejíž součástí je i Octavianova sestra, Octavia. Ale zatímco u Philippa Vandenbergy není Antonius z vdovy se třemi dětmi zrovna dvakrát nadšený, tak u Massieho je to právě Octavia, která, ač se obětuje, dává najevo svou nelibost: „*Když se se mnou Antonius setkal, aby podepsal to, co bylo později nazváno Brindiská dohoda, usmíval se. (...) „Oženit se s tvou sestrou, hochu,“ zahalekal. „Dobře, tím se kruh uzavírá.“ (...) „Je to kráska,“ řekl, „a všichni říkají, Caesare, že je stejně tak ctnostná jako krásná, ne jako některé, jenž bych zde mohl zmínit, ehm, a je také dostatečně moudrá, aby byla hodna být Caesarovou sestrou.*“²³² Zatímco u Williamse a Vandenbergy pronáší podobná slova Octavianus, když Antoniovi svou sestru nabízí, zde je to naopak Antonius, který vynáší Octaviiny klady, ona ale jeho nadšení nesdílí, přesto ale se sňatkem souhlasí: „*Byl jsem si vědom toho, že nedělám dobře, a přesto to byla jediná možnost. Tak jsem to vysvětlil i samotné Octavii. (...) Octavia řekla: „Musí slíbit, že se nikdy s egyptskou královnou neseťká o samotě.“ (...) „Caesar dal svou dceru za ženu Pompeiovi, aby stvrdil jejich spojenectví, a to trvalo, dokud žila. Vim, co je má povinnost, bratře.“ Octavia měla bledou tvář, tvář kněžky, velmi klidnou a nádhernou, a když tohle říkala, vypadala jak kněžka před oltářem.*“²³³

Samotná sicilská válka i v tomto románu končí porážkou Sexta Pompeia v bitvě u Mylai a nyní se císař ve svých ve svých fiktivních pamětech obrací k událostem, které vedly k úplnému zničení Marka Antonia. Jako jediný se Massie trochu více věnuje vztahu Octavie s Antoniem, manželé měli po tři roky žít spokojeně v Athénách, ale po uplynutí této doby měl Antonius poslat Octavii zpět do Říma. Tato informace přichází v románu naprosto neočekávaně a čtenář se ani v rozhovoru mezi Octavianem a Octavií nedozvídá důvody, proč se tak stalo. Až po nějaké době přichází na scénu opět egyptská královna, která si Antonia i

²³⁰ A. MASSIE, *Augustus*, s. 98.

²³¹ Tamtéž, s. 107.

²³² Tamtéž, s. 113.

²³³ Tamtéž, s. 113n.

zde připoutává více k sobě.²³⁴ A jak se na královnu dívá Massieho Octavianus? Autor vyčleňuje jednu kapitolu, v níž se císař k osobě královny vyjadřuje.²³⁵ Hodnocení královny v románu *Augustus* se nejvíce podobá pojetí Johna Williamse, Octavianus ji nenáviděl za svedení Caesara a Antonia, přesto uznává její velikost a schopnosti. V jednom okamžiku je ale Massie originálnější, když Kleopatře vyčítá špatnou gramatiku. Císař se snaží ukázat zkaženost královny na tom, že oproti správně vychovaným římským ženám, jež si zakládají na správné řečtině, Kleopatra se tímto nezatěžuje, tudíž je hluboko pod úrovní Římanek.²³⁶ Přitom je Kleopatra u antických autorů známa jako znalkyně několika jazyků!

Massie věnuje hodně prostoru událostem týkajícím se Antoniovy závěti, kde je jeho podání velmi podobné Vandenbergovu a stejně tak jako on obviňuje Octaviana z jejího zfalšování. Stejně tak i samotná bitva u Actia má více méně stejný průběh jako u Williamse a Vandenbergova, přičemž se Massie věnuje více hrůzným důsledkům války než jejímu historickému průběhu: „*Zůstali jsme na moři celou noc, obklopeni křikem a chroptěním zraněných a umírajících. Dozvuky námořní bitvy jsou daleko hrůznější než dozvuky bitvy na pevnině, protože samy přírodní živly jsou nepřátelské. (...) Po celou noc muži s námahou zachraňovali své druhy z hořících vraků, vytahovali je z nevlídných vod, tišili umírající a starali se o raněné. Krutost války mohou plně pochopit jen ti, kteří zažili něhu vojáků po bitvě.*“²³⁷ Důvod, proč se stárnoucí císař věnuje spíše tomuto tématu, je asi takový, že román je psán jako paměti pro císařovy potomky, tudíž Augustus považuje za nutné předat jim vědomí o hrůzách války, aby se jí jednou byli schopni vyvarovat.

Kleopatra i Marcus Antonius umírají nedlouho po bitvě u Actia a Octavianus ničí své nepřátele – Caesarion a nejstarší Antoniův syn, Antillus, jsou zabiti. A nyní do děje vstupuje Octavia, jako žena, která se rozhodne vychovat děti, které měl Antonius s Kleopatrou: „*Žádná žena ani žádný muž mi tolik neublížili jako Kleopatra. Ale stejně je mi jí líto. Dát tolik v sázku a všechno ztratit, při tom pomyšlení se mi svírá srdce. Raduji se z tvého vítězství, bratře, ale oplakávám Antonia jako otce svých dětí ...Jaké máš úmysly s jeho dětmi s královnou? Chvěji se obavami při pomyšlení na jejich zvláštní význam.*“²³⁸

²³⁴ A. MASSIE, *Augustus*, s. 143.

²³⁵ Tamtéž, první kniha, kapitola 9.

²³⁶ Tamtéž, s. 150.

²³⁷ Tamtéž, s. 194.

²³⁸ Tamtéž, s. 204.

3.5 Vláda císaře Augusta a jeho smrt

Smrtí Marka Antonia úplně skončil i druhý triumvirát a veškerou moc držel ve svých rukou Gaius Octavianus. Hlavní otázkou, která se před něj postavila, bylo, jak svou moc legalizovat, aby o ni nebyl připraven. Zásadní bylo rozhodnutí obnovit římskou republiku alespoň podle jména. Po porážce Marka Antonia byl Octavianus oslavován jako mírotvorce: „*Jako třetí po Numovi uzavřel chrám boha Jana, jakmile zvítězil nad Antoniem; tak bylo v Římě zvykem, když utichly války.*“²³⁹ Octavianovi je prokazováno mnoho poct, např. jeho den narození a den vítězství u Actia byly prohlášeny za svátky; jeho jméno se mělo stát součástí všech modliteb státních kněží. Ve městě je opravováno a stavěno množství nových chrámů. Všemi těmito způsoby si Octavianus chystal půdu pro své konečné vystoupení. To přišlo roku 27 př. Kr. (Octavianus od bitvy u Actia až do tohoto roku držel nepřetržitě konzulát společně s Markem Vipsanem Agrippou). Octavianus dne 13.ledna²⁴⁰ předstoupil před římský senát a konstatoval, že odstranil všechny nepokoje, a tudíž předává moc opět do rukou senátu a římskému lidu, což zachytil i ve svých Res Gestae: „*Za svého šestého a sedmého konzulátu, jakmile jsem odstranil občanské války a se souhlasem všech jsem ve svých rukou soustředil moc nade vším, předal jsem stát pod panství senátu a lidu římského.*“²⁴¹ Císař si samozřejmě celou situaci poněkud přikrášlil. Za prvé určitě ne všichni souhlasili s tím, že Octavianus drží takovou dobu konzulát, a tudíž i veškerou moc v Římě, za druhé samotné předání moci senátu je také takovou polopravdou, protože skutečnou moc si Octavianus ponechal ve svých rukou. Nikdo se mu neopovážil vzdorovat. A zdání toho, že v Římě opět vládne senát, drželo v šachu všechny Octavianovy odpůrce.

Octavianus měl ve svých rukách příliš velkou moc, než aby se mohl stáhnout do ústraní. Podle mého soudu vystupoval s tímto návrhem s vědomím, že senát ho nebude moci přijmout, protože by opět došlo k dalším občanským válkám. Octavianus zase nemohl samozřejmě souhlasit ihned s tím, že ve vedení impéria zůstane, a tak krok za krokem se nechával přesvědčit. V duchu své „dobré vůle“ převzal pod svou správu ty provincie, v nichž hrozil neklid, a senátu blahosklonně přenechal provincie klidné. Je naprosto zřejmé, že provincií, které ovládal Octavianus, bylo daleko více než těch pod správou senátu. Navíc v nich musela být umístěna armáda. Za všechny tyto zásluhy byl Octavianovi prokázán vděk dosud nevídaným způsobem: „*Za tuto zásluhu jsem byl z usnesení senátu nazván Augustem, veřeje mého domu byly jménem státu ověnceny vavřínem, nad mé dveře byl zavěšen občanský věnec a v Juliově radnici byl vystaven zlatý štít, který mi věnoval senát a lid římský za mou ctnost, dobrotivost, spravedlnost a zbožnost, jak dosvědčuje nápis na tom štítě.*“²⁴² Nápad věnovat Octavianovi titul Augustus nepřišel s největší pravděpodobností z iniciativy senátu, ale spíše z Octavianova okolí, kde se již určitě nějakou dobu vedly diskuze o tom, jak Octaviana odlišit od běžných Římanů.²⁴³

²³⁹ HÉRÓDIÁNOS. *Řím po Marku Aureliovi*. Přelož. Jan Burian a Bohumila Moučková. Praha: Svoboda, 1975, s. 211.

²⁴⁰ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 37.

²⁴¹ AUGUSTUS, *Res Gestae Divi Augusti*, s. 47.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 39.

3.5.1 John Williams

Augustova vláda byla dlouhá a plná zvratů, jejichž zachycení by vydalo na další práci. Proto se raději zaměřím na dvě ženy v císařově okolí, které velmi ovlivnily jeho politiku. První z nich byla Livia, Augustova třetí a poslední manželka, o jejímž vlivu na císařovu smrt se stále vedou spory, a druhou Julia, Augustova dcera, jež byla nakonec poslána do vyhnanství na Pandaterii.

Livia

Livia, která pocházela z významného rodu Claudiů, byla členkou nejvýznamnější římské nobility. Poprvé se provdala za Tiberia Claudia Nerona, který během perusijské války odjel z Říma. Jakmile byl Lucius Antonius poražen, vrátil se do Říma i Tiberius Claudius Nero. Samozřejmě se jeho návrat neobešel bez setkání s Octavianem, jenž Neronův návrat umožnil.²⁴⁴ Na toto setkání přivezl Nero i svou manželku Livii. Podle Tacita měl být Octavianus Livii natolik okouzlen, že ani nepočkal až porodí dítě, které právě čekala a okamžitě se s ní oženil: „*Později ji odňal manželovi Octavianus, roznícený její krásou, tak chvatně, že ani k porodu jí nepopřál času a těhotnou ji uvedl ke svému krbu, neznámo, zda proti její vůli.*“²⁴⁵ Jestli ho Livia okouzila svou krásou, svým těhotenstvím, nebo svou příslušností k jednomu z nejstarších rodů v říši, už dnes nezjistíme. Možná to byly všechny tři důvody najednou. Octavianovo manželství se Scribonií se rozhodně nedalo považovat za šťastné, tudíž je jenom logické, že se začal poohlížet jinde a krásná Livia se objevila ve vhodnou chvíli, a navíc sňatkem s ní by se Octavianus konečně dostal mezi římskou smetánku a nikdo by mu už nemohl vyčítat jeho původ (jako to dělával Marcus Antonius). Ale protože Livia v tuto dobu čekala svého druhého syna Drusa, byla svatba s jiným mužem než s otcem dítěte, vyloučena. Octavianus tedy musel u kněžského kolegia prosadit zvláštní povolení k rozvodu a k následné svatbě. Po třech měsících se Livii narodilo její poslední dítě, chlapec jménem Drusus Nero, jejímu prvorozenému synovi Tiberiovi byly v této době čtyři roky. Když pak zemřel jejich otec Claudius Nero, přešli oba chlapci do Augustova domu, jelikož Nero jej určil za poručníka obou chlapců.²⁴⁶ Nero asi sám usoudil, že Augustus zajistí chlapcům daleko lepší budoucnost, než by mohl on sám. A skutečně se z jeho prvorozeného syna Tiberia stane později císař římské říše.

John Williams se při líčení prvního setkání Livie s Octavianem drží především Tacita, ale opět nejde o nějaké souvislé líčení, spíše to jsou jenom pouhé zmínky v dopisech ostatních, z nichž si čtenář postupně dělá obrázek toho, jak setkání podle Williamse vypadalo. První zmínka o Livii se nachází v dopise Gaia Cilnia Maecenata, který je adresován jeho příteli Titu Liviovi, ale ta není nijak obsáhlá. Maecenas se pouze zmiňuje o muži jménem Tiberius Claudius Nero, který se vrátil z exilu, a společně se svou mladou manželkou se měl setkat s Octavianem.²⁴⁷ Další zmínka je z fiktivního pera Marka Antonia, který v dopise adresovanému Gaiu Sentiu Tavovi obviňuje Octaviana z pokrytectví, když mu Octavianus vyčítá jeho vztah s Kleopatrou: „*Ten malý špinavý pokrytec. (...) Rozvedl se se Scribonií*

²⁴⁴ K. CHISHOLM a spol, *Rome: Augustan Age*, s. 95.

²⁴⁵ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*. Přelož. Antonín Minařík. Třetí. Praha: Svoboda, 1975, s. 225.

²⁴⁶ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 23.

²⁴⁷ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 92.

v den, kdy mu porodila dceru, která je zaručeně jeho; ani ne za týden se oženil se ženou, která byla navíc těhotná s jejím oficiálním manželem. Má na svědomí tenhle veřejný skandál (stejně jako mnoho menších, jak jsi mě zpravoval), a ke mně a mému chování bude mít námitky (...).“²⁴⁸ Tady musím konstatovat, že Williamsův Antonius má pravdu v tom, že Octavianus veřejně kritizuje Antoniův vztah s egyptskou královnou, ale na své vlastní chování se neohlíží. Ovšem na druhou stranu byla Livia plnoprávnou Římkou, a navíc příslušnicí rodu Claudiů, tudíž se s ní cizinka z východu nemohla v očích obyvatel měřit. Přesto možná kdyby Antonius využil tuto aféru ve svůj prospěch, kdyby získal na svou stranu Tiberia Claudia Nerona a společně by vytáhli do slovního boje s Octavianem, mohl by docílit alespoň určitého oslabení Octavianovy moci. Otázka je také, kolik času by mu to získalo. Ale v díle Johna Williamse, ani v ostatních románech, nic takového neudělá, pouze si stěžuje svým přátelům, a tak ponechává Octavianovi zcela volnou ruku.

Antonius se ve stejném dopise zabývá tou samou otázkou, jakou jsem položila na začátku této kapitoly. Proč si vlastně Octavianus Livii vzal? Bylo to z náhlého vzplanutí nebo v tom bylo něco víc? Ale stejně jako nám, tak ani čtenáři se odpovědi nedostává. V díle Antonius odpovídá na všechny tyto otázky jednoduchou větou: „Nevím, co si o tom mám myslet.“²⁴⁹ Na pochybách čtenář zůstává až do konce románu, protože autor mu odpověď neposkytne.

Tacitus popisuje Livii jako ženu starodávně bezúhonnou, jako vášnivou matku, shovívavou manželku, která se měla dobře vyrovnávat s manželovými pletichami a synovou přetvářkou. Ovšem co si máme myslet o poznámce, že byla roztomilejší, než povoloval starý ženský mrav²⁵⁰. Nejspíše za to Tacitus šikovně schoval kritiku, která se již dnes jen těžko dešifruje. Takže Livie je oficiálně popsána jako žena ctnostná a bez chyb, ale jaká byla tato žena ve skutečnosti? To se již nikdy nedozvíme.

Podle toho, co nám mají jednotlivé dopisy zprostředkovat, má Livia na svého manžela poměrně velký vliv, a to nejen v záležitostech rodinných, tak i státních. Williams představuje čtenáři sebevědomou ženu, která se nebojí postavit svému manželovi, i když je nejmocnějším mužem Říma (aneb jak praví stará lidová moudrost: „Za silným mužem, hledej ještě silnější ženu“). Ale protože Livia má na Augusta rozhodující vliv, dostává se často do konfliktů s dalšími členy, či spíše členkami, rodiny. Největší spory vznikají mezi ní a její nevlastní dcerou Julií.

Julia

Julia byla jediným Augustovým potomkem. Narodila se z jeho svazku se Scribonií, s níž se Octavianus rozvedl v den Juliina narození.²⁵¹ O jejím dětství toho příliš nevíme, a tak má John Williams volné pole působnosti, aby mohl uplatnit svou fantazii naplno. V jeho románu se s postavou Julie setkáváme až ve druhé knize, kde je Julia hlavní postavou. Většina informací vychází z jejího fiktivního deníku, který si měla vést ve svém vyhnanství na ostrově Pandaterii. Ačkoliv byla Julia dcerou Scribonie, příliš s ní v románu do styku nepřichází, tedy

²⁴⁸ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 97.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ C. TACITUS, *Letopisy*, s. 225.

²⁵¹ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 20.

až do období Juliina vyhnanství, kdy se Scribonie přistěhovala za ní.²⁵² Sama Julia vyjadřuje myšlenku, že její matkou byla spíše Livia, která ji vychovala, i když nám Williams ukazuje vztah založený spíše na soupeřivosti než na lásce. Julia je románovým císařem nesmírně milována a z jeho strany by jí bylo odpuštěno cokoliv, i když se Livia měla několikrát snažit Julii očernit. Ovšem Julia svého postavení výborně využívá ve svůj prospěch, a zejména proti své nevlastní matce. V dětství se měla Julia dopouštět nepřístojností, které Livia nedokázala překonat, a z toho plynul i jejich pozdější vztah v románu. Takovou malou epizodkou byl Augustův návrat z tažení. Julia byla s Livíí a ostatními dětmi usazena na tribuně, odkud měla tiše sledovat průvod. Jenže děvčátko se nesmírně těšilo na otce, kterého nevidělo více než rok, a tak začalo poskakovat na židli a křičet. Císař si toho všiml a zamířil směrem k nim, vzal Julii do náručí a společně vyrazili do průvodu.²⁵³ John Williams předestírá čtenáři ukázkou lásky otce a dcery, ale může se za tím skrývat mnohem více. Augustus tímto svým gestem měl úplně podryt Liviinu autoritu, která se snažila děvče utiшит, a postupem času začala Julia tohoto svého vlivu na otce využívat čím dál více.

Ovšem ani přes veškerou lásku není Julia vyňata z Augustovy sňatkové politiky. Provdá se celkem třikrát, nejprve za Marcella (Octaviina syna); podruhé za Marka Vipsania Agrippu, který se musel kvůli onomu sňatku rozvést s jednou z Marcell; a poté s Tiberiem, který musel zapudit svou ženu Agrippinu, která v té době čekala jeho druhé dítě.²⁵⁴ V románu Johna Williamse má Livia silné námitky proti svatbě Julii s Marcellem i s Agrippou a Augustus se naopak všemožně snaží, aby si Julia nemusela vzít za manžela Tiberia, kterého prosazuje Livia. Nakonec žádný jiný vhodný kandidát nezbude a románová Livia slaví svůj triumf. Fiktivní Julia se snažila se svým posledním manželem vycházet, ale když zemřel jejich společný syn, vztah, který nikdy nebyl láskyplný, se ocitl na bodě nula a manželé začali žít odděleně.²⁵⁵ Julia začala žít životem svobodné ženy.

Nakonec se Augustovo jediné dítě stalo jeho největším zklamáním. Když císař vydával zákony na podporu mravnosti, nejspíš si ani nepomyslel, že jednou bude muset podle nich poslat do vyhnanství svou dceru: „*Značně trpělivěji však snášel úmrtí členů své rodiny nežli jejich hanebnosti. (...) Dceři v jejím vyhnanství odepřel požívání vína a vůbec všechny výhody příjemnějšího způsobu života. Také si vymínil, že ji nesmí navštívit žádný svobodný občan ani otrok bez jeho předchozího svolení; pro jeho udělení vyžadoval zprávu, jakého je návštěvník stáří, jaké postavy, jaké barvy pleti, ba i jaká má na těle zvláštní znamení nebo jizvy.*“²⁵⁶ Po pěti letech zmínil císař Juliino vyhnanství a nechal ji přestěhovat na pevninu a zlepšil její životní podmínky, se svou dcerou se již nikdy neměl sejít.²⁵⁷ Podle Suetonia císař svou dceru zavrhl pro její nemravné chování, ovšem Williams nám ukazuje Augustovu lidštější tvář. Fiktivní císař totiž svou dceru zapudit nechce, je k tomu ale okolnostmi přinucen, Julii však i nadále ujišťuje o své trvajícím lásce.²⁵⁸

V posledních dnech života se císař vydal na ostrov Capri, kde se chtěl oddávat odpočinku, odtud pokračoval do Neapole, „*třebaže jeho útroby nebyly ještě v pořádku a stav*

²⁵² J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 146.

²⁵³ Tamtéž, s. 157.

²⁵⁴ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 115.

²⁵⁵ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 228.

²⁵⁶ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 116.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 259.

jeho zdraví byl kolísavý.²⁵⁹ Augustův stav se neustále zhoršoval, a nakonec musel v Noly ulehnout a 19. srpna roku 14 zemřel. Jeho tělo bylo převezeno do Říma a uloženo v mauzoleu, které si nechal císař postavit a které stojí dodnes.²⁶⁰

John Williams se na konci striktně drží pramenů a provází císaře na jeho cestě po Itálii. Do Noly za ním přijíždí i jeho žena Livia: „Přál si vidět Livii o samotě. Ale když jsem chtěl opustit pokoj [Philippos z Athén], zadržel mě. Když mluvil s Livii, oznámil jsem jí, že císař rychle slábně. Ona se sklonila a políbila ho na tvář. (...) „Musíme si navzájem odpustit,“ řekl.“²⁶¹

„Zemřel v těžce ložnici, kde jeho otec Octavius, za konsulátu dvou Sextů, Pompeia a Apuleia, devatenáctého srpna o deváté denní hodině, třicet pět dní před dosažením sedmdesáti šesti let. (...) Mrtvolu donesli senátoři na svých ramenech na pole Martovo a tam byla spálena. Vyskytl se i muž prétorské hodnosti, který přísahal, že viděl, jak se podoba spáleného ubírá do nebes. Pozůstatky spáleniště sebrali přední mužové stavu jezdeckého, odění tunikami bez opásání a s bosýma nohama, a uložili je do mauzolea.“²⁶²

3.5.2 Philipp Vandenberg²⁶³, Allan Massie²⁶⁴

Vandenberg

Philipp Vandenberg se ve svém románu zaměřuje především na první polovinu císařova života. Za to následující etapa je zobrazena pouze útržkovitě a náznakovitě. Přesto si čtenář i zde může udělat vcelku komplexní obrázek toho, jak fiktivní císař vnímal své dvě osudové ženy.

V Liviině případě nenechává Vandenbergův císař nikoho na pochybách, že hlavním důvodem přitažlivosti, která z Livie vyzařovala, bylo její těhotenství: „O dech mne připravil její smyslný, těhotný život. Hrdě jako Venuše Rodička stavěla ho jen lehce zahalený na odív. Dodnes nenacházím odpověď na otázku, zda to její chování bylo výrazem dobrých mravů nebo necudnosti. Tu ženu jsem miloval od prvního okamžiku, mateřství jejího mladého těla, však nejen je, i když mne rozohnilo natolik, že jsem se jí ještě týž den vši silou svých beder zmocnil.“²⁶⁵ Císař poté přiznává, že i po 52 letech, kdy měl psát své fiktivní paměti, svou ženu, kterou si vyžádal na Tiberiu Neronovi, stále miluje. Ale ani v tomto díle se páru přes veškerou snahu nenarodil společný potomek. Livia ale přivádí do Augustova domu dva syny, ze svého dřívějšího manželství. Jejího nejstaršího syna Tiberia ovšem císař nikdy nebude milovat. Stejně jako v ostatních románech, i zde je císař pod silným manželčíným vlivem, i když se mu snaží všemožně vzdorovat. Největší konflikty pak vznikají kvůli Augustově dceři – Julii.

²⁵⁹ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 140.

²⁶⁰ W. ECK, *Augustus a jeho doba*, s. 97.

²⁶¹ J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 304.

²⁶² SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 142.

²⁶³ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 86–88.

²⁶⁴ Cf. Tamtéž, s. 89–90.

²⁶⁵ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 29.

Zatímco u Johna Williamse je Julia stále svým otcem milována a je vyhnána s velkou bolestí, Philipp Vandenberg se o své dceři vyjadřuje jako o rakovinovém nádoru a vředu. Vandenberg se více drží pramenné předlohy než John Williams a s největší pravděpodobností vychází převážně ze Suetonia, který právě Julii nazývá císařovým vředem a sám císař ji tak měl nazývat.²⁶⁶ Fiktivní císař se snaží odpovědět na otázku, proč své jediné dítě tolik nenávidí. Odpověď je vcelku jasná – je věrným obtiskem své matky Scribonie. Přesto císař přiznává, že byla doba, kdy svou dceru bezmezně miloval a chtěl pro ni jen to nejlepší. Tím měl být sňatek s Octaviiným synem Marcellem, kterého císař miloval jako vlastního syna, a jak sám přiznává, na úkor ostatních: „*Marcellus byl jeden z nejlepších, miloval jsem ho jako vlastního syna, ba dnes si dokonce kladu otázku, jestli jsem ho nemiloval příliš na úkor všech svých přátel. (...) Osud však tomu chtěl, že Marcellus, sezdaný s Julií ani ne dva roky, ochořel stejnou nemocí, jaká mně nedovolila zúčastnit se jejich svatební hostiny, a Musovo umění – jež mne, který byl tehdy blíž smrti než životu, vrátilo zas darem Římanům – nedokázalo Marcella zahránit.*“²⁶⁷ Po Marcellově smrti do Říma přijíždí Scribonie a bere Julii pod svou ochranu, a právě ona má být podle císaře původcem Juliiny zkaženosti. Aby vyrval dceru ze škodlivého vlivu Scribonie, provdal Augustus Julii podruhé – a to za svého přítele Marka Vipsania Agrippu. Císař se svěřuje svému fiktivnímu deníku o své naději, že Agrippa, jako starší a zkušený muž, dokáže Juliinu nespoutanost zkrotit. Z manželství se mělo narodit hned pět dětí. Ale i Agrippa velmi brzy umírá a Julia se opět vrhá do víru velkoměsta, a tak se ji Augustus rozhodne provdat po třetí. Augustus přiznává, že Tiberia, jenž se stal Juliiným posledním manželem, nikdy v lásce neměl, ale přesto se císař provinil i na něm, když ho nutil do sňatku s Julií. Až po několika letech si císař uvědomuje, že Tiberius nikdy nemohl Julii milovat: „*Tiberius nemohl Julii milovat, tím jsem si dnes jistý. Jeho pravá láska náležela Agrippině, rozvod, s níž ho nikdy nepřebolel. Vzpomínám si na jedno jejich náhodné setkání v Maecenatově parku, jež bylo dílem Štěstěny. Mlčky tam oba stáli proti sobě se slzami v očích, až se trpící rozešli, každý opačným směrem.*“²⁶⁸ Za těchto okolností bylo románové manželství Tiberia a Julie odsouzeno k nezdaru. Po smrti jejich společného dítěte se má Julia vrátit k prostopášnému životu. Nakonec i zde je Julia poslána do vyhnanství na Pandaterii, kam ji provázela její matka Scribonie, ale zatímco v románu Johna Williamse by si císař přál být shovívavý, avšak je svým okolím k tomuto rozsudku dotlačen, v *Tajných denících* je císař naopak svým okolím žádán o smilování, on však zůstává neoblomný.²⁶⁹

Čím více se blíží poslední den císařova života, zakládají se jeho fiktivní zápisky stále více na filosofických otázkách. Císař má být stále častěji trápen sny o záhrobní, kde se setkává s nejrůznějšími bohy, ovšem ne pouze s těmi římskými.²⁷⁰ Jsou to např. bohové egyptští, se kterými se měl Augustus setkat ve snu během jeho pobytu na Capri, a od té doby neměl mít na ostrově žádné stání a urychleně se i se svým doprovodem měl nalodit a odplout do Neapole a odtud pokračovat dále do Noly, kde měl mít císař venkovské sídlo. O posledním císařově dni, podává čtenáři zprávu propuštěnec Polybios, který měl celý čas ukrývat císařovy paměti. Vandenberg se zde striktně drží pramenů a dalo by se říci, že pouze převypravuje podobu smrti a pohřbu, jakou prameny nám zanechaly.²⁷¹

²⁶⁶ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 117.

²⁶⁷ P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 31.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 33.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 35.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 297.

²⁷¹ Tamtéž, s. 310n.

„Můj poslední výstup. Kde je moje zrcadlo? – Už mne neposlouchá. Můj obraz v něm je nehybný. Byl to nekonečný kus. Teprve čas ukáže, byla-li to tragédie nebo komedie. Mizím ze scény. Necht' zazní potlesk, byl-li kus dobrý.“²⁷²

Massie

Allan Massie věnuje Augustově vládě celou druhou část knihy, ta je ovšem daleko pesimističtější než ta první. A není se čemu divit. První kniha měla být věnována Augustovým vnukům, ti jsou již během vyprávění v druhé knize oba mrtví.

V Massieho románu je věnováno daleko více místa sporu Livie s Julií než v ostatních dvou románech. Livia, jejíž seznámení s budoucím císařem probíhá i zde přibližně stejně jako u Williamse a Vandenberg, si často Augustovi stěžuje, že Julia je umíněná, nemá žádné zábrany a nesnáší trestání jakéhokoliv druhu.²⁷³ Výchova Julie se v románu stává základním kamenem sporů mezi Augustem a jeho ženou a nejvíce tím má trpět právě Julia. Na jedné straně tráví většinu svého dětství s velmi přísnou nevlastní matkou, která jí nikdy nic neodpustí a na straně druhé s otcem, který se v Římě nachází jen mezi různými taženími a ten jí odpouští naopak vše, čehož Julia náležitě využívá. A tak se stále častěji dostává s Livií do sporů. Livia vystupuje jako žena, která se nenechá nikým ovládat a už vůbec ne svým manželem, který je navíc v otázce původu daleko pod její úrovní. A to, že se onen manžel stal náhodou císařem, na dané situaci vůbec nic nemění.

Když se císař rozhodne, že provdá svou dceru za Marcella, dostane se do konfliktů nejen s Livií, která je přirozeně proti, jelikož Marcellus takto ohrožuje postavení jejího nejstaršího syna Tiberia, ale i se svou sestrou Octavií.²⁷⁴ Ale námitky ani jedné z nich s Augustovým názorem nic nezmožňují a k sňatku stejně dojde. Avšak po Marcellově smrti se Julia začne pohybovat na tenkém ledě a ani následná manželství ji nezachrání. Massieho císař se ve svých pocitech shoduje nejvíce s Johnem Williamsem. Když se císař rozhoduje, jak se svou jedinou dcerou naloží, cítí obrovský zármutek. Avšak zatímco v ostatních dvou románech se Augustus naposledy setkává se svou dcerou a vyjadřuje jí svou trvající lásku nebo své opovržení, v Massieho zpracování se císař se svou dcerou neseťkává: *„Nedokázal jsem se setkat se svou dcerou, i když mi Livia hlásila, že je kající. Příliš mne zranila. Livia navrhovala, aby byla vypovězena na jeden z mých venkovských statků, ale já jsem věděl, že za těchto okolností by se znovu vrátila ke svému starému způsobu života.“²⁷⁵* I když císař svou dceru i nadále velmi miluje nedokáže se s touto situací nijak vyrovnat a svou dceru už nikdy nespátí: *„Když se žena jednou stane kurvou, není již žádná náprava možná; je jako pes, který začal rdousit ovce. Proto jsem se rozhodl. Že její vyhnanství musí být úplné, a vykázal jsem ji na ostrov Pandateria. (...) Od té doby jsem ji již nikdy nespátí, přestože když jsem se před několika lety dozvěděl, že klidný a jednotvárný život se neminul účinkem, ve který jsem doufal, dovolil jsem jí žít na italské pevnině v Reggio v Kalábrii.“²⁷⁶*

²⁷² P. VANDENBERG, *Tajné deníky císaře Augusta*, s. 309.

²⁷³ A. MASSIE, *Augustus*, s. 181.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 247.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 383.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 384.

Poslední Augustova cesta se víceméně shoduje jak s prameny, tak s románem Williamsovým a Vandenbergovým. Na této cestě je provázen svou ženou i Tiberiem. Jeho poslední fiktivní zápis je takovou rekapitulací celého císařova života. Císař vzpomíná na všechny milované, kteří již dávno do říše stínů sestoupili. Massieho Augustus umírá 19. srpna ve tři hodiny odpoledne, což je údaj, který zaznamenává Suetonius.²⁷⁷ Nakonec je pohřben v hrobce, kterou nechal sám vybudovat a kde již byli pohřbeni jeho milovaní adoptivní synové Gaius a Lucius a do níž bude později uložena i urna Liviina.²⁷⁸

„K dnešnímu dni je to padesát sedm let, co jsem poprvé nastoupil konzulát...setkám se s Gaiem a Luciem v říši stínů, s usmívajícím se Marcellem, s Agrippou a Maecenatem, Vergiliem, Horatiem... a ...nepřeji si mluvit s Juliem...bude tam Antonius...srpen, můj měsíc bohatý na úrodu...vždy jsem si přál lehkou smrt ...říkali mi, že moje vnučka Livilla byla nemocná, ale již se uzdravuje, Tiberius spěchá zpět z Brindisi ... Livie, pamatuj si, čím ženou jsi byla...pamatuj. Koně u olivového háje a Agrippa nutící mne, abych snědl chléb a sýr... rozžhavené ořechové skořápky jsou ... tak málo bujných nocí ... tolik práce... Vare, vrať mi ...plivali na zem, když ...Komédie, komedie...Livie.“²⁷⁹

²⁷⁷ SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*, s. 141.

²⁷⁸ A. MASSIE, *Augustus*, s. 402n.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 402.

4. Závěr

Nyní se pokusím shrnout poznatky, které vyplývají z výše provedeného rozboru a odpovědět na otázky, jež jsem si na počátku položila. První otázka se týkala podoby románů a jak byla tato podoba ovlivněna dobou, v níž dílo vznikalo. Na tuto otázku je docela těžké najít odpověď, vzhledem k tomu, že romány jsou ve spoustě ohledech naprosto odlišné, ale v ohledech jiných si jsou velice podobné, jak jsem se pokusila v této práci ukázat.

Román *Augustus* Johna Williamse byl vydán na počátku 70. let 20. století v USA. V této době si USA prochází jednou z největších krizí ve své historii. Ta byla způsobena již několik let trvající vietnamskou válkou, která rozdělovala americkou společnost na dva odlišné tábory, jež se stavěly proti sobě. Tato situace působila na některého člověka méně na jiného více, je tedy těžko představitelné, že univerzitní profesor, jímž byl John Williams, by byl touto situací nezasažen. Nyní je potřeba položit si otázku, proč se vlastně autor, který psal romány většinou ze své současnosti, obrátil k antickému tématu? Vzhledem k politické situaci v jeho domovině se mohl první římský císař zdát jako poměrně vhodný vzor. V roce 1969 totiž do amerického prezidentského křesla usedl Richard Nixon, který vstupoval do prezidentských voleb se slibem ukončení vietnamské války, i když provedení tohoto slibu (stejně jako samotná válka v Indočíně) zůstává dodnes dosti kontroverzním tématem. Co s tím ale má společného císař Augustus, který žil před téměř dvěma tisíci lety? Mohl John Williams vidět jistou paralelu mezi nastupujícím prezidentem, který slibuje konec hrůzných válek, a císařem, který ukončil na velmi dlouhou dobu dopředu občanské války v římském impériu? Podle mého názoru to není vůbec vyloučené, i když jednoznačnou odpověď by byl schopný poskytnout jen samotný autor. Augustus skutečně zamezil dalším krvavým bojům (i když někdy ne úplně spravedlivými prostředky) v říši, kde po dobu jeho vlády zavládl vnitřní mír. Stejně tak nový americký prezident alespoň přinášel vidinu vytouženého míru. Tato teorie by možná vysvětlovala, proč se John Williams najednou obrátil k antickému tématu, ale nepodává odpověď na otázku formy a výraznou psychologizaci románu. Pro odpověď se musíme obrátit k literatuře tehdejší doby. V Americe je v této době populární postmodernismus, který v sobě zahrnuje všechny možné druhy realistického románu – od magického až k tomu psychologickému. John Williams byl jistě jako profesor anglické literatury na univerzitě v Denveru těmito moderními směry silně ovlivněn. Psychologický román této doby se obrací na psychiku nejen hlavních postav, ale i těch vedlejších, a zároveň si „libuje“ v pluralitě názorů a v co nejvíce možných pohledech na skutečnost. A přesně takovým způsobem je vystavěn i román Johna Williamse, ani jeho dopisová podoba není nijak překvapivá. Tento žánr sice zažil největší rozkvět v 18. století, ale právě po 2. světové válce se opět vrací do světové literatury.

Ačkoliv romány Allana Massieho a Philippa Vandenbergova vycházejí o nějaké to desetiletí později, vykazují v otázce formy velmi podobné rysy jako dílo Johna Williamse. Samozřejmě už mluvíme o jiném typu žánru, a to o deníkovém záznamu. Avšak forma deníku dává daleko větší prostor pro zdůraznění psychologické stránky hlavní postavy – císaře Augusta. Musíme však počítat s tím, že toto zdůraznění se děje na úkor vedlejších postav, které jsou v obou románech zatlačovány do pozadí. Vzhledem k tomu, že oba romány byly podrobně rozebrány v diplomové práci Veroniky Vondrové, nepovažuji za nutné je dále rozebírat a raději se zaměřím na obraz císaře, které jednotlivé romány čtenáři podávají.

Fiktivní císař stvořený Johnem Williamsem se projevuje až ve třetí knize románu a vyjadřuje se k nejdůležitějším událostem svého života. Augustus vystupuje v průběhu celého díla jako muž obdařený brilantním rozumem, ale také schopností dát na názor někoho moudřejšího, než je on sám. Jak postupně získává životní zkušenosti, stává se z něj sice obratný politik, ale i nadále zůstává velice průměrným řečníkem, což mu jeho přátelé několikrát v románu vyčítají. Přes všechny dobré úmysly se však Octavianus nevyhne skutkům, o kterých bychom mohli říci, že jsou alespoň trochu kontroverzní. Tady mám namysli např. Octavianovu neschopnost ubránit Cicerona před Antoniovou pomstou, i když (alespoň v románu) měl šanci tohoto řečníka a politika zachránit. Pokud porovnáme Williamsova Octaviana (později Augusta) s dalšími vyobrazeními, zdá se nám ten Williamsův o trochu lepší, než druzí dva. Tento pocit čtenáři evokuje především císařův vztah k Julii, kterou miluje až do konce svého života a také to otevřeně přiznává. Císař Massieho i Vandenbergova Julii úplně odstraňuje ze svého života. S podobou císaře Augusta souvisí i forma románu. Na kolik se tedy shoduje Williamsova verze Augustova života s prameny? Na hlavní odlišnosti, ale i shodné znaky, jsem upozorňovala v průběhu celé práce. Pokud bych to však měla nějakým způsobem shrnout, řekla bych, že John Williams se pevně drží pramenů, pokud mluvíme o hlavních událostech císařova života, ovšem pokud jde o události nebo osoby, o nichž se prameny nezmiňují, dává autor přednost své fantazii a vnáší do románu i zcela nové postavy, které určitým způsobem odhalují císařovo nitro. Jaký je tedy Williamsův císař? Je to především muž, který sice vládne celému římskému impériu, ale sám není úplně šťastný, neboť se mu nikdy nenarodil syn a svou jedinou dceru musel poslat na nehostinnou Pandaterii, a navíc byl císař, zvyklý povětšinou na velká vítězství, konfrontován se zdrcující porážkou Varových legií v Teutoburském lese.

Vandenbergův Augustus je především člověk jako všichni ostatní, který těsně před smrtí hodnotí svůj život. Vzhledem k tomu, že román je psán formou deníkového záznamu, je jasné, že autor se především snažil alespoň trochu odkrýt psychiku umírajícího císaře. Ten dost často svádí své chyby na nezkušenost a horlivost, skoro jako by to ani nebyl on sám, kdo ty chyby dělal. Jedním z nejvýraznějších rysů tohoto zobrazení císaře je strach z válek a okamžité nevolnosti, které měly údajně přepadat i skutečného císaře. Augustovy problémy se zažíváním pak někdy autor líčí až naturalistickým způsobem. Tyto problémy ovšem vždy zabránily tomu, aby se císař účastnil přímých bojů, a tudíž přenechával hlavní velení Marku Vipsaniu Agrippovi s tím, že on sám poté sklízel ovace. Na druhou stranu musím však Augustovi přiznat, že alespoň ve svém fiktivním deníku přiznal veškeré zásluhy svému příteli. Fiktivní císař Augustus je zobrazen jako muž, který je celý život na někom závislý – nejprve na své matce Atii, kdy císařův vztah k ní se velmi podobá Oidipovu komplexu; a později na své ženě Livii, která je zobrazena jako žena, jež má císařův život pevně v rukou. Je však těžko představitelné, že by sebou skutečný císař nechal svým okolím tak silně manipulovat, jako to čtenáři předkládá Philipp Vandenberg. Stejně jako John Williams se Philipp Vandenberg drží v hlavní kostře pramenů, ale protože se jedná především o osobní zpověď císaře, nehrají historické události příliš velkou roli, a tudíž je zde větší prostor pro autorovu fabulaci.²⁸⁰

Augustus v podání Allana Massieho je naproti tomu sebevědomým mužem, kterému sebelítost neříká vůbec nic (tedy s výjimkou vzpomínek na mrtvého Gaia a Lucia). Také Massie staví svůj román na práci s prameny, mnohdy by se dalo říci, že je ani příliš neupravoval a jen je převyprávěl, ale to neznamená, že by je pouze bezmyšlenkovitě

²⁸⁰ Cf. V. VONDRŮVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 92nn.

reprodukoval, stejně jako ostatní autoři i on přidává do románu svůj osobní pohled na události a svou nezměrnou fantazii.²⁸¹

Hranice mezi fikčním světem a tím reálným může být někdy těžko rozeznatelná a čtenář někdy nemusí ani vědět, ve kterém z nich se zrovna nachází. Svět románu je svébytným místem, které je nutno respektovat takový jaký je, jelikož on sám se nikdy nesnaží ukazovat svět takový, jaký ve skutečnosti je nebo byl, ale takový, jaký by mohl být a v tom se ukrývá jeho největší síla.

Císař Augustus je postava dodnes záhadná a silně fascinující, nejenom proto, že dokázal utišit krvavé bratrovražedné boje, ale také proto, že položil základy nového uspořádání v římské říši a přivedl svou zemi na pokraj nové éry, která ovšem s sebou s velkými úspěchy přinášela i velké neúspěchy, jejichž původci byli velmi často i samotní císaři. Zároveň historiky, a nejen je, dodnes trápí otázka – a jaký první římský císař ve skutečnosti byl? Na tuto otázku se každý z románů snaží odpovědět trochu jinak a je pouze na čtenáři, který obraz císaře Augusta se mu bude zamlouvat více.

„Řím, který Augustus vytvořil, přestál drsnost Tiberia, obrovskou krutost Caliguly a hloupost Claudia.“²⁸² A bohužel oni nebyli tím jediným, co musela římská říše v budoucích dobách přestát.

²⁸¹ Cf. V. VONDROVÁ, *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*, s. 95n.

²⁸² J. WILLIAMS, *Augustus*, s. 305.

5. Zdroje:

Zkoumaná literatura:

MASSIE, Allan. *Augustus*. Přelož. Z. Šichová. První. Praha a Litomyšl: Paseka, 1996.

VANDENBERG, Philipp. *Tajné deníky císaře Augusta*. Přelož. Z. Hejzlar. První. Frýdek-Místek: Alpress, 2007.

WILLIAMS, John. *Augustus*. New York: New York Review Book, 2014.

Antické prameny:

APPIÁNOS. *Krise římské republiky*. První. Přelož. Jan Burian a Bohumila Mouchová. Praha: Svoboda, 1989.

AUGUSTUS. *Res Gestae Divi Augusti*. In: *Antická próza: O vlastním osudu*. Přelož. Julie Nováková. První. Praha: Odeon, 1973.

HÉRÓDIÁNOS. *Řím po Marku Aureliovi*. Přelož. Jan Burian a Bohumila Mouchová. První. Praha: Svoboda, 1975.

LIVIUS, Titus. *Dějiny VII*. Přelož. Marie Husová. První. Praha: Svoboda, 1979.

PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů*. Přelož. Antonín Hartmann a spol. První. Praha: Odeon, 1967.

SUETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*. Přelož. Bohumil Ryba. Třetí. Praha: Svoboda, 1974.

TACITUS, Cornelius. *Letopisy*. Přelož. Antonín Minařík. Třetí. Praha: Svoboda, 1975.

Sekundární literatura:

ECK, Werner. *Augustus a jeho doba*. Přelož. V. Drbal. První. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2004.

KEPARTOVÁ, Jana. Druhý život prvního císaře v románu 19. století. In: *Bibliotheca Alexandrina III*. Bratislava, 2016. Univerzita Komenského v Bratislavě. Fakulta Filosofická. Katedra všeobecných dějin. Editoři Tomáš Klokner, Lukáš Rybár.

CHISHOLM, Kitty a spol. *Rome: Augustan Age*. Oxford: Oxford University Press, 1981.

VONDROVÁ, Veronika. *Císař Augustus ve dvou úspěšných románech*. Praha, 2012/2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta Pedagogická. Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Keparťová CSc.

Internetové zdroje:

Amazon [online]. ©1996-2019 [cit. 20.1.2019]. Dostupné z: <https://www.amazon.com/Augustus-York-Review-Books-Classics/dp/1590178211>

British Council [online]. ©2019 [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <https://literature.britishcouncil.org/writer/allan-massie>

Kleopatra [muzikál]. Režie Filip RENČ. Premiéra 2002, [cit. 11.4.2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=svAM4Oy4tPo>.

New York Times [online]. ©2019 [cit. 20.1.2019]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1994/03/05/obituaries/john-williams-71-a-novelist-editor-and-professor-of-english.html>

SCHLOEMANN, Johan. *Einsame Spitze*. In: *Süddeutsche Zeitung* [online]. 23.9.2016 [cit. 10.4.2019]. Dostupné z: <https://www.sueddeutsche.de/kultur/augustus-roman-einsame-spitze-1.3176152?fbclid=IwAR2lisp1n0b07hJfoKUqjb2fLv9qpuP1GjaUn8M1OQhbxXSgh6287Yir>
8. Path: Home; Kultur; Augustus – Roman – Einsame Spitze.